

ДНЕВНИКЪТЪ

(стенографически)

на

XI^{то} Обикновено Народно Събрание

(първа извънредна сесия).

LXVI заседание, сряда, 6 юний 1901 г.

(Отворено въ 2^{1/2} ч. послѣ пладнѣ подѣ прѣдсѣдателството на прѣдсѣдателя г. И. Гешовъ.)

Прѣдсѣдателъ: (Звъни.) Засѣданието се отваря. Г-нъ секретарь ще прочете списъка на г. г. народнитѣ прѣдставители.

Секретарь А. Малиновъ: (Прочита списъка. Отсъствувать: М. Абаджиевъ, А. Блажевъ, К. Величковъ, И. Веселиновъ, В. Гьоковъ, Д-ръ П. Табурновъ, Д. Десевъ, Ст. Ивановъ, Сп. Ивановъ, Х. Конкилевъ, Д. Марковъ, О. Сюлеймановъ, Х. Петруновъ, Т. Петровъ, И. Спасовъ, С. Савовъ, С. Соколовъ, Х. Топузановъ и Х. Филиповъ.)

Прѣдсѣдателъ: Отъ 139 души народни прѣдставители отсъствувать 19.

На основание чл. 42 отъ правилника за вътрѣшния редъ на Народното Събрание разрѣшихъ отпускъ отъ 10 дена на Балбунарския народенъ прѣдставитель г. П. Ивановъ.

Искрециятъ народенъ прѣдставитель г. И. Веселиновъ моли да му се отпусне още два дена отпускъ по домашни причини. Тѣй като той е ималъ вече 11 дена отпускъ, турямъ на гласуване да му се разрѣши искания отпускъ отъ два дена. Моля ония, които сж за това искане, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство.) Събранието приема.

Постѣпили сж отъ Министерството на Обществениѣ Сгради, Пѣтищата и Съобщенията три законопроекта, а именно: единъ по телефонната конвенция, сключена между България и Ромѣния на 13/25 февруарий 1900 г., вторъ за измѣнение и допълнение закона за пощитѣ и телеграфитѣ отъ 1889 г. и измѣненията и допълненията му отъ 1897 г. и третъ за измѣнение и допълнение чл. чл. 10 и 12 отъ закона за благоустройството на населенитѣ мѣста въ Княжество България. Тия три законопроекта ще се турятъ на дневенъ редъ за едно отъ идущитѣ засѣдания.

Постѣпили сж отъ Министерството на Финанситѣ четири искания на допълнителни свръхсметни кредити. Ще

се изпратятъ въ бюджетарната комисиия и тя ще ги докладва. (И. Московъ: Едното е за Давидова и Калѣпова. — Н. Антикаровъ: Да се прочетатъ!) Желаете ли, г-да, да се прочетатъ? (Едни прѣдставители: Желаетъ! — Други: Не желаетъ!) Трѣбза да се изпратятъ въ бюджетарната комисиия и тя да докладва за тѣхъ.

Г-да! Помогенъ съмъ отъ г-жа Янколова да ви съобща, че утрѣ въ 10 ч. заранѣта ще се прѣнесатъ тѣлѣнитѣ останки на покойния ѣ съпругъ Д-ръ Янколовъ, бившъ прѣдсѣдатель на Народното Събрание, отъ желѣзнопѣтната станция до гробищата, та ония отъ васъ, които желаятъ да отдадатъ послѣдната почеть на покойния, да присѣствувать на тая погребална церемония. (Нѣкои: Богъ да го прости!)

Пристѣпваме къмъ дневния редъ, който състои отъ:

I. Докладъ отъ бюджетарната комисиия по бюджето-проектитѣ за разходитѣ: 1) по Министерството на Търговията и Земледѣлието и 2) по Министерството на Народното Просвѣщение;

II. Трето четене законопроекта за отмиѣнение чл. 13 отъ закона за изтрѣбление разбойничеството;

III. Отговори отъ г. г. Министритѣ на Търговията и Земледѣлието, на Финанситѣ и на Войната на запитванията на г. г. народнитѣ прѣдставители: Д-ръ А. Ходжевъ, С. Димитровъ и Т. Влайковъ;

IV. Трето четене законопроектитѣ: 1) за управлението и оползотворяването на капитала на бившата „Българска добродѣтелна дружина въ Букурещъ“ и 2) за измѣнение и допълнение на чл. чл. 146 и 147 отъ закона за измѣняване измѣнения прѣзъ 1898 г. чл. 146 отъ закона за народното просвѣщение;

V. Второ четене законопроекта за възстановление общинската берия бачъ;

VI. Първо четене: 1) законопроектитѣ: а) за уредбата на оризосѣянето и б) за прѣоборъчване държавното рисувално училище въ художествено-индустриално училище;

2) рѣшението за приемане на държавна служба австрийския подданик М. Франц и 3) законопроекта от народния прѣдставител А. Филиповъ за допълнение закона за насърчение мѣстната индустрия;

VII. Второ четене прѣдложенията отъ г. г. народнитѣ прѣдставители: 1) отъ Н. Цановъ за измѣнение чл. 163 отъ савитарния законъ; 2) отъ А. Францъ за прибавление нова алинея къмъ чл. 208 отъ закона за съдоустройството и 3) отъ П. Кръстевъ за измѣнение чл. 4 отъ закона за общинскитѣ налози, и

VIII. Прѣдложението отъ народния прѣдставител г. Д. Ризовъ по изразходване на безусловнитѣ фондове отъ бившитѣ министри.

По първия прѣдметъ г. г. докладчицитѣ не сж още готови, тъй щото, разискванията на бюджетопроектитѣ се отлагатъ за идущето заседание.

Минаваме на втория прѣдметъ — трето четене на законопроекта за отѣнение на чл. 13 отъ закона за изтрѣбление разбойничеството. (Н. Антикаровъ: Нѣма г. Министра!)

Г-нъ Министъръ Людсковъ моли да се остави третото четене на тоя законопроектъ за по-подирѣ, докато дойде надлежниятъ г. Министъръ.

Н. Козаревъ: Азъ мисля, г-да народни прѣдставители, че нѣма защо пакъ да отлагаме този законопроектъ, понеже два пѣти се отлага, и вчера го отложихме, още повече, че по този въпросъ, доколкото можахъ азъ да схвана и както вие чухте на второто четене, почитаемото Правителство има разни възгледи по него. Единъ отъ Правителството е противъ приемането му. Г-нъ управляющиятъ Министерството на Вътрѣшнитѣ Работи, г. Д-ръ Давевъ, е противъ приемането; съ едно ново прѣдложение, условно, тъй да се каже, той приемаше прѣдложението на г. Венедикта Поповъ, което по-послѣ се оттегли отъ г. Министра Людсковъ и отъ всички г. г. министри, понеже г. Людсковъ поддържаше отѣнението на тоя чл. 13. Понеже единъ отъ г. г. министритѣ е тукъ и прѣдставлява Правителството, азъ мисля, че нѣма причини да искаме неговото отлагане.

Прѣдсѣдателтъ: Не може да станатъ разисквания по тоя въпросъ. Г-нъ Министърътъ моли да се отложи за малко, само една интерпелация да се разгледа докато дойде. (Н. Козаревъ: И вчера стана същото!) Сѣбранieto приема ли? (Гласове: Приема!)

Минаваме на третия прѣдметъ.

Г-нъ Д-ръ Ходжевъ има думата, за да развие запитването си къмъ г. Министра на Търговията и Земледѣлието.

Д-ръ А. Ходжевъ: Г-да народни прѣдставители! Прѣди нѣколко дена азъ имахъ честта да отправя едно запитване къмъ г. Министра на Търговията и Земледѣлието, касателно извѣстни отѣжки, които сж били направени на Захарната фабрика, построена въ околността на гр. София, и питахъ: тия отѣжки дали сж направени и, ако сж направени, дали тѣ сж съобразни съ закона, и ако не сж съобразни съ закона, то какво мисли той да направи съ тѣхъ. Днесъ ми прѣдстои да развия тая интерпелация и, за да може почитаемото Народно

Прѣдставителство да си състави едно убѣждение съ повече знание по тоя въпросъ, който е доста важенъ за насъ, нека ми бѣде позволено да почна малко издамелъ, та да мога по този начинъ да си постигна желаемата цѣль.

Въпросътъ за захарната индустрия у насъ е билъ повдигнатъ още прѣзъ 1893 г. Отъ свѣдѣнията, които можахъ да събера отъ надлежното Министерство на Търговията и Земледѣлието, излиза, че още прѣзъ тази година нѣкой си Чокоевъ е отправилъ една молба до Министерския Свѣтъ, съ която е искалъ да му бѣде позволено да отвори една захарна фабрика и да му се даде една концесия за единъ периодъ отъ 20 години. Туй прошение е било изпратено въ Министерството на Финанситѣ, понеже нѣмало Министерство на Търговията и Земледѣлието, обаче, никакъ далнейши ходъ не му е билъ даденъ. Въ 1894 г. се явява новъ просителъ, нѣкой си Божанъ, който поискалъ да му се даде концесия за захарна фабрика въ София, като му се даде извѣстенъ районъ. Обаче, слѣдъ дълго протакане на работата, не могло да се дойде до никакво съгласие съ Божана и фабриката не била основана. Най-сетнѣ, прѣзъ 1894 г. единъ белгийски инженеръ, на име Люсиенъ Дириксъ, а така сжщо и едно дружество, което било основано въ гр. Пловдивъ, съ название дружество „Захаръ“, сж поискали: първиятъ, Дириксъ, да му се позволи да основе една захарна фабрика въ гр. София, като му се даде единъ районъ отъ окрѣжитѣ: Софийски, Кюстендилски и Трънски, а пѣкъ дружеството „Захаръ“ поискало да му се позволи да направи една фабрика въ Пловдивъ, като му се даде отъ Държавата за районъ на тази фабрика цѣла Южна-България. Тия двѣ молби — молбата на дружеството „Захаръ“, както и тая на Люсиена Дириксъ — сж били прѣдметъ на обсъждане въ Министерството на Търговията и Земледѣлието и то ги е внесло въ Министерския Свѣтъ съ молба да се уважатъ тия искания и, на основание на сжществуващия тогава законъ за насърчение на мѣстната индустрия отъ 1894 г., да позволи на Дирикса да основе една захарна фабрика въ околността на София, като му се дадатъ третѣ окрѣжа, които е поискалъ, а пѣкъ на дружеството „Захаръ“ да разрѣши да основе една фабрика въ околността на Пловдивъ, като му се даде за районъ цѣла Южна-България. И, най-сетнѣ, Министерскиятъ Свѣтъ съ едно свое постановление, което носи дата 8 априлий 1895 г. подъ № 1, е разрѣшилъ, щото да се даде право на Дирикса да основе една захарна фабрика въ София, като му се опрѣдѣли за районъ окрѣжитѣ: Софийски, Трънски и Кюстендилски, а пѣкъ на дружеството „Захаръ“ — да основе фабрика въ гр. Пловдивъ, като му се опрѣдѣлило районъ цѣла Южна-България. Опрѣдѣлени сж срокове, въ които да се основатъ тия фабрики, а така сжщо и срокътъ, въ който ще трае концесията. Дириксъ не могълъ още прѣзъ тази година, нито прѣзъ слѣдующата, да построи своята фабрика, а така сжщо и дружеството „Захаръ“. Поискали сж, както първиятъ, така и второто, да се направи отсрочка за постройка на фабрицитѣ. Най-послѣ, Дириксъ прѣзъ 1897 г. на 31 май, ако се не лъжа, е положилъ основния камѣкъ на фабриката, която сжществува въ околността на София, а дружеството „Захаръ“ не могло да изпълни постановлението на Министерския Свѣтъ по разни причини, които тукъ считамъ за излишно да обяснявамъ

сега, така щото, неговата целъ не е могла да се постигне и такава фабрика не е могла да се построи въ гр. Пловдивъ. Азъ ви казахъ, че постановлението, съ което се позволява на Дирикса да основе тази фабрика въ София, е земено на 8 априлий 1895 г. и въ него първоначално се дава право на Дирикса да построи една фабрика въ околността на София и му се дава за районъ тритъ окръжи—други особени права не му се даватъ, освѣнъ ония, които сж се полагали по тогава съществующия законъ за насърчение мѣстната индустрия. Обаче, въ послѣдствие тази концесия на Дирикса се е развила, като му се отстъпнили и други още окръжи; независимо отъ това, дали му сж права, които той първоначално не е ималъ. И тукъ собствено е ядката на моята интерпелация, да се види дали развитието на неговата концесия е правилно, дали отстъпненитъ права на Дирикса сж законни, или не.

Тръбва да обясня, г-да прѣдставители, че, когато прѣзъ нѣкъ още Дириксъ е искалъ, щото да му се позволи да основе една захарна фабрика, той не е искалъ нѣкакви си особени права да му се дадатъ, за да може да функционира тази фабрика. Азъ прѣгледяхъ неговото заявление, което е подадено за тая целъ на 27 октомврий 1894 г., и въ него вие ще видите, ако нѣкои отъ васъ се интересуватъ, че тогава той е искалъ да му се отстъпятъ само тия права, които законътъ отъ 1894 г. за насърчение мѣстната индустрия му дава. Поискалъ е концесия за срокъ отъ 20 години, а така сжщо е поискалъ да му се отстъпятъ подъ заемъ тия мѣста, които му сж потребни за построяването на фабриката. Други права не е искалъ. Туй е първото заявление, съ което той е искалъ да му се даде концесията. Прѣди още да му се даде концесията, той дава едно допълнително заявление на първото, обаче, и въ него той не иска особени права, но заявява допълнително да му бѣде позволено, щото ако се уважи неговото искане за концесията, то въ таквъ случай да му се даде право, щото за материалитъ, които ще бѣдатъ прѣвозвани по нашитъ желѣзнопътни линии, които му сж нужни за постройката на фабриката, да му се направи 35% отстъпка отъ прѣвознитъ тарифи. Едвамъ слѣдъ изтичане на 2 1/2 години врѣме Дириксъ се явява съ новъ анекитъ прѣдъ нашето Правителство и иска: едно, да му се разшири районътъ на захарната фабрика и, друго, да му се даде известна премия за това цѣкло, което ще изработва въ фабриката, като е твърдѣлъ, че, ако се не направи това нѣщо, въ таквъ случай той нѣма да бѣде въ положение да продължава по-нататъкъ да работи, щѣлъ да бѣде принуденъ да затвори фабриката; защото конкуренцията на австрийската, както и тази на ромжиската захаръ, не позволявала по-нататъшното работене на фабриката. Независимо отъ това, той твърди, че районътъ, който му билъ даденъ, не билъ достатъченъ, за да може да алимантира, да доставлява, нужното количество цѣкло. Първото заявление, което е подалъ за тая целъ, е отъ 18 септемврий 1897 г. Въ туй свое заявление казва, че трѣбва Правителството, прѣдъ видъ голѣмата конкуренция, която прави на фабриката австрийската захаръ и ромжиската, да му даде по 5 л. за всѣки хилядо килограма цѣкло, което ще изработи фабриката.

Послѣ, на 3 декемврий 1898 г. — както виждате близо година и повече слѣдъ даването на концесията —

той е заявилъ, че районътъ, който му е даденъ, е недостатъченъ и моли да му опрѣдѣлятъ за районъ цѣлата Сѣверна-България. На туй послѣдното заявление, касателно района, ходъ не му е билъ даденъ тогава, защото Дириксъ не е прѣдставилъ документитъ, които сж били необходими за тази целъ, а именно, Министерството на Търговията му е искало да прѣдстави едно поръчителство, подписано отъ двама честни граждани, за загубата, ако той не устои на своето искане да построи фабриктъ. Слѣдъ като билъ прѣдставилъ това поръчителство, на 7/19 юний 1897 г. Дириксъ подава едно ново заявление, съ което, като казва, че било отнето правото на дружеството „Захаръ“ да построи фабрика въ Южна-България, моли, щото окръжитъ: Т.-Пазарджишки, Пловдивски и Бургазки да бѣдатъ присѣдинени, да му бѣдатъ дадени въ концесия, като окръжитъ Пазарджишки и Пловдивски се присѣдинятъ къмъ Софийския районъ, а да му се даде право въ Бургазъ да направи друга фабрика. Слѣдъ туй заявление той подава друго още едно, съ което видоизмѣнява своитъ искания и ги попълва. Туй заявление е отъ 3 юлий 1899 г., едното, и другото отъ 30 августъ 1899 г. За първото заявление нѣма да ви говоря, защото относително него не е направено нищо рѣшително отъ страна на Министерския Сѣвътъ и Правителството, а ще ви говоря за онова отъ 30 августъ 1899 г., което е най-важно за насъ и по поводъ на което се даватъ права на Дирикса такива, каквито той не е ималъ. Прошението, както казахъ, е дадено на 30 августъ 1899 г., когато Министерството на Търговията и Земледѣлието се е управлявало врѣменно отъ г. Тодора Ивановъ. Въ туй заявление той най-напрѣдъ настоява, щото къмъ Софийския районъ, къмъ района на Софийската фабрика, да бѣде присѣдиненъ Пловдивскиятъ окръгъ, въ който влиза и Пазарджишкиятъ, който тогавъ бѣше закритъ вече, а така сжщо въ Сѣверна-България окръжитъ: Врачански и Пѣвненски като се е домогвалъ да казва, че туй цѣкло, което е добивалъ отъ тѣзи окръжи, които първоначално му сж били дадени въ концесия, не е било достатъчно, и че, ако не му се даде Пловдивскиятъ окръгъ въ района на Софийската фабрика, то въ таквъ случай фабриката ще спре да работи. Обаче, повеже Пловдивскиятъ окръгъ е билъ даденъ на нѣкой си Ив. Кирковъ отъ Сопотъ, той настоявалъ да бѣде отнетъ отъ него и даденъ нему. Така сжщо е настоявалъ, щото да му се позволи да основе друга една втора фабрика въ Бургазъ, като му се даде за районъ: Бургазкия, Сливенския и Варненския окръжи. Настоявалъ е за втората концесия, за втората фабрика да се не уважаватъ претенцитъ на нѣкой си Тотевъ, адвокатъ отъ Бургазъ, а да се уважатъ неговитъ, тѣй като, както офертата на Киркова, така и на Тотева, не сж били сериозни, и че тѣ били хора неспособни да направятъ абсолютно нищо по тази частъ; той твърдѣлъ, че дружеството отъ белгийци, което той прѣдставлява, било доказало на дѣло, че то е въ положение да работи, че то е въ положение да развие у насъ захарната индустрия и че нашитъ хора въобще сж неспособни да направятъ нѣщо сериозно.

Азъ ще ви моля да забѣлѣжите това обстоятелство, а именно: на 30 августъ постѣпва това заявление въ Министерството на Търговията и Земледѣлието, и веднага Ми-

нистърът Иванчовъ слага резолюция „да се внесе въпросът въ Министерския Съветъ“, а на 31 августъ, съ електрическа бързина, съставя се докладъ до Министерския Съветъ, съ който се моли, щото молбата на Дирика, като прѣдставител на белгийското дружество, да бѣде непрѣмъпно уважена, да му се даде нужното разрѣшение, като му се направятъ всички улеснения, които законътъ допуша у насъ въ такива случаи. Въпросътъ се внася въ Министерския Съветъ, и Министерскиятъ Съветъ, като е билъ сезиранъ съ този докладъ отъ Министерството на Търговията и Земледѣлието, издава едно постановление, къмъ което азъ привличамъ вашето внимание, постановление отъ една много голѣма важностъ за работата. Туй постановление носи дата 22 септемврий 1899 г., протоколъ № 72. Ето какво казва Министерскиятъ Съветъ: (Чете). „Пунктоветъ 2, 3 и 4 отъ 6-то постановление на Министерския Съветъ отъ 10 юлий т. г., протоколъ № 46, се измѣнява така: 1) Удобрава се да се увеличи дадението на анонимното дружество „Български захарни фабрики и рафинерии“ съ 1-то постановление на Министерския Съветъ отъ 8 априлий 1895 г., протоколъ № 29, районъ съ окръжитѣ: Плевенски, Врачански, Т.-Пазарджишки и Пловдивски, съ задължение дружеството да построи още една захарна фабрика въ разширочения районъ, щомъ Софийската му захарна фабрика почне да получава нужното количество цвѣкло, сир. 40—50 милиона килограма. 2) Разрѣшава се да се дадатъ на анонимното дружество „Български захарни фабрики и рафинерии“ за районъ окръжитѣ: Бургаски, Варненски и Шуменски съ срокъ за 20 години за построяване захарна фабрика. Построяването ѝ трѣбва да бѣде завършено най-късно 4 години слѣдъ получаването на концесията. Разрѣшава се да се дадатъ на Ив. Кирковъ, отъ Пловдивъ, за районъ окръжитѣ: Хасковски, Старо-Загорски и Сливенски, за построяване захарна фабрика, съ срокъ 20 години и съ задължение да почне постройката ѝ слѣдъ шестъ мѣсеца най-много и тури въ дѣйствиѣ слѣдъ година и половина най-много.“ Характерното въ това постановление е туй, г-да народни прѣдставители, че се отнема отъ Ивана Кирковъ, отъ Пловдивъ, даденото нему по-рано право съ постановление отъ Министерския Съветъ, щото да построи той една фабрика за захаръ въ Пловдивъ, като му се опрѣдѣлятъ за районъ окръжитѣ: Хасковски, Сливенски и Старо-Загорски, и то безъ никакво право, и, независимо отъ туй, отсрочва се постройката на втората фабрика, която имало да се направи въ Сѣверна-България въ Плевенъ; улесняватъ се белгийцитѣ да могатъ да построятъ своята фабрика въ Бургазъ въ единъ срокъ отъ 4 години, максималниятъ срокъ, който дава закона за насърчение мѣстната индустрия у насъ, и, най-послѣ, прѣнебрѣгва се искането на Тотева, който е искалъ, най-напрѣдъ самичкътъ, а послѣ заедно съ Дирика, правото да построи една нова фабрика въ Бургазъ. Азъ мисля, че дѣйствиата на Министерския Съветъ, касателно отнемането правото на Киркова, сж дѣйствиа повече отъ произволни, и то ето защо. Кирковъ още на 18 августъ 1897 г., като се научилъ, че дружеството „Захаръ“ вѣща да бѣде въ положение да построи една фабрика въ Пловдивъ, поискалъ да му се даде концесия за една фабрика въ Пловдивъ,

като се опрѣдѣлятъ за районъ окръжитѣ: Пловдивски, Старо-Загорски и Хасковски. Министерскиятъ Съветъ, повеже Кирковъ е устоялъ на всички законни задължения, уважилъ това искане на Киркова и съ едно постановление, за което ви по-напрѣдъ говорихъ, казва: „да се отстъпи на Киркова да построи една фабрика въ Пловдивъ“, обаче, отпослѣ ние виждаме, че незаконно му е отнето това право. Казвамъ незаконно му е било отнето, защото слѣдъ като Кирковъ е вземалъ вече мѣрки да изпълни всички свои задължения, почналъ даже да построява своята фабрика, отнема му се това право, което му е дадено, безъ да се е провинилъ въ нѣщо по отношение на своитѣ задължения къмъ Правителството, и когато той протестиралъ противъ отмѣняването тоя производъ, тогава управляющиятъ Министерството на Търговията и Земледѣлието се присторилъ, че нищо не е сторено, и попиталъ дали не би се съгласилъ, щото Пловдивскиятъ окръгъ да се даде на захарната фабрика въ София, като му се замѣни съ другъ окръгъ въ Южна-България, напр. Сливенския. Кирковъ не се съгласилъ и е настоявалъ на своето право прѣдъ Министерския Съветъ. Г-нъ Начовичъ, който е билъ титуляренъ министъръ, го е успокоявалъ съ една телеграма, че трѣбва да почака, защото въпросътъ ще се уреди по миролюбивъ начинъ, обаче, въпросътъ не се е уредилъ, и това право се отнело отъ Киркова и дадено било на захарната фабрика въ София.

Послѣ, азъ ви казахъ, че има и друго характерно въ това постановление на Министерския Съветъ. То е това, че когато съ първото постановление на Министерския Съветъ, вземено по-рано по този въпросъ на 10 юлий 1896 г., протоколъ № 46, се задължавала захарната фабрика, като се е увеличилъ районътъ ѝ съ Плевенския и Врачанския окръзи, да построи фабрика въ Плевенъ или Враца, въ единъ срокъ отъ 6 мѣсеца, то Министерскиятъ Съветъ съ това си второ постановление измѣнилъ тая частъ отъ постановлението и дава право на фабриката, когато намѣри за нужно, тогава да основе една такава фабрика въ Плевенъ или Враца. Послѣ, че видимъ какви сж послѣдствията отъ такива дѣйствиа отъ страна на Министерския Съветъ.

Друго характерно постановление е това, че Бургазъ се отстъпва на белгийцитѣ, като се прѣнебрѣгва просбата на Тотева, пакъ на това основание, че Тотева нѣмалъ да бѣде въ положение да направи нѣщо сериозно въ Бургазъ.

Тѣзи сж, г-да народни прѣдставители, постановленията, които се отнасятъ до първия въпросъ, касателно увеличаване района на белгийското дружество, прѣдставлявано отъ Дирика.

Сега минавамъ на втория въпросъ, по кой начинъ се е породилъ въпросътъ за премията и какъ е билъ разрѣшенъ първоначално отъ нашето Министерство на Земледѣлието и Търговията. Азъ ви казахъ, че, когато най-напрѣдъ Дириксъ е искалъ концесията, той не е заявилъ никакви претенции за премия, като е прѣдполагалъ, че самото обстоятелство, дѣто ще му се даде концесията и ще прави захаръ безъ да има друга фабрика, го поставя въ положение да конкурира съ чуждитѣ фабрики на захаръ. Обаче, слѣдъ като е било гласувано

измѣненіето и допълненіето отъ 1897 г. на закона за насърчение мѣстната индустрия отъ IX-то Обикновено Народно Собрание, Дириксъ вече се явява съ претенция, щото държавното съкровище да плаща известна премия прѣмо на фабриката за туй цѣвкло, което ще изработи тя, и това възнаграждение да бѣде отъ 5 л. за 1.000 кгр. цѣвкло. Най-напрѣдъ ние видѣхме, че Министерскиятъ Съвѣтъ съ своя протоколъ подъ № 51, отъ 23 септември 1897 г., е взелъ едно рѣшение, съ което казва, че се продължава срокътъ за 20 години отъ почването на функционирането на фабриката, а така сѣщо че се разрѣшава, щото Министерството на Търговията и Земледѣлието да прѣдвиди въ бюджета за идущата 1898 г. единъ кредитъ, отъ каквато сума намѣри за нужно, за премия, която ще се дава на Дирикса и то въ размѣръ на 5 л. за 1.000 кгр. цѣвкло при фабрикацията на захарта. Но туй, казвамъ, не е стигнало на белгийското дружество. Слѣдъ нѣколко врѣме ние виждаме, по поводъ на едно заявление, дадено отъ тѣхъ, за което по-напрѣдъ ви говорихъ, че Министерскиятъ Съвѣтъ взема друго постановление; а туй постановление е взето на 29 юлий 1900 г., протоколъ № 71, съ което не вече се дава право на дружеството да получава всѣка година премията, отпусната по-рано, но се поема задължение отъ Правителството, щото тая премия да се плаща дотогава, докогато ще траятъ даденитѣ концесии, т. е. въ разстояние на 20 години. Освѣнъ това, Министерскиятъ Съвѣтъ се задължава съ това постановление да изходатайствува отъ Народното Собрание и една допълнителна премия отъ три лева за всѣки сто килограма изработена захаръ, която ще се изнася за въ странство, слѣдъ като дружеството построи втората си захарна фабрика вънъ отъ Софийския административенъ окръгъ, дѣто се намира сегашната му фабрика, и започне да произвежда въ всичкитѣ си фабрики едно количество рафинирана захаръ до седемъ милиона килограма въ годината. Азъ ще прочета цѣлия пасажъ б отъ това постановление, което е много важно за насъ. Ще забѣлѣжа този пѣтъ, че туй постановление не се вижда да е взето вслѣдствие нѣкоя молба, направена отъ белгийцитѣ, нито вслѣдствие на нѣкакъвъ докладъ отъ Министерството на Търговията и Земледѣлието; Министерскиятъ Съвѣтъ направо взема постановление, безъ да се вижда, че сѣ направени нѣкакви постѣпки за тая цѣль. Считамъ за умѣстно тукъ да припомнимъ, че отъ 1.000 кгр. цѣвкло се добива около 120 кгр. захаръ. (Чете.) „Първоначалната премия отъ петъ лева за всѣки хиляда килограма цѣвкло, изработено въ захаръ, си остава сѣщата за докрая на респективнитѣ срокове на двѣтѣ поменати концесии; обаче, Министерскиятъ Съвѣтъ ще изходатайствува отъ Народното Собрание една допълнителна премия отъ три лева за всѣки сто килограма изработена захаръ, която ще се изнася за въ странство, слѣдъ като дружеството построи втората си захарна фабрика вънъ отъ Софийския административенъ окръгъ, дѣто се намира сегашната му фабрика, и започне да произвежда въ всичкитѣ си фабрики едно количество рафинирана захаръ до седемъ милиона килограма въ годината“.

Тѣй, г-да народни прѣдставители, е текълъ въпросътъ за разширочението района на Софийската фабрика, начело

на която стоятъ Дириксъ, Дорзе и Van Zaylen, и така Правителството е поело задължението да имъ плаща по 5 л. премия за 1.000 кгр. изработено цѣвкло.

Слѣдъ като видѣхме по кой начинъ на белгийцитѣ сѣ дадени тия права, ние ще трѣбва да разгледаме дали дѣйствително Министерскиятъ Съвѣтъ на законни основания и въ интереса на страната е позволилъ най-напрѣдъ, щото, слѣдъ като туй дружество е имало една фабрика въ София съ опрѣдѣленъ районъ, да му се дадатъ за районъ още въ Сѣверна-България окръжитѣ: Плевенски, Врачански, Шуменски, Варненски, а въ Южна-България — Пловдивски, заедно съ Пазарджишкия и Бургаския. Колкото се касае по първия въпросъ, г-да народни прѣдставители, ние, за да можемъ да го рѣшимъ правилно, трѣбва да видимъ по кой начинъ се даватъ концесіитѣ у насъ. Сгласно съществующия законъ за насърчение на мѣстната индустрия, концесии се даватъ отъ Министерскиятъ Съвѣтъ по просябата на просителя; така щото, като имаме прѣдъ видъ закона отъ 1894 г., както и допълненіето му отъ 1897 г., ние касателно този въпросъ не можемъ освѣнъ да отговоримъ, че Министерскиятъ Съвѣтъ е дѣйствувалъ въ своитѣ атрибути, че той не е прѣвишилъ властѣта си, като е далъ за районъ на тази фабрика най-важнитѣ окръжи въ цѣла България. Обаче, азъ мисля, че Министерскиятъ Съвѣтъ е прѣнебрѣгналъ интереситѣ на страната, защото съ даването концесия на захарната фабрика да построи една фабрика въ Сѣверна и друга въ Южна-България фактически е създалъ монополъ на производството на захаръ въ България, защото, благодарение на това, че ѝ се дава право да построи една фабрика въ Сѣверна и друга въ Южна-България, се поставя въ невъзможностъ всички лица, които биха искали да построятъ захарна фабрика било въ Сѣверна, било въ Южна-България. На дружеството се създава едно привилегировано положение и, нѣма съмнѣние, че то ще бѣде у насъ господаръ на положението: отъ една страна, ще произвежда толкозъ захаръ, колкото иска, и ще опрѣдѣля цѣната на захарта, за да бѣде такава, каквато му изнася, защото нѣма да има вътрѣшна конкуренция, а ще има само външна конкуренция, по отношение на която то е поставено много добръ; а, отъ друга страна, ще опрѣдѣля произволно цѣната на цѣвклото — колкото иска, толкозъ ще плаща. Защото, щомъ нѣма друга фабрика — а ние видѣхме, че друга не може да се основе, — естествено, ще плаща за цѣвклото толкозъ, колкото иска, и съ това ще се накърнятъ интереситѣ на земледѣлца, за чийто интереси ужъ му сѣ дадени тия концесии. Но, казвамъ, Министерскиятъ Съвѣтъ на основание на закона е далъ тази концесия. Ние можемъ да го упрекнемъ, че не е билъ дазновиденъ, че той не е разбралъ добръ интереситѣ на страната, като е направилъ това нѣщо, но по-нататкъ не можемъ да отидемъ. Обаче, не е тѣй въпросътъ и за второто право, което е отстъпено на дружеството — за правото да получава една премия отъ 5 л. за всѣки 1.000 кгр. изработено цѣвкло. Азъ по-напрѣдъ казахъ, че Министерскиятъ Съвѣтъ, за да издаде това свое постановление най-напрѣдъ подъ № 51 отъ 23 септември 1897 г., се е основалъ на допълненіето и измѣненіето на закона за насърчение на мѣстната индустрия. И дѣйствително, въ туй допълнение на закона въ чл. 3 е

казано: (Чете.) „Народното Събрание опрѣдѣля въ бюджета нужната сума за премии на мѣстното цѣвкло, което ще се употрѣбва отъ мѣстната фабрика за захаръ.“ Както ще видите, на основание на този законъ дадено е право на Народното Събрание, по искане на Министерството, ако намѣри за нужно и ако бюджетнитѣ срѣдства позволяватъ, да опрѣдѣля една премия за производството на цѣвклото и неговото изработване въ захаръ; обаче, вие виждате, че този членъ на закона ни най-малко не дава право на Министерския Съвѣтъ отъ своя страна да ангажира държавното съкровище, като раздава премии на тогозъ и оногозъ. Така щото, ясно е, че това постановление на Министерския Съвѣтъ е незаконно, защото съ създаването му Министерскиятъ Съвѣтъ е прѣвншилъ властѣта си, излѣзълъ е изъ атрибутитѣ, които му дава законътъ. Министерскиятъ Съвѣтъ не може да ангажира срѣдствата на Държавата, не може да дава премии или разни суми, безъ да разрѣши Народното Събрание. Другъ би билъ въпросътъ, ако Министерскиятъ Съвѣтъ би ималъ полномощие да ангажира държавното съкровище. Обаче, въ конкретния случай законодателятъ е запазилъ правото на Народното Събрание, то да може да опрѣдѣля премии въ размѣръ, както то иска.

Но ако сега Министерскиятъ Съвѣтъ, когато издалъ това свое постановление подъ № 51 на 23 септемврий 1897 г., е прѣвншилъ своята властъ, то какво можемъ да кажемъ за Министерския Съвѣтъ, който е издалъ другото постановление, а именно туй отъ 29 юлий 1900 г., съ което постановление той е разширилъ по-рано даденитѣ права на захарната фабрика и казва, че не вече за всѣка година ще се дава премия, но за толкова, колкото трае концесията — 20 години, и че тя ще бѣде отначало 5 л., а послѣ още по 3 л.? Вие виждате, че вториятъ Министерски Съвѣтъ е отишълъ по-далечъ, като е ангажиралъ държавното съкровище за единъ периодъ отъ 20 години. Нѣма съмнѣние, че ако за първото постановление може да се каже, че е незаконно, то и дума не може да става, че второто постановление е още повече незаконно.

Но, г-да прѣдставители, явява се другъ въпросъ, който би трѣбвало да сложимъ на разглеждане. Дали дѣйствиелно тия премии, които сѣ давали на захарната фабрика — защото прѣзъ 1898 г., отъ свѣдѣнията, които събрахъ, е била прѣдвидена сумата 50.000 л., въ 1899 г. — тоже 50.000 л., а въ 1900 г. — 35.000 л., — дали тѣзи суми сѣ дадени правилно на захарната фабрика, или же би трѣбвало да бѣдатъ дадени другиму. Азъ искамъ да ви занимамъ и съ тоя въпросъ, защото, отъ внимателното прѣглеждане на закона за насърчение мѣстната индустрия, азъ виждамъ, че нашиятъ законодатель не се е изказалъ доста ясно кому трѣбва да се дава премията: дали на фабрикантитѣ на захарта или на цѣвклопроизводителитѣ. А пъкъ вѣрвамъ, че вие ще се съгласите, че тоя въпросъ е отъ доста голѣма важность. Когато се е основала нашата захарна фабрика, какво е искало Правителството? Искало е да може да се разработва цѣвклото, което ще помогне на нашето западнало земледѣлие. Искало е да се насърчи нашето земледѣлие, а не да се създаде една искусствена индустрия, която ще добива своитѣ първоначални произведения отъ странство и тукъ да бѣдатъ прѣ-

работвани. Ако видимъ и какво е било мнѣнието на законодателя, ще видимъ, че то е било да се дава премия не на ония, които прѣработватъ цѣвклото и го правятъ на захаръ, а на ония, които работятъ самото цѣвкло. И за да ви убѣдя въ това, нѣма освѣтъ да ви помоля да погледнете на проекта на Министерството, когато е внесло допълнението на закона за насърчение мѣстната индустрия. Тамъ вие ще видите, че се казва, че премия ще се дава, обаче, тая премия ще се дава за изработване на цѣвклото, и отъ редакцията на чл. 3 се вижда, че трѣбва да се дава на самитѣ земледѣлци, които работятъ цѣвклото, а не на захарната фабрика. И то е тѣй. Фабриката има монопола, опрѣдѣля цѣна на захарта. Ако се даваше премията за захарта изнасяна навънъ, въ странство, имаше смисълъ, било премия да се дава, било акцизътъ да се намали, както въобще правятъ въ другитѣ държави; но не и да се дава премия за цѣвклото, което фабриката прѣработва за захаръ. Обаче, проектътъ на Министерството е прѣтрѣпѣлъ едно измѣнение. Азъ ще ви прочета самия текстъ на законопроекта, както е билъ по-рано. Чл. 3 казва: „Народното Събрание може да гласува, ако бюджетътъ позволява, премии за цѣвклото, обработвано за захарната индустрия, както и за спирта, който се изнася извънъ прѣдѣлитѣ на България.“ Вие виждате отъ тая редакция, че Министерството е мислило тази премия да се дава на производителитѣ на цѣвклото, и асѣ такова рѣшение поне е било взето отъ Министерството, отъ Съвѣта земледѣлчески, който е билъ при него. Обаче, въ Народното Събрание текстътъ на закона се е измѣнилъ и е приелъ редакцията, каквато фигурира сега въ закона. Ние не можемъ да разберемъ ясно какво сѣ мислили нашитѣ законодатели при измѣнението на члена. Азъ правихъ справка да видя какви разисквания сѣ станали, но нѣмало е никакви разисквания и законътъ е билъ приетъ на първо, второ и трето четене безъ разисквания. Тѣй щото, не можемъ да видимъ дали тѣзи законодатели сѣ мислили да дадатъ премия на производителитѣ на захарта или на производителитѣ на цѣвклото. Обаче, отъ тенденцията, която е прокарана въ закона за насърчение мѣстната индустрия, ние трѣбва да дойдемъ до убѣждение, че трѣбва да се дава премията на самитѣ производители на цѣвклото, а не на производителитѣ на захарта.

Но, г-да народни прѣдставители, могло би да се направи едно възражение, че туй се е направило съ цѣль да се фаворизира у насъ тази индустрия, защото иначе, ако не се фаворизира съ такава премия, въ такъвъ случай, фабриката ще прѣстане да работи. Туй не е вѣрно, защото азъ казахъ, асѣ нашата захарна фабрика е поставена на по-благоприятно положение по отношение на другитѣ фабрики. Една чужда фабрика ще трѣбва да плаща акцизъ, мито, прѣвозъ и стоката ѝ става по-скѣпа. Независимо отъ това, стойността на цѣвклото въ странство е много по-висока, отколкото у насъ. Ако въ Франция и Белгия захарното цѣвкло е 28 л. 1.000 кгр., то у насъ е отъ 15 — 18 л. Тѣй щото, тукъ положението на фабриката е по-добро. Независимо отъ това, азъ правихъ справка и отъ свѣдѣнията, които събрахъ, излиза, че безъ премията, която се дава на нашата фабрика, тя пакъ печели на всѣки 100 кгр. захаръ по 1 1/2 л.; защото ако на пиящата австрийската захаръ се продава въ София 72 л. 100 кгр.,

то отъ нашата захарна фабрика струва 68 л. и 44 ст. Така щото, вие виждате разликата, разлика доста съществена между тия двѣ цѣни. Но може да се каже, че съ даване премия на производителитѣ на захарта, а не на цвѣклото, косвено се насърчава земледѣлието и се увеличава цѣната на цвѣклото. Туй тоже не е истина. Азъ направихъ справка за цѣнитѣ, по които се купува цвѣклото отъ захарната фабрика и ще видите, че прѣзъ 1898 г., когато още премия не е била дадена на захарното дружество, захарната фабрика е купувала цвѣклото 15 л.; едва прѣзъ миналата 1900 г. е купувала 18—19 л. цвѣклото. (Н. Антикаровъ: 20 лева.) Дадено е свѣдѣние, че е купувала съ 20 л., но отъ контрактитѣ, които азъ прѣгледахъ, се вижда, че е условено отъ 18—19 л.

Слѣдъ тия обяснения, г-да народни прѣдставители, азъ съмъ дошълъ до убѣждение, че по отношение на въпроса за даване на концесията, този въпросъ е ималъ право Министерскиятъ Съвѣтъ да разрѣши. Обаче, относително втория въпросъ—за премията, азъ мисля, че Министерскиятъ Съвѣтъ е прѣвишилъ своитѣ атрибути, като е ангажиралъ нашето държавно съкровище въ продължение на 20 години да плаща една сума на тази фабрика, която може да се възкачи почти на цифрата 150—200 хиляди лева годишно; защото, както ще видите, производството на захарта се увеличава и съ това увеличение се увеличава и прѣработването на цвѣклото. Ако първата година е прѣработено 7.000.000 кгр. цвѣкло, то сега числото възлиза на 27.000.000, и нѣма съмнѣние, че въ бѣдъще ще се увеличи, защото фабриката е приготвена да прѣработва до 40—50 милиона кгр. цвѣкло и споредъ това и самата премия ще се увеличи. Азъ твърдя да казвамъ, че касателно привилегията за отпущане нѣкакви субсидии, туй право е незаконно дадено на захарната фабрика и тя по никой начинъ не може да се опира на закона, за да получи тия пари.

—Прѣди, обаче, да помоля почитаемото Народно Прѣдставителство да вземе единъ дневенъ редъ по тоя въпросъ, защото туй нѣщо е необходимо, тъй като въ самия бюджетъ тази година сме сезирани да гласуваме сумата 165.000 л., азъ считамъ за умѣстно по-напрѣдъ да чуя обясненията на г. Министра на Търговията и Земледѣлието и тогава пакъ да говоря, дали ние сме въ правото си сега да унищожимъ туй право, дадено съ протокола на Министерския Съвѣтъ отъ 20 юлий 1900 г. незаконно, или да остане, както е взето отъ Министерския Съвѣтъ.

Министъръ А. Людскановъ: Г-да народни прѣдставители! Ако има интерпелация, която да е била важна, отъ всички ония, които досега сж правени въ Народното Събрание, азъ мога да кажа, че настоящата е такава. И тя е такава затуй, защото задѣва нѣколко въпроси: първо, задѣва въпросъ бюджетенъ и, второ, единъ конституционенъ въпросъ, много важенъ, който е, може би, само отъ ваша компетентностъ на разрѣшение. Задѣва, казахъ, бюджетенъ въпросъ затуй, защото ако вие приемете и утвърдите едно постановление или едно рѣшение, взето отъ единъ Министерски Съвѣтъ, което поне е засега мѣрдавно въ случая, ако вие приемете и утвърдите това постановление на Министерския Съвѣтъ, нѣма съмнѣние, че бюджетътъ на Държавата ще се гревира, ще

натегне за всѣка година, може би, съ 200—300 хиляди лева. Тая година е произведено 40.000.000 кгр. цвѣкло, а трѣбва да се прѣдположи, че и до 50.000.000—60.000.000 кгр. ще се произвежда. Но да прѣдположимъ, че сж произвежда само 40.000.000, по 5 л. на 1.000 кгр., се гревира бюджетътъ въ размѣръ на 200.000 л. ежегодно, а въ продължение на 20 години сумата ще възлѣзе на 4.000.000 л. Виждате колко е важенъ въпросътъ; ето колко е важна интерпелацията, която се прави тукъ и която изисква вашето сериозно и просвѣтено внимание.

Вториятъ въпросъ, който засѣга настоящата интерпелация и който е не по-малко важенъ, е тълкуването на закона; а вие сте компетентнитѣ да изтъквате единъ законъ, какъвто е тоя за насърчение на мѣстната индустрия. За нещастие, този законъ, види се, е правенъ отъ неюриспти, допълнението му тъй сжщо отъ неюриспти и е вотиранъ набързо. Така щото, тоя законъ е послужилъ да вземе Министерскиятъ Съвѣтъ постановлението, което, както казахъ, гревира бюджета. Чл. 3 отъ допълнението на закона за насърчение на мѣстната индустрия отъ 1897 г. казва: „Народното Събрание опрѣдѣля въ бюджета нужната сума за премията на мѣстното цвѣкло, което ще се употрѣби отъ мѣстнитѣ фабрики за захаръ, както и на спирта и на спиртнитѣ пития, които се изнасятъ извънъ прѣдѣлитѣ на България.“ Виждате колко неопрѣдѣленъ, така да кажа, колко некристализиранъ е този членъ. Кому се даватъ тия премии? На производителитѣ на цвѣклото ли, на фабрикитѣ ли, при изнасянето ли — какво и кому се дава? Ето единъ членъ, неясенъ, неточенъ, и който може да изтъквате вие съ рѣшението, което ще вземете днесъ.

Тая интерпелация е важна и въ друга смисълъ. Има едно постановление на Министерския Съвѣтъ, което азъ като министъръ не мога да игнорирамъ; затова въ бюджета, който прѣдставихъ за тази година, турихъ, споредъ приблизителното изчисление, една премия отъ 165.000 л., като се основавахъ на туй, което е съществувало и порано. Ако вие вземете друго рѣшение и ако вие мислите, че туй постановление на Министерския Съвѣтъ трѣбва да се отмѣни — а ние, сегашниятъ Министерски Съвѣтъ, не можемъ да го отмѣнимъ, защото ние не сме компетентни да отмѣняваме постановлението на едно равно съ насъ тѣло, — то вие ще трѣбва да отхвърлите тая сума, прѣдвидена въ бюджета. Ако ли же вие погледнете иначе, тогава сумата ще се измѣни на основание на туй, което ще рѣшите. Ето защо отъ тия гледни точки, като разглеждамъ интерпелацията, казвамъ, че тя е много важна.

Тя е важна, най-сетѣ, и въ друго отношение, защото засѣга единъ въпросъ, който Българското Правителство е третирало съ чужденци, които сж внесли доста капиталъ, които сж дошли да работятъ за много години, и отъ вашето правилно разрѣшение на въпроса зависи да насърчимъ или да не насърчаваме идването на чуждитѣ капитали у насъ, отъ които, каквото и да говоримъ, имаме голѣма нужда. Помнѣте, че чужденцитѣ иматъ прѣдъ себе си или намиратъ нѣколко български правителства, които въ продължение отъ 1895 г. до миналата година сѣ сж взимали постановления, които ви цитира г. Ходжевъ и които и азъ ще ви кажа по-нататѣкъ —

взимали сѣ ги редъ български министерски съвѣти тия постановления и хората сѣ третирали съ тѣхъ, а ние да се явимъ сега съ едно прибързано и неомислено рѣшение, може да се нахърни доста държавниятъ кредитъ. Естествено е, какво сѣ виновни чужденцитѣ, какво сѣ криви тѣ, че нашитѣ министерски съвѣти било неомислено, било по бързотия, или по други причини сѣ взимали такива или онакива постановления.

Изложението, което ви направи почитениятъ интерпретаторъ, въ главнитѣ чѣрти е вѣрно — това трѣбва да го признаемъ. Забѣлѣзва се по тоя въпросъ една неяснотъ както въ чл. 3 отъ тоя законъ за насърчение на мѣстната индустрия, така сѣщо и въ всичкитѣ постановления на Министерския Съвѣтъ, които сѣ послѣдвали. Въпросътъ не е билъ никога изучаванъ основателно, взимани сѣ рѣшения набързо и заради това положението е туй, което днесъ ще ви цитирамъ. Обаче, имайте прѣдъ видъ, г-да прѣдставители, че въпросътъ за захарната индустрия е въпросъ, който е отъ особено естество. Не е само България, която се намира въ положението да дава премия. Премии даватъ почти всички страни на континента. Този въпросъ, който изучаваме сега, е въпросъ, който е на дневенъ редъ въ френската камара и на дневенъ редъ бѣ въ единъ конгресъ, който се събира недавно за да рѣшава дали да се даватъ още премии. Премии се даватъ почти въ всички страни, които произвеждатъ захаръ, като захванете отъ Франция и Германия. Ромъния дава 16 л. на 100 кила шекеръ, Русия тоже дава доста голѣма премия безъ да има нужда да я цитирамъ тукъ. Значи, вие имате тукъ единъ много важенъ въпросъ: въпросътъ за премиятъ на захарното производство. Азъ събирахъ свѣдѣния и съжализавамъ, че търговскитѣ камари въ Варна и Русе, до които се отнесохъ, още не можахъ да ми дадатъ тия свѣдѣния, но направихъ слѣдующата справка: Ромъния, благодарение на голѣмитѣ премии, които дава, вече конкурира на Австрия въ вноса на шекера у насъ. Захарната фабрика, било благодарение на премията, която ѝ даваме, било благодарение на другитѣ улеснения, е успѣла да изпѣди отъ пазаря въ София австрийската захаръ. И отъ намаленията, които сега ще ви покажа, ще видите, че е възможно въ едно близко бъдеще австрийскитъ шекеръ да се изхвърли съвсѣмъ въ Сѣверна-България. Въ Южна-България може да идва захаръ и отъ други мѣста. Въ 1900 г. Австрия е внесла въ България 1.593.000 кгр., когато прѣдната година е било внесено около 2.000.000 кгр. — забѣлѣзва се, че наведнажъ съ 300.000 — 400.000 кгр. вносътъ е намаленъ, при всѣчко че тя дава голѣми премии за износъ. Азъ правихъ справк., лично и пращахъ мои чиновници въ конторитѣ, дѣто продаватъ шекеръ, и се оказа, че много малко австрийски шекеръ има внесенъ въ София тая година, а този, колкото го има, е стока останала отъ миналата година. Отъ свѣдѣнията, които частнимъ образомъ имамъ, които тоже се потвърждаватъ и отъ търговскитѣ камари, увѣряватъ ме, че покрай Дунава вече ромънската захаръ е изгонила австрийската. Сега тъй като е положението, разбира се, ние трѣбва да бждемъ много осторожни. Ако и да е захарната фабрика белгийска, но тя е на българска територия, вложила е единъ капиталъ отъ 3.000.000 л., употребява

български работници и е успѣла да развие производството на цѣвкло у насъ, и ако тя има такива една заслуга за нашето земледѣлие, ние трѣбва да бждемъ много прѣдпазливи въ въпроса и макаръ, както ще видите послѣ, ако погледнемъ на въпроса и допуснемъ даже, че Министерскитъ Съвѣтъ неоснователно и незаконно е далъ такава премия, сѣ-таки и вие, когато вземете вашето постановление, моля ви се, да бждете прѣдпазливи.

Ромъния миналата година не е внесла у насъ почти нищо. Тая година е внесла досега 360.000 кгр.. Русия, която е внесла миналата година около 40.000 кгр., и сега си остава на същото положение. Ромъния, виждате, че е внесла 360.000 кгр.; миналата година фабрицитѣ тамъ сѣ сѣ синдикирали, получили сѣ голѣмо насърчение и затова тази експортна индустрия се е уваличила за България.

Австрийската захаръ пристига въ България и се продава по 72 л. 100-тѣ кгр., нашата фабрика тукъ я продава по 70 л.; така щото, белгийската фабрика конкурира австрийскитѣ съ 2 л. на 100-тѣ кгр. А нашата захаръ, споредъ направенитѣ химически изслѣдвания, стояла по-добрь отъ австрийската. И това сѣ химически изслѣдвания, направени отъ тукашната захарна фабрика; доколко сѣ вѣрни, не мога да кажа, защото нѣмаме централна лаборатория да ги проконтролираме. Споредъ изслѣдванията на тѣхния химикъ, австрийската захаръ съдържала 98% захаръ, а нашата — 99-90%; значи, само 0-10% липсува, за да бжде само чиста захаръ. И цѣната е по-евтина, и качеството е по-добро. Сега, ако е така, пита се: какво печели белгийската фабрика? Ето каква е нейната смѣтка, извадена изъ нейнитѣ тефтери, а тѣ сѣ прономеровани и прошнуровани. Азъ пращахъ чиновникъ нарочно да смене отъ тѣхнитѣ тефтери тѣхното положение. За прѣработване на цѣвклото, амортизация и лихва на 100 кгр. — 44 л. и 44 ст., октроа — 4 л. и акцизъ — 20 л.; 100-тѣ кгр. захаръ струва, прочее, на нашата фабрика 68 л. и 44 ст. Продаватъ я за 70 л., значи, остава имъ отъ 1 до 1½ л. на 100 кгр. чиста печалба, както каза и г. Д-ръ Ходжевъ. Тѣ може да смѣтатъ и премията, която като се постави, тогава ще остане чиста печалба 6 — 6½ л. на 100 кила захаръ. Пакъ отъ тѣхния тефтеръ е снета смѣтката. Тия хора тази година за пръвъ пѣтъ захващали да печелятъ. Отъ 31 май 1897 г., откакто е поставенъ основниятъ камъкъ, досега не сѣ имали голѣмо производство; миналата година даже сѣ загубили. Казвамъ ви това, за да бжда безпристрастенъ, за да знаете какъ стои въпросътъ, понеже азъ не съмъ поставенъ тукъ да пледирамъ за каузата на една белгийска фабрика. Отъ друга страна ще ви кажа какъ гледамъ на въпроса като български министъръ.

Изработено е цѣвкло прѣзъ 1898 г. 6.237.296 кгр. и платено е, наистина, по 15 л. 1.000-то кгр. Прѣзъ 1899 г. то се е увеличило на 9.300.000 и нѣколко кгр.; значи, съ 3.100.000 кгр. повече. Въ 1900 г. се е произвело 27.568.000 кгр. цѣвкло. Виждате колко е нараснало това производство! Тая година се очаква да се произведе 40.000.000 и повече килограма. Това е взето пакъ отъ тѣхнитѣ тефтери. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Законтрактирано е повече!) Може и да

е законтрактирало повече — не зная. Тия хора сж платили срѣщу това цѣкло на наши земледѣлци, които сж го продавали, слѣдующето: за 1898 г. — 93.500 и нѣколко лева; за 1899 г. — 190.000 л.; за 1900 г. — 501.000 л., а за текущата година се прѣдполага да дадат около 771½ хиляди лева. Видите какъ върви пропорцията. Тѣ сж похарчили споредъ тѣхнитѣ тефтери за надници около 175.000 л. прѣзъ 1900 г. и около 190.000 л. за прѣзъ тая година. Тѣ сами ми дадоха едно изложение като чуха, че има интерпелация. Тѣ протестираше противъ отнемането премията, като казватъ между другото, че сж направили слѣдующитѣ заслуги на нашето земледѣлие. Тѣ казватъ: ние най-напрѣдъ научихме тукъ населението да работи цѣкло; то не знаеше да го работи, не само не знаеше, ами не искаше да го работи; селянитѣ, особено софийското население, били доста индоланти въ това отношение. Тѣ казватъ още: ние плащаме по 15 л., а сега плащаме по 20 л. на 1000-то кгр. цѣкло. Трѣбва да кажа, че тѣ плащатъ и по 18 л., но плащатъ толкова, когато закѣснѣятъ контракующитѣ земледѣлци. Контрактирано е за 1898 г. по 15 л. на 1.000 кгр., за 1899 г. — по 20 и 21 л.; за текущата година е контрактирано по 20 л. на 1.000 кгр. до извѣстенъ срокъ, а подиръ срока по 18 л., — по-голѣмото число е контрактирано по 20 л. Тѣ казватъ още: ние даваме даромъ сѣме за посѣване; ние даваме даромъ потрѣбнитѣ земледѣлчески орждия; ние даваме даромъ кашата, която се изработва отъ фабриката на земледѣлцитѣ и която е много хубава храна за добитѣка; ние ангажираме даромъ персоналъ за да учи населението на това производство и, най-сетнѣ, ние имъ даваме извѣстенъ авансъ. Това сж прѣимуществовата, които сж внесли тѣ въ страната чрѣзъ тая индустрия.

За да имате понятие какъ стои обработването на цѣклото у насъ, азъ ще взема за примѣръ Софийския окръгъ. Обща цифра на земледѣлци, които се занимаватъ съ обработване на цѣкло за 1898 г. — 1.336; за 1899 г. — 1.862; за 1900 г. — 4.159. Засѣяни декари има за 1898 г. — 5.063; за 1899 г. почти същото — 5.077, а за изтеклата година — 15.606 декара засѣяни. А контрактени декари има за 1898 г. 6.899, за 1899 г. — 5.779, а за текущата година контрактени сж 17.958.

Тия сж фактическитѣ свѣдѣния, г-да, които счетовъ за нужно да ви дамъ прѣди да почна отговора на запитването на г. Д-ръ Ходжева.

Истина е, пакъ повтарямъ, че г. Ходжевитѣ данни по това дѣло въ общи черти сж прави. Безъ да се впускамъ въ подробности — понеже всички факти ако се излагатъ ще отида много далече — азъ отговарямъ само вкратцѣ за белгийската фабрика, макаръ че почтениятъ интерпелаторъ засѣгна Кирковата промба, Чохаджиевата и др. Първоначално белгийската компания, чрѣзъ своя прѣдставителъ, който тогава е билъ инженеръ Дириксъ, поискала много просто нѣщо. Той е поискалъ да му се даде концесия на основание на закона за насърчение на мѣстната индустрия, който току-що е билъ вотиранъ, да основе една захарна фабрика. Първоначалниятъ срокъ билъ 10 години и е искалъ районъ само София. Искаль е и второ нѣщо: да му се позволи да може да концесира, да прѣотстъпи правото си на друго акционерно

дружество, както е и станало послѣ. Това е искалъ първоначално и му е било дадено. Това е дадено въ 1895 г., тогава е станало и концедирането. Обаче, той видѣлъ, че самъ не е изучилъ въпроса и когато изучилъ положението по-добрѣ и видѣлъ, че Българското Правителство било готово да му прави всички улеснения, той захваналъ да уголѣмнява своитѣ претенции. Обаче, това е основата, на която сж стояли първоначално. Това сж искали и него сж получили първоначално. Дириксъ е искалъ и по негово настояване е послѣдвалъ законътъ за допълнение къмъ закона за насърчение на мѣстната индустрия, дѣто срокътъ отъ 10 години се продължава на 20 години. До издаването на този законъ въ 1897 г., концесията се е давала само за 10 години, а тукъ, въ чл. 2, специално се говори, че Министерскиятъ Съвѣтъ, по прѣдложение на Министерството на Търговията и Земледѣлнето, може да даде районъ на фабрицитѣ за захаръ и за 20 години. Това е станало, види се, благодарение на неговото настояване. Щомъ стана това, концесионеритѣ почнали да прѣдвяватъ нови претенции, захванали да искатъ вече не само Софийския районъ, ами почти цѣла България. Минали сж тогава и къмъ Пловдивъ. Тамъ концесия най-напрѣдъ е била дадена на дружеството „Захаръ“ и послѣ на Киркова. И Министерскиятъ Съвѣтъ съ послѣдователни постановления имъ разширява първоначалната концесия, докато най-сетнѣ постановява и премия. Първоначално не е имало въпросъ за премия. Имало е писмо по-рано отъ Дирикса да му се облекчи акцизътъ въ форма на детакси, но въ форма на премия не е било дума. Но най-сетнѣ постановлението на Министерския Съвѣтъ отъ 23 септември 1897 г., № 51, гласи: (Чете.) 1) „Удобрява се, щото дадената концесия за захарната фабрика на г. г. G. Van Zuylen, G. Dorzé и L. Dirix да се продължи въ разстояние на 20 години, съгласно чл. 2 отъ допълнението на закона за насърчение на мѣстната индустрия. 2) Възлага се на Министерството на Търговията и Земледѣлнето да прѣдвиди въ бюджета си за идущата 1898 г. единъ кредитъ отъ каквато сума намѣри, че ще се добие нужда за премия, която да се дава на г. г. G. Van Zuylen, G. Dorzé и L. Dirix, въ размѣръ по петъ (5) лева за всѣки хилядо (1.000) килограма цѣкло, изработено отъ тѣхъ при фабрикацията на захаръ.“

Това е първото постановление на Министерския Съвѣтъ отъ 1897 г., подиръ издаването на закона, който казва, че само Народното Собрание ще вписва въ бюджета за премия такава сума, съгласно положението на финансирѣ на страната, съгласно положението на ковчезничеството. Това е първото постановление отъ Министерския Съвѣтъ, което казва, че натоварва Министерството на Търговията и Земледѣлнето да впише въ бюджета една премия споредъ нуждитѣ на тази индустрия, като смѣта по 5 л. на хиляда килограма произведено въ захаръ цѣкло. Трѣбва да ви кажа, г-да прѣдставители, че този законъ, на който се основава Министерскиятъ Съвѣтъ, е билъ прокаранъ въ прѣдпослѣдното засѣдание на VIII-то Обикновено Народно Собрание на три четения изведнажъ. Този законъ първоначално е гласялъ, както каза г. Д-ръ Ходжевъ, да се дава премия на цѣклопроизводителитѣ. Този е била идеята на законодателя, когато е внеслъ това прѣдложение. Защо го е измѣнила комисията въ

настоящата му форма, защо го е приело Събранието въ такава форма неопредѣлена, щото да може да се тълкува даването премията и на фабриката за произведения шекеръ отъ цвѣклото, за това нѣма слѣди нито въ Министерството, нито въ протоколитѣ на Народното Събрание. И не само това ще кажа, но вижда се, че прѣди да се внесе този законопроектъ въ Министерството на Търговията и Земледѣлието, взето е мнѣнието на Висшия земеделчески съвѣтъ, какъ мисли той по тоя въпросъ, и Земледѣлческиятъ съвѣтъ е далъ мнѣние да се дава премията на цвѣклопроизводителитѣ.

Таквъзъ намѣрение е ималъ и законодателятъ, обаче, отъ Народното Събрание излѣзълъ този законъ, и, щомъ излѣзълъ законътъ, дружеството е уловило Министерството, Министерството се отнесло къмъ Министерския Съвѣтъ и, слѣдъ като този послѣдниятъ се занимавалъ съ въпроса, издалъ е постановлението, което сега ви цитирахъ. Министерството е прѣдвидѣло за пръвъ пѣтъ въ бюджета за 1898 г. една сума куцурица отъ 50.000 л., слѣдующата година е прѣдвидѣло пакъ 50.000 л. Миналата година е прѣдвидѣло 35.000 л. Кои сж били причинитѣ и основанията за това — нѣма никакви данни. Толкова Министерството е намѣрило за нужно, толкова е прѣдвидѣло. Послѣдното постановление на Министерския Съвѣтъ ме задължава до неговото отмѣнение, и споредъ прѣдполагаемата сума на произвождането е прѣдвидена една сума отъ 165.000 л. А какво е станало послѣ въ Министерския Съвѣтъ, е интересно. Когато компанията е видѣла, че може да вземе още нѣщо отъ Българското Правителство, тя захваща да иска угодняване на района и твърдѣнието на г. Ходжева въ това отношение е вѣрно. Днесъ-затисъ белгийската захарна фабрика има фактическия монополъ въ България за произвеждане на шекеръ: тя нѣма само окръжитѣ: Видински, Русенски, Търновски и Силистренски въ Сѣверна-България, и окръжитѣ: Старо-Загорски, Хасковски и Сливенски въ Южна-България. Но съгласете се, че никое дружество нѣма да отиде да основа фабрика въ България при такива условия на концедирани райони: белгийската фабрика като има Бургазъ, нѣма да се яви нова нѣкоя въ Сливенъ да построява фабрика, понеже нѣма нищо да направи. Та фактически монополъ, може да се каже, има тази фабрика, благодарение на разнитѣ концесии, увеличения и разширочавания на района. Най-важното е дѣйствиелно туй, което г. Д-ръ Ходжевъ релевира: послѣдното постановление на Министерския Съвѣтъ, на което се основаватъ тѣ да протестиратъ и да претендиратъ правото да взематъ 5 л. на всѣки хиляда килограма цвѣкло. То е доста чуденъ фактъ. Заради него не е имало нито просба, както каза г. Д-ръ Ходжевъ, нито ходатайство отъ повѣреното ми Министерство. Това постановление на Министерския Съвѣтъ се явява така, безъ ничие искане. То е отъ 29 юлий м. г., неизвестно, както казахъ, по чие ходатайство то се явява, и гласи така: (Чете.) „Да се приведе въ изпълнение третото постановление на Министерския Съвѣтъ отъ 22 септемврий 1899 г.“ А постановлението отъ 22 септемврий гласи така: (Чете.) „1) Удобрава се да се увеличи дадениятъ на анонимното дружество и пр. районъ съ окръжитѣ: Плъвенски, Врачански, Т. Пазарджишки и Пловдивски,

съ задължение дружеството да построи още една фабрика въ разширочения районъ, щомъ Софийската му захарна фабрика почне да получава нужното количество цвѣкло, сир. 40—50 милиона килограма и

2) Разрѣшава се да се дадатъ на анонимното дружество за районъ окръжитѣ: Бургазки, Варненски и Шуменски, съ срокъ за 20 години, за построяване на нова захарна фабрика. Построяването ѝ трѣбва да бѣде завършено най-късно 4 години слѣдъ получването концесията.“

Та казвамъ, постановлението отъ 29 юлий 1900 г. гласи: (Чете.) „А. Да се приведе въ изпълнение третото постановление на Министерския съвѣтъ отъ 22 септемврий 1899 г. протоколъ № 72, а именно:

1. Да се разшири районътъ на Софийската концесия на Белгийското анонимно дружество и пр. съ прибавление на окръжитѣ: Врачански, Плъвенски и Пловдивски. (заедно съ бившия Т. Пазарджишки.)

2. Да се даде на същото анонимно дружество една втора концесия за построяване на захарна фабрика съ същитѣ права и привилегии отъ окръжитѣ: Бургазки, Варненски и Шуменски. Захарната фабрика въ района на тая втора концесия да бѣде построена въ срокъ отъ четири години, начиная отъ деня на даването на концесията.“

Трето и послѣдно важно:

„В. Първоначалната премия отъ 5 л. отъ всѣки 1000 кгр. цвѣкло, изработено въ захаръ, си остава същата за до края на респективнитѣ срокове на двѣтъ поменати концесии; обаче, Министерскиятъ съвѣтъ ще изходатайствува отъ Народното Събрание една допълнителна премия отъ три лева за всѣки 100 кгр. изработена захаръ, които ще се изнасятъ за въ странство, слѣдъ като дружеството построи втората си захарна фабрика вънъ отъ Софийския административенъ окръгъ, дѣто се намира сегашната му фабрика, и започне да произвежда въ всичкитѣ си фабрики едно количество рафинирана захаръ до 7.000.000 кгр. въ годината.“

Значи, съ първото си постановление Министерскиятъ Съвѣтъ като е позволилъ на Министра на Търговията и Земледѣлието да впише въ бюджета си за 1898 г. известна сума, той е измѣнилъ закона, понеже законътъ резервираше това право само на Народното Събрание да опредѣли въ бюджета, споредъ състоянието на ковчежничеството, една сума, безъ да върже Събранието за колко години, а постановлението на Министерския Съвѣтъ казва за 20 години, докато траятъ двѣтъ концесии, ще се дава по 5 л. на хиляда килограма цвѣкло и то на фабриката. Това е фактическото положение. Значи, въ продължение отъ 1895 г. до 1900 г. концесията се е разширявала отъ Софийския окръгъ и е заела почти цѣла България, съ изключение окръжитѣ, които казахъ. Отъ 10 години концесията се е прѣобърнала на 20 години, концесия, която по-послѣ се е развила въ смисълъ, щото премията да се дава на захарната фабрика, а не на производителитѣ. Текстътъ на французкия чл. 3, който е изпратенъ на чужденцитѣ, е инакъ редактиранъ. Азъ ще ви цитирамъ на французки този членъ. (Чете.) „L'Assemblée Nationale

fixe au budget de l'Etat, la somme nécessaire pour les primes à accorder aux cultivateurs de betteraves qui serviront à l'usage des sucreries locales ainsi que celles à allouer aux alcools et aux boissons spiritueuses qui seront exportées de Bulgarie.“ Въ френския текстъ е останала старата идея, която я имало въ Министерството — премията да се дава на производителитѣ на цвѣклото. Българскиятъ текстъ на закона е, както казахъ, неопредѣленъ — че се дава премията. Френскиятъ текстъ е изриченъ: казва, че се дава на производителитѣ на цвѣклото. Българскиятъ текстъ казва: „Народното Събрание опредѣли въ бюджета нужната сума за премии на мѣстното цвѣкло, което ще се употребява отъ мѣстнитѣ фабрики за захаръ, както и на спирта и спиртнитѣ питиета, които се изнасятъ извънъ прѣдѣлитѣ на България.“ Може да се разбира, че и на производителитѣ на захарята, на фабрикантитѣ, може да се дава премия, когато французкиятъ текстъ изрично казва, че ще се дава на производителитѣ на цвѣклото.

Така стои въпросътъ фактически. Основайки се на подобенъ законъ и на туй постановление на Министерския Съветъ, захарната фабрика протестира и казва: „Азъ имамъ постановлението на Министерския Съветъ, което ми дава право за 20 години да получавамъ по 5 л. на 1.000 кгр. цвѣкло.“ Естествено е, че при туй положение не можехме, освѣнъ да направимъ туй, което направихме.

Сега, г-да народни прѣдставители, като ви обърнахъ вниманието колко е важенъ въпросътъ, понеже задѣва единъ въпросъ отъ първа важностъ за нашия кредитъ въ странство, понеже хората иматъ на рѣка постановлението на Министерския Съветъ и съ единъ замахъ на перото не може да се отмѣни, появява се сега въпросътъ, както г. Ходжевъ го разви, може ли Министерскиятъ Съветъ — и то е конституционенъ въпросъ, — може ли Министерскиятъ Съветъ да ангажира държавното съкровище съ премии, да ангажира държавното съкровище съ парични задължения безвъзмездно, понеже тукъ е дадена една премия, която турва върху държавната хазна за 20 години съ 200.000 л. и повече годишно, може ли, казвамъ, Министерскиятъ Съветъ по тоя начинъ да задѣлава Държавата? Този е въпросътъ подлежатъ на разрѣшение. Ако вие признаете, че таква нѣщо може, че по закона може да се делегиратъ такива права на Министерския Съветъ, тогава, естествено е, че постановлението на Министерския Съветъ е законно, и то може да ангажира и васъ, и държавната хазна. Ако вие признаете, че не може, тогава, естествено, на васъ прѣдлежи да помислите и рѣшите какво трѣбва да се направи въ случай, когато има министерско постановление и една чужда компания, които, макаръ да нѣма право да претендира за придобити права — *droits acquis*, защото прѣди да построи фабриката, тя е поискала нѣкои права, които ѝ сж дадени съ едно постановление, и, на основание на туй постановление, тя е построила фабриката, но за по-послѣднитѣ права и привилегии, които е придобила, тя не е имала право, значи, споредъ мене, тя не може да има спечелени права; обаче, безъ да има спечелени права, отъ държавенъ интересъ е да погледнемъ малко по-широко и по-справедливо на този въпросъ. Сега, тѣй както стои въпросътъ, на васъ прѣдлежи да рѣшите, ако

мислите, че Министерскиятъ Съветъ не е могълъ да ангажира страната така и съ толкова пари въ годината, то, естествено, какво трѣбва да се направи. Понеже сме правителство, които сме наслѣдили друго правителство, ние сме се съобразили съ неговитѣ постановления и сме турили, както въ прѣднитѣ бюджети, известна сума за премия. Азъ ви казахъ какъ стои въпросътъ, какво е направила тая компания, каква услуга е направила на населението, цитирахъ ви закона, — отъ васъ зависи сега да кажете вашето просвѣтено мнѣние. Въпросътъ е много важенъ, много деликатенъ: касае се за нашия кредитъ навънъ, обаче, азъ повече обяснения нѣма да дамъ, а оставамъ на васъ да вземете рѣшение достойно за самитѣ васъ.

А. Франгя: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! Въпросътъ е много важенъ, и азъ ще ви помоля за 5 минути да обърнете внимание на нѣколкото думи, които ще кажа. Азъ въобще не обичамъ фразитѣ и ще бѣда много кратъкъ. За да видите какви сж облагитѣ, правата и привилегитѣ, които нашата Държавъ съ законъ дава, ще ми позволите да кажа, че съгласно закона за повдигане мѣстната индустрия, имате около 6—7 права и привилегии, които се даватъ на всички ония, които се подчиняватъ на нашия законъ, както въ случая е фабриката: първо, освобождаватъ се въ разстояние на опредѣлено число години, които имъ се даватъ отъ Министерския Съветъ, отъ даждието емлякъ и патентовъ налогъ, дѣто ще рѣче, тая фабрика има и това право—нѣма да плаща емлякъ и патентъ; второ, освобождаватъ се отъ гербовъ сборъ контрактитѣ, които сж сключили за основаването на фабриката, както и акциитѣ, които би се издали за сжщата цѣль; трето, машинитѣ и тѣхнитѣ части, които се донасятъ отъ странство за основаване и поддържането на фабриката, се освобождаватъ отъ мито; послѣ имате, че произведенията на тия фабрики се прѣнасятъ съ 35% по-долу отъ тарифитѣ по държавнитѣ желѣзници; че произведенията се прѣдпочитатъ отъ насъ даже ако сж по-високи съ 15%, и послѣ отъ фабриктѣ, когато се поиска мѣсто, може да се отстъпи даже безплатно за толкова време, за колкото имъ е потребно. Ето горѣ-долу правата, които нашиятъ законъ за насърчение мѣстната индустрия дава на всички ония, които се подчиняватъ на сжщия законъ. Азъ не съмъ отъ тия, които сж противъ тия права, напротивъ, азъ съмъ билъ винаги и ще бѣда да се помага на едрата индустрия, защото намирамъ че само индустрията е онуй, което ще помогне на нашето земледѣлие въобще. Казвамъ, че земледѣлие ще имаме само тогава, когато виждаме земледѣлие, отъ една страна, а, отъ друга страна, виждаме туй земледѣлие направено на стока и изпратено навънъ или тукъ, напр., както тукъ отъ една страна имаме цвѣкло, а отъ друга страна — захаръ. Туй е земледѣлието. Азъ съмъ и ще бѣда за даването на такива премии и облаги до толкова, доколкото тия премии и облаги не станатъ като спекула и не се отнематъ отъ земледѣлцитѣ поне. Въ случай ще ми се позволи да кажа слѣдующето. Както и г. Министърътъ го каза, фабриката, която се е построила, е поискала отъ начало само единъ малкъ районъ и поляка-лека, прикрито, взе

монопола за цѣла България. Защо? Защото тя ще има въ ръцѣтъ си цѣлата на цѣклото; ако захванатъ нашитѣ земледѣлци да го произвеждатъ, тя ще го купува колкото иска. Азъ ще обърна вашето внимание, че нашето цѣкло, споредъ опититѣ, споредъ анализа направенъ въ Европа отъ самата фабрика, нашето цѣкло дава 15—16—17% захаръ, когато цѣклото въ Бѣлгия, Франция и Австрия дава отъ 10—14%. Даже, ако искате, при Ихтиманско единъ особенъ родъ цѣкло — то е изключение — е дало 19% захаръ. Дѣто ще рѣче, не може да се оплакватъ чужденцитѣ, че искатъ нѣщо отъ насъ и да кажатъ, че нашата земя не дава. Това едно.

Второто, което е важно, то е този прикритъ монополъ, защото има три концесии, които обхващатъ цѣла България. Този човѣкъ може да построи фабрики, защото захарната фабрика не е освѣтъ рафинерия, както въ Унгария има 2 рафинерии и 8—9 фабрики, защото цѣклото най-напрѣдъ се прави на бѣлъ пѣськъ и послѣ, като се рафинира, става на захаръ. Дѣто ще рѣче, ако се построятъ такива рафинерии и ако се приеме това, което се говори за премиятъ, какво ще стане? Ще се приеме слѣдующето, че съ увеличението на обработваемото цѣкло, ако се остави една премия отъ 500/00 на фабриканта, ще додемъ единъ день, щото въ нашия бюджетъ да туримъ 500 хиляди или 1 милионъ лева въ годината за премии. Ето, напр., фабриката тукъ е била направена за да прѣработва около 50 милиона килограма цѣкло. Тя прѣработва сега около 27—30 милиона. Ако прѣработва 50 милиона, ние ще трѣбва всѣка година да плащаме на фабриканта премия по 250.000 л.; ако приемемъ по 500/00 да плащаме за премия и ако приемемъ, че тия 250.000 л. ще ги даваме всѣка година, то въ продължение на 20 години ще дадемъ на този човѣкъ 5.000.000 л. Той печели още отъ мито 16-5% плюсъ отъ транспортъ 35%. Така че, не можемъ да говоримъ сега, че този човѣкъ губи и че трѣбва да му помогнемъ. Знаемъ, че трѣбва да му помогнемъ. Знаемъ, че трѣбва да помагаме, защото има извънредно голѣма борба по отношение на захарта; че въ Ромъния се плаща по 16% за износъ, че другитѣ правителства плащатъ по-вече — това е вѣрно, но нѣматъ тѣзи привилегии и блага, които този законъ имъ дава. Ето защо твърдѣ хубаво може едно правителство, една държава, когато ще намѣри такъвъ единъ голѣмъ мюлхория на нашето земледѣлие — защото захарта не е нищо друго, освѣтъ прѣработеното произведение на земята, което излиза навънъ — може да му даде една голѣма премия. Това по отношения на производството.

Каза ни се отъ г. Министра, че споредъ даннитѣ, които има, австрийската захаръ лека-полека захваща да липсва, че ромънската захаръ още захваща едно мѣсто. Казаха по-напрѣдъ, че ромънската захаръ получава премия 16%, нѣма голѣмъ транспортъ и лека-лека е хванала мѣстото на австрийската, но да се не забравя, че австрийската захаръ, макаръ да казватъ че не притежава по много захаръ, мисля, че не е твърдѣ право, защото нашитѣ консоматори ходятъ да търсятъ австрийската захаръ, а не нашата: нашата намѣрватъ по-жълтеникава, а другата по-бѣла, по-чиста и по-сладка. Колкото за руската захаръ, която почна да се прѣнася и има една продажба

40.000—50.000 кгр., макаръ да бѣде още по-скѣпа, за нея могатъ да плащатъ 1-10 л. Руснактѣ, който продава чай въ улица „Търговска“, ще иска за 1 кгр. руска захаръ 1-10 л., но тя иде на смѣтка на консоматора, защото, вмѣсто да тури 3 бучки австрийска захаръ въ единъ чай, ще тури само една бучка руска — най-добрѣ рафинираната захаръ е руската. Тѣй щото, не може да да се каже, че тѣзи данни сѣ вѣрни.

Каза ни се, че австрийската захаръ се продавала 72 л. 100 кгр., а нашата, българската захаръ, 70 л. по тѣхнитѣ данни, и нѣмали освѣтъ една полза отъ 2 л. на 100-тѣ кгр., или 2 ст. на кгр. Това не е право, защото не сѣ смѣтали митото и транспорта, които печелятъ. На австрийската захаръ се дава такава премия, щото, като се бори съ нашата, белгийската, има само 2 фр. по-голѣма цѣна, а белгийската като има всички права и привилегии, които изредихъ отъ закона, плюсъ митото, дѣто печелятъ, и транспорта, пакъ се продава толкозъ. Сега, когато вземамъ, че е толкозъ, не го вземамъ на съвѣстѣта си, защото г. Министерътъ каза, че това сѣ данни, които сѣ дадени отъ самата фабрика.

За да бѣда много кратъкъ, ще ви кажа слѣдующето. За цѣклото въ Европа, като захванете отъ Бѣлгия, Франция, Австрия, се плаща 28—30 л. зл. 1.000 кгр., тукъ у насъ се продава 15, 18, 20 л.; дѣто ще рѣче, ако това е вѣрно, винаги на тази фабрика понася по-добрѣ, отколкото на другитѣ фабрики. Самиятъ фабрикантъ — азъ самъ самичкъ се заинтересувахъ и видѣхъ въ неговитѣ заявления — казва: „азъ искамъ премия само когато стойността на цѣклото надмине 20 л. 1.000 кгр.“ Въ неговото заявление, съ което се отнася до Министерския Съвѣтъ, за да иска премия, той самъ самичкъ казва: „азъ ще моля да ми се даде премия и да се уголѣми, само когато цѣклото ще струва 20 л.“ Този човѣкъ, като купува цѣклото 15—18 л., самъ самичкъ дава своята присѣда, ако самъ казва, че иска помощ само когато купува цѣклото по-повече отъ 20 л., и ако го купува по 15—18 л. днесъ, самъ самичкъ казва, че не трѣбва да му се дава премия. Това се намира въ книгата по дѣлото, това се проводи на изпитателната комисия и го видѣхме. Та азъ мисля, че премията въ този случай не може да се даде. Не може да се даде и за друго нѣщо. Г-нъ Министерътъ много добрѣ забѣлѣжи, че чл. 3 отъ френския текстъ на самия законъ, който е задължителенъ за тѣзи хора, които сѣ основали тази концесия, която не е нищо друго освѣтъ договоръ между двѣ лица, въ този текстъ, който е задължителенъ за тѣхъ, е казано, че Народното Събрание опрѣдѣля въ бюджета на Държавата нужната сума за премии, които трѣбва да се отстъпятъ на производителитѣ на цѣклото — *aux cultivateurs de betterave*, — което цѣкло ще се употребява за мѣстната захаръ, и казва се, че също премии би се дали и на онѣзи производители, които произвеждатъ спиртъ. Тѣй е въ чл. 3 на текста. И азъ съмъ на мнѣние, че не трѣбва да бѣдемъ свързани. Ние имаме прѣдъ насъ единъ Министерски Съвѣтъ, който е направилъ едно постановление — изпитателната комисия ще види дали има нѣкаква сѣнка отъ кой знае какви работи, за да е направилъ туй нѣщо; то не е моя работа да го казвамъ, защото говоря по една интерпретация, — и трѣбва да се пази

престижът на Държавата. Министерският Съвет не е Стоянъ или Първанъ, а е Министерски Съветъ на една държава, та трѣбва да бѣде много внимателенъ. Тия хора, казвамъ съвѣстно, не би имали право да искатъ премия, защото, отъ една страна, е прѣдвидена само за нашитѣ земледѣлци, а отъ друга страна, ако се изтълкува чл. 3 по българския текстъ, тя би била дадена, ако цѣклото се купуваше отъ нашитѣ земледѣлци за повече отъ 20 л. 1.000-та кгр.; но въ всѣки случай понеже въ 3 бюджета, за 1898 г. е прѣдставено 50.000 л., за 1899 г. — 50.000 л., за 1900 г. — 35.000 л., азъ не зная защо въ този бюджетъ е прѣдвидена сумата 165.000 л. Азъ си запазвамъ правото да прѣдложа по този въпросъ единъ дневенъ редъ подиръ това, което ще говорятъ другитѣ.

Въ заключение казвамъ, че белгийската фабрика прѣдъ видъ на всички тѣзи привилегии, които ѝ се даватъ въ закона, и прѣдъ видъ на този прикритъ монополъ, който е направенъ за нея въ ущърбъ на други лица, които можеха да дойдатъ и направятъ фабрика; прѣдъ видъ на исканото отъ нея, че да има право на една премия, само ако цѣната на цѣклото надмине 20 л. 1.000 кгр.; прѣдъ видъ на френския текстъ, който е задължителенъ за тѣхъ, защото на него сѣ се основавали да направятъ своя контрактъ, — азъ съмъ на мнѣние да намалимъ района на първата концесия, съгласно закона за насърчение мѣстната индустрия, отъ друга страна да се намали свършено тая премия, прѣдвиждана въ нашия бюджетъ. Известно ви е финансовото положение на България; ние не сме толкова богати да хвърляме нашитѣ пари. Запазвамъ си правото, когато говорятъ другитѣ г-да, да прѣдложа моя дневенъ редъ.

В. Кънчовъ: Защо не го прѣдложите сега, та да говоримъ върху него?

А. Франгя: Казахъ, че когато се касае до иностранны фабрики, за да нѣма главоболие страната да плаща, винаги трѣбва да гледаме да запазваме престижа на нашата Държава и на онѣзи лица, които съставляватъ Министерския Съветъ. Ето моя дневенъ редъ. (Чете.) „Народното Събрание, като взема поводъ отъ обясненията на г. Министра на Търговията и Земледѣлието, като има прѣдъ видъ даннитѣ, отъ които става ясно, че бившето Правителство не е могло на законно основание да ангажира държавнитѣ финанси за единъ 20-годишенъ периодъ безъ съгласието на Народното Събрание, което, послѣдното само, съгласно чл. 3 отъ закона за допълнение на закона за насърчение мѣстната индустрия, опрѣдѣля ежегодно нуждата за тая цѣль премия; ръководимо както отъ нуждитѣ на тази индустрия, така и отъ финансовото положение на Държавата; отъ друга страна, съзнавайки не дотамъ благоприятнитѣ условия, въ които тази захарна фабрика въ България е поставена и се бори да се развива противъ чуждата конкуренция; при това, като се въодушевява Народното Събрание и отъ желанието да помогне на отечественото земледѣлие, чрезъ разпространение културата на захарното цѣкло, единствениятъ купувачъ на което по настоящемъ се явява поменатата захарна фабрика; и най-сетнѣ, като се основава на заявленията на самата фабрика, която иска уголѣмение на премията въ случай

че цѣната на цѣклото надмине 20 л. 1.000 кгр., когато сега се купува 15—18 л. по даннитѣ на самото Министерство, — рѣши: постановлението на Министерския Съветъ, протоколъ № 71 отъ 29 юлий 1900 г., да се отмени както слѣдва: прѣдъ видъ на настоящето финансово положение на страната, упълномощава се г. Министра на Търговията и Земледѣлието да прѣдвиди въ тазгодишния бюджетъ само 65.000 л. вмѣсто 165.000 л. като премия на захарната фабрика за цѣклото, което ще прѣработи въ настоящата кампания, и да се ограничи районитѣ на захарната фабрика само за окръжитѣ, опрѣдѣлени въ първата концесия, искана отъ самата захарна фабрика.“ Това е моя дневенъ редъ. Сега оставамъ на Народното Събрание и на г. Министра, ако има нѣщо да кажатъ, и ако се приеме, да се приеме. (Д. Ризовъ: Това не е дневенъ редъ, то е резолюция!) То е дневенъ редъ.

Д. Пишмановъ: Г-да народни прѣдставители! Ще искамъ и азъ да кажа нѣколко думи колкото се отнася до въпроса за премията. Още първитѣ години, когато фабриката искаше, тѣй да се каже, да застави земледѣлцитѣ да сѣятъ цѣкло, още тогава нейнитѣ агенти, придружени отъ чиновницитѣ на Министерството на Търговията и Земледѣлието, увѣщаваха земледѣлцитѣ, че ако почнатъ да сѣятъ цѣклото, ще иматъ голѣма полза отъ него, като говорѣха, че като имъ се плаща по 15 л. хилядото килограма, ще иматъ по-голѣма полза отъ туй цѣкло, въ сравнение прихода, който могатъ да добиятъ отъ сѣянето на зърненитѣ произведения. Разбира се, на пръвъ погледъ земледѣлцитѣ, макаръ неопитни, се осъмниха въ туй твърдение на агентитѣ на фабриката, и още тогава искаха, щото цѣната да бѣде по-голѣма, понеже казваха: „Що е туй 15 л. на хилядата килограма? Все равно 3 пари на кгр.“ Въ тѣхнитѣ очи бѣше малко. Но както и да е, намѣриха се нѣколко единици, които приеха и се съгласиха съ условията, които даваше фабриката, да сѣятъ цѣкло. Обаче, на идущата година тѣзи сѣщитѣ, които бѣха сѣяли цѣклото, като направиха смѣтка, видѣха, че дѣйствително, тѣ нѣматъ смѣтка съ 15 л. на хилядата килограма да сѣятъ и занаятѣдъ. Независимо отъ това, че заявиха на фабриката, че не могатъ въ бѣдѣще да продължаватъ да сѣятъ цѣкло съ 15 л. на хилядата килограма, даже разгласиха между другитѣ земледѣлци, че цѣклото нѣма смѣтка да се сѣе при тази цѣна. Тогава какво трѣбваше да направи фабриката? Дали въ съгласие съ Министерството на Земледѣлието или не, не мога да зная, но фактътъ е фактъ, че слѣдъ това фабриката веднага покачи цѣната отъ 15 на 20 л. хилядата килограма. И като се има прѣдъ видъ, че премията, която Държавата отпуска на фабриката, е съ 5 л. на хилядата килограма, не може да се мисли друго-яче, освѣнъ че тази премия отъ 5 л. на хилядата кгр. е сѣщата сума, която се плаща отъ фабриката на земледѣлцитѣ съ 5 л. повече на хилядата килограма, отколкото по-напрѣдъ.

Но не е само това — има и друга премия. Ако се направи една смѣтка, както г. Министрътъ обяснява тукъ, че фабриката получава доходъ на 100 кгр. изработена захаръ по 1½ л., тогава какво ще излѣзе? Понеже 1.000 кгр. цѣкло даватъ 120 кгр. захаръ, като се спаднатъ по 5 л. на 1.000 кгр., ще излѣзе, че тѣ ще

трѣбва да губятъ нѣщо приблизително около 3 л. (Министъръ А. Людскановъ: Безъ премията.) Азъ разбрахъ, че съ премията заедно. Значи, безъ премията, отъ 15 л. на 1.000 кгр. Щомъ е увеличено на всѣки 1.000 кгр. по 5 л., то е сѣ едно, че по 5 л. се намалява на производителитѣ.

Има и друго нѣщо, г-да прѣдставители, за което г. Министърътъ не спомена и види се, че не ще да знае. Има друга премия, която се дава на производителитѣ, на ония именно, които произвеждатъ въ повече количество цѣвкло на по-малко декари. И тѣзи премии се раздѣлятъ на нѣколко категории и сж доста голѣми. Доколкото помня, първата премия е около 500 л. И въ мене остава туй убѣждение, споредъ както съмъ разпиталъ отъ чиновницитѣ и селянитѣ, че именно тази премия отъ Държавата е, която се плаща на производителитѣ; защото, инакъ, немислимо е фабриката отъ себе си да дава около 45.000 л. за премии на производителитѣ, които произвеждатъ по-голѣмо количество цѣвкло на по-малко пространство декари. Азъ мисля, че премията, която се дава отъ Държавата на фабриката и която фабриката дава на земледѣлцитѣ, е именно тази премия, която тя дава на ония именно земледѣлци, които произвеждатъ по-голѣмо количество цѣвкло на по-малко декари.

Не мога, г-да прѣдставители, по този именно случай да не направя една друга забѣлѣжка въ смисълъ, че дѣйствително много голѣма привилегия се дава на тази фабрика и като че ли и самитѣ чиновници въ Министерството на Търговията и Земледѣлието, както и ония, които служатъ въ Централното управление на земледѣлческитѣ каси, нѣкакъ-си гледатъ много съ добро око на тази фабрика. Защото, когато е въпросъ за фабриката, тѣ навсѣкждѣ казватъ, че тя е необходима, че земледѣлцитѣ ще се ползватъ, ако тя сѣществува, че другитѣ земни произведения не могатъ да даватъ такъвъ приходъ, както цѣвклото. Когато дойдоха нѣкои земледѣлци да се оплачатъ за нѣкои работи отъ фабриката, тѣ не искаха и да чуятъ това. Има много случаи, дѣто сж станали оплаквания отъ земледѣлцитѣ противъ агентитѣ на фабриката. Нѣма съмнѣние, че ако оплакването е противъ агентитѣ на фабриката, то това е противъ самата фабрика. А въ какво се състоятъ тѣзи оплаквания? Азъ ще спомена тукъ нѣколко. Земледѣлцитѣ, благодарение, разбира се, само на това, че имъ плащатъ по-скѣпичко, сж се заели да произвеждатъ цѣвклото. Но какво правятъ? Когато ще отиватъ да прѣдаватъ цѣвклото, агентитѣ, които сж поставени да мѣрятъ цѣвклото, независимо отъ туй, дѣто имъ правятъ едно намаляване процентно за калъта и шумата, но правятъ злоупотрѣбления и въ самото мѣрене съ кантара, а често пхти и въ дарата. Имало е такива случаи — разбира се, че всѣки земледѣлецъ не обръща внимание, но ови, който е обръналъ внимание, е забѣлѣзалъ това и го казва, — имало е случаи, че една кола която пръвъ пхтъ е била прѣмѣрена и излѣзла 150 кгр. дара, втори пхтъ, когато е дошла сжщата кола и когато е била прѣмѣрена, излѣзла 300 кгр., значи 150 кгр. повече. Оплаквали сж се въ Министерството на Търговията и Земледѣлието — (Министъръ А. Людскановъ: Кога?) Въ 1899 и 1900 г. — и искали, щото да пратятъ единъ чиновникъ, който да

надзирава при мѣренето; обаче, какво е направило това Министерство, — не зная, защото чиновникъ не е билъ пратенъ тамъ, който да надзирава. Само едно нѣщо е станало: че този именно агентъ, който се е провинилъ въ злоупотрѣбление, фабриката го взема назадъ и праща другъ. Това е само разликата. Та искамъ да кажа, г-да народни прѣдставители, че чиновницитѣ — нека да ме извини г. Министърътъ, но то си е така — въ Министерството на Търговията и Земледѣлието гледатъ какъ и какъ да помогнатъ на тая фабрика и вѣрватъ, че и това е тѣхно дѣло; тѣ именно настояватъ и за даването на премията, отколкото самиятъ Министъръ. Азъ казвамъ и вѣрвамъ, че е тѣхно дѣло, отколкото на самия Министъръ, но когато е въпросътъ за земледѣлцитѣ, тѣ тогава — понеже е въ вѣрда на самата фабрика — мълчатъ. Искамъ да изтъкна това за злоупотрѣблението, ако не на самата фабрика, то поне на нейнитѣ агенти, и щомъ сж нейни агентитѣ, трѣбва да се обвинява и самата фабрика, а пхтъ длъжностъ е на Министерството въ такъвъ именно случай, ако иска да защити нашитѣ земледѣлци, да направи нѣщо. Не само, както казахъ и по-рано, да гледатъ да даватъ привилегии на фабрицитѣ, но въ сжщото врѣме трѣбва да запазятъ и интереситѣ на самитѣ земледѣлци.

Сега, г-да народни прѣдставители, безспорно е — азъ трѣбва да призная и този фактъ, — че дѣйствително ако и да сѣществуватъ такива злоупотрѣбления — сега дали сж общи или единични, то е другъ въпросъ, — но азъ мисля трѣбва да признаемъ и този фактъ, че откогато почна да се произвежда цѣвкло въ Софийския окръгъ, тѣзи отъ производителитѣ, които го произвеждатъ, оставатъ много доволни затуй, защото дѣйствително имъ дава една добра печалба. Но разбира се, че тая добра полза тѣ я добиватъ, като имъ се плаща по 20 л., както и дѣйствително имъ се плаща отъ 1899—1900 г. И ако тази премия, която се дава отъ Държавата, е въ зависимостъ съ цѣната, която фабриката е увеличила съ 5 л. на хилядата кгр., тогава, нѣма съмнѣние, трѣбва да приемемъ, че фабриката, слѣдъ унищожението на тая премия, ако намали цѣнитѣ, туй ще се отрази злѣ на самитѣ производители на цѣвкло. Защо? Защото тѣ нѣматъ смѣтка да произвеждатъ цѣвкло съ 15 л. хилядата килограма и въ такъвъ случай тѣ ще се откажатъ да произвеждатъ цѣвкло и като се откажатъ, нѣма съмнѣние, че ще имъ се поврѣди на интереса. Но отъ друга страна и фабриката, споредъ моето мнѣние, едвали ще да може да сѣществува по-нататъкъ. Та, менѣ ми се струва, върху този въпросъ би трѣбвало да стане едно по-добро изучаване както отъ г. Министра на Земледѣлието и Търговията, така и отъ всѣки отъ онѣзи г. г. прѣдставители, които се интересуватъ, за да видимъ да не би съ вземането на едно прибрзано рѣшение да направимъ една голѣма грѣшка. Заради това азъ бихъ молилъ г. г. народнитѣ прѣдставители да не се съгласяватъ съ прѣдложението или съ резолюцията, по-добрѣ да кажа, на г. Франгя, относително премията да се вземе сега, а този въпросъ да остане висящъ, докато Министерството на Земледѣлието и Търговията не го изучи по-добрѣ, и тогава то, ако види, че дѣйствително нѣма нужда и че фабриката и безъ това може да печели и да сѣществува и, разбира се, общае, че ще плаща пакъ толкова на земледѣлцитѣ, както и

досега е плащала, по 20 л., а нѣма да ги намали на 15 л., тогава, казвамъ, можемъ да вземемъ едно рѣшение въ смисълъ да отнемемъ тая премия.

Туй е моето мнѣние.

В. Кънчовъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ не останахъ съвсѣмъ доволенъ отъ обясненията, които даде г. Министърътъ на Търговията и Земледѣлието по този въпросъ. Не намирамъ за пригоденъ и дневния редъ, който ни прѣдложи г. Франгя по него. За мене оставатъ неясни нѣколко важни пунктове по цѣлия въпросъ за тая захарна фабрика. Най-напрѣдъ азъ не можахъ да си обясня: не е ли направило прѣдшното Българско Правителство едно беззаконие, като е отнело дадената вече концесия на единъ концесионеръ въ Пловдивъ и я е дало на другъ, и нѣма ли право днешното Министерство или бждѣще едно министерство да поправи това сторено беззаконие? (А. Франгя: Вие искате да се ограничи ли?) Моля Ви се. Това не се поясни на мене отъ г. Министра: намира ли той, че днешното Правителство или едно бждѣще Правителство може да поправи стореното беззаконие, ако е направено беззаконие, като е отнета отъ нѣкого концесията въ Пловдивъ и е дадена на други? Ако това е беззаконие, питамъ: това беззаконие поправимо ли е или не и намѣрва ли днешното Правителство, че е въ интереса на работата да го поправи, за да нѣмаме монополъ на производството на захарта у насъ? Това е единъ въпросъ, който би трѣбвало ние много хубаво да го знаемъ, прѣди да вземемъ какво-годѣ рѣшение по работата.

А има и второ нѣщо, относително премията. Ясно е относително премията, че френскиятъ текстъ постановява да се дава тая премия на производителитѣ, а не на фабрикантитѣ. Българскиятъ текстъ е тъменъ, не е ясенъ и може да се изтълкува така или иначе; но щомъ френскиятъ текстъ ни дава едно ясно тълкуване, то естествено е, че ще изтълкуваме и българския текстъ въ тая посока, която посочва френскиятъ. Едно Българско Правителство пъкъ е направило постановление, като е изтълкувало криво нашитѣ закони, и на основание на това криво тълкуване на нашитѣ закони е дало премия на фабриката, а не на производителитѣ. Сега, пита се: днешното Правителство има ли право да поправи това беззаконие, направено отъ миналото Правителство, безъ да поврѣди на интереситѣ на Държавата? Като говоря „безъ да поврѣди на интереситѣ на Държавата“, разбирамъ, че единъ пътъ направенъ контрактъ между Държавата и между единъ чужденецъ, или между една чужда компания, трѣбва да пазимъ свето нашитѣ условия, защото, ако ние не пазимъ условията, които правимъ съ капиталиститѣ, които ни внасятъ тукъ злато и помагатъ за развитието на земледѣлието и индустрията у насъ, естествено е, че ще възсипремъ въ бждѣще хората, които искатъ да дойдатъ въ България съ капиталитѣ си. Защото тѣзи хора ще бждатъ изложени постоянно на тревога, понеже едно правителство ще имъ даде извѣстно право, а друго ще имъ го отнеме. Следователно, трѣбва да пазимъ да не поврѣдимъ кредита на Българската държава въ това отношение. Сега, ако Българското Правителство има възможность да поправи сторенитѣ беззакония отъ миналитѣ правителства и да даде премия на земледѣлцитѣ, безъ да поврѣди съ това

на кредита на Държавата; ако сегашното Българско Правителство намѣри, че това е тѣй, прѣкрасно, ние много лесно ще вотираме да се поправи това сторено беззаконие, ако е потребенъ даже нашиятъ вотъ въ случая. Тѣзи двѣ нѣща трѣбва да ни се пояснятъ много добрѣ, прѣди да вземемъ какво-годѣ рѣшение по работата. Ние не смѣемъ да вотираме дневенъ редъ, въ който се опрѣдѣля точно каква премия трѣбва да се дава, защото това е много мжчна работа да я направимъ ние, народнитѣ прѣдставители. Когато Българското Правителство ще намѣри, че е правилно, че е законно, че е въ интереса на Държавата да се поправи стореното беззаконие, ако е беззаконие, казвамъ, тогава това Българско Правителство нека ни опрѣдѣли каква сума трѣбва да прѣдвидимъ въ нашия бюджетъ, за да я даваме въ бждѣще на земледѣлцитѣ, които произвеждатъ цвѣкло. Тия въпроси би трѣбвало да станатъ ясни за насъ и тогава да вотираме единъ дневенъ редъ. Ето защо азъ мисля, че би било полезно, ако този дневенъ редъ или другъ, който би ни се внесълъ тукъ, се остави на едно разискване въ единъ по-тѣсенъ кръгъ, а това би могло да се направи, както прѣдполагатъ нѣкои мои другари тукъ, въ комисията по Министерството на Търговията и Земледѣлието, дѣто и г. Министърътъ на Търговията и Земледѣлието би могълъ да вземе участие. Додѣто азъ не бжда освѣтленъ по прѣдложенитѣ въпроси, не бихъ могълъ да гласувамъ за тѣхъ, безъ да се опасявамъ, че нѣма съ това да нанесе врѣда на Държавата.

Така сжщо е интересно въ случая да знаемъ, взело ли е нѣкакви мѣрки Правителството, за да се възспратъ тѣзи беззакония, които ни посочватъ г. г. прѣдговорившитѣ оратори. Азъ зная сжщо тѣй, че при мѣренето на цвѣклото сж правени злоупотребления и сж улавяни тия злоупотребления. Ако единъ пътъ сж правени, то тѣ ще се правятъ и въ бждѣще. Селското население поне въ този случай ще трѣбва да се запази отъ експлоатация. Може би, въ този случай самото дружество да не е виновно, а да сж виновни неговитѣ агенти. Който и да е виновенъ но азъ зная, че селяни отъ Мездра, които произвеждатъ, цвѣкло, миналата година загубиха много, защото не имъ сж мѣрили вѣрно цвѣклото. Не намира ли Правителството за нужно да се мѣри цвѣклото съ правителствени кантари? Сѣ трѣбва да има неговъ човѣкъ, който да мѣри това цвѣкло, а не да го мѣрятъ само прѣдставителитѣ на дружеството. Бихъ искалъ сега, когато се говори за цвѣклото, и по тия работи да ни се кажатъ нѣколко думи.

С. Димитровъ: Г-да прѣдставители! Споредъ мене, чл. 3 отъ закона за допълнение закона за вастърчение на мѣстната индустрия е много ясенъ. Той казва, че Народното Събрание прѣдвижда всѣка година сума за премия за произведеното цвѣкло. Кой произвежда цвѣклото? Произвежда го земледѣлецътъ. Значи, за него е тази премия. Подирѣ казва: „което се употребява въ захарнитѣ фабрики“. Значи, тази премия се дава за туй цвѣкло, което се употребява въ захарната фабрика, а не и за онова, което се продава на пазаритѣ за други работи. Следователно, текстътъ на чл. 3 е много ясенъ и тълкуването, което е далъ Министерскиятъ Съвѣтъ съ едно свое постановление, е неправилно. Сега се повдига

единъ другъ въпросъ отъ г. Пишманова, който казва, че отъ фабриката се давало една друга премия на земледѣлците. Това не е премия, г-да народни представители. Фабриката дава единъ задатъкъ, едно капаро, единъ пей на земледѣлците, които сѣятъ цвѣкло. Който е посѣлъ 10 декара цвѣкло, фабриката му дава по 5 л. на декаръ или 50 л. за всичкото. А това е при посѣването. Азъ поне така съмъ слушалъ. (Д. Пишмановъ: Това е общо за всички!) Подирѣ, когато дойде врѣме за копане, дава му още 10 л., мисля, и ставатъ 15 л. Слѣдъ туй, когато земледѣлецътъ прѣдаде цвѣклото на фабриката, тя си хваща капарото, задатъка за цвѣклото. Ето защо това не е премия, г-да народни представители. Ако сега законодателятъ пкъ е мислил да подпомогне фабриката съ тази премия, която се дава на земледѣлците, излиза, че ползата пакъ е на фабриканта, защото земледѣлецътъ когато ще вземе премия отъ Правителството, естествено е, ще намали цѣната на цвѣклото.

Ето защо азъ прѣдлагамъ слѣдующия дневенъ редъ: „Народното Събрание тълкува чл. 3 отъ закона за допълнение закона за насърчение на мѣстната индустрия, че въпросната въ него премия се дава на производителѣ на цвѣклото, и минава на дневенъ редъ.“

С. Вабаджановъ: Г-да народни представители! Азъ мисля, че така леко, съ единъ приетъ дневенъ редъ, не би трѣбвало да минемъ този въпросъ. Г-нъ Кънчовъ е правъ, когато казва, че малко по-сериозно трѣбва да се помисли по този въпросъ. А най-важно, трѣбвало би уважаемото Правителство, чрезъ Министерството на Търговията и Земледѣлието, да излѣзе съ единъ строго опредѣленъ възгледъ върху този въпросъ, защото вие ще имате въ съображение слѣдующето: зачеква се една нова култура, която току-що се проявява у насъ, а отъ правилното разрѣшение на този въпросъ много зависи и развитието на културата на цвѣклото. Вижда се, че е свързано. Даже и г. Пишмановъ ви каза нѣкои и други работи отъ практическа гледна точка върху сѣмшия въпросъ. Заради това азъ мисля, че така бързо ако вземемъ резолюция, опасно е да не направимъ грѣшка. Отъ друга страна, бившето Правителство, право или криво, е дало извѣстни привилегии, извѣстни премии, има цѣлъ редъ министерски постановления, върху които така на бърза ръка не можемъ да минемъ, а трѣбва много сериозно отъ всички страни да се разченка въпросътъ и тогава да можемъ да се произнесемъ по него. Уважаемиятъ г. Министъръ на Търговията и Земледѣлието, слѣдъ като ни даде фактически данни по този въпросъ, казва ни, че Министерството нѣма никакво особено мнѣние по този въпросъ, защо по-рано неговитѣ прѣдшественици сѣ направили едно или друго; вие, казва той, Народното Събрание, се произнесете по този въпросъ. Азъ свършено не съмъ съгласенъ, че така може да се mine въпросътъ. И правъ е г. Кънчовъ като казва, че тукъ се зачекватъ нѣколко въпроса. Трѣбва да разгледаме: е ли законно отнѣта или не концесията, дадена на единъ пловдивски концесонеръ, и ако не е законна, какъ трѣбва да се разбира. Послѣ, важно е да се знае отъ интерпретацията на г. Ходжева: тази премия е ли съобразна съ закона за насърчение на мѣстната индустрия

или не. Ако не е законна, нѣма съмнѣние, въпросътъ е, можемъ ли да поправимъ това направено беззаконие или не? Послѣ, другиятъ по-важенъ въпросъ, който се повдигна по интерпретацията на г. Д-ръ Ходжева, е този: тази премия е ли съобразна съ закона за насърчение на мѣстната индустрия или не, дали трѣбва да се дава премията на производителѣ или на захарната фабрика? Уважаемиятъ г. Министъръ каза, че чл. 3 отъ закона за допълнение закона за насърчение мѣстната индустрия не е твърдъ ясенъ въ своя български текстъ, обаче, въ французкия текстъ е много изриченъ. Не си спомнямъ кой отъ уважаемитѣ оратори каза, че за него по мѣрдавенъ е французкиятъ текстъ, а българскиятъ текстъ нѣмалъ такова рѣшающе значение. Азъ мисля, че и единиятъ и другиятъ текстове иматъ значение. Чл. 3, споредъ моето разбиране, е доста ясенъ, защото ако вземете първата половина на чл. 3, въ който се казва „За премии на мѣстното цвѣкло, което ще се употребява отъ мѣстнитѣ фабрики за захаръ“, — оттукъ не може да се разбира, че непременно тази премия що се дава на захарната фабрика. Ако искате строго да прѣгледате искането на чл. 3, ще видите, че непременно премията ще се дава на производителѣ на цвѣклото, а не на фабриката. Защото, ако сега имаме една фабрика за захаръ съ извѣстенъ районъ, утрѣ могатъ да се явятъ двѣ-три фабрики съ запазени райони, и тѣзи премии, както изрично прѣдписва чл. 3, ще се даватъ на производителѣ на цвѣклото, което ще се употребява въ мѣстнитѣ фабрики; а тѣ могатъ да бждатъ двѣ и три. Оттукъ азъ вади заключение, че законодателятъ не е ималъ прѣдъ видъ, че премията ще се дава на фабриката, а ималъ е прѣдъ видъ, че ще се дава на производителѣ на цвѣклото. Въ тази смисълъ ни подкрѣпя и френскиятъ текстъ. Той не е нищо друго, ни по-вече, ни по-малко, за да изрази каква е била волята на законодателя. Още слѣдъ приемането на закона, официалниятъ прѣводъ на българския законъ е дошълъ да поясни мисълта на законодателя. Въ тази смисълъ може да ни послужатъ французкиятъ текстъ, за да видимъ каква е била мисълта на законодателя. За мене е много ясно, че тукъ се е направило едно беззаконие или, най-малко, едно криво тълкувание и, слѣдователно, и Народното Събрание има право да даде правилно тълкувание и да поправи грѣшката. Но за да се пристѣпни къмъ това или друго разрѣшение на въпроса, азъ мисля, че най-правилно би било да отложимъ или прѣпратимъ този въпросъ въ респективната комисиия — въ комисиията по Министерството на Търговията и Земледѣлието — и по този начинъ да се обсъди въпросътъ всестранно, защото тукъ се кръстосватъ извѣстни интереси не отъ малка важностъ. Добръ ще бжде, ако г. Министърътъ влѣзе въ споразумѣние съ представители на захарната фабрика, като му се каже, че е направена извѣстна грѣшка, за да не отиде работата до сѣдмилницата, защото за мене е ясно отъ чл. 3, че цѣлътъ на законодателя е била, да се дава тази премия не на самата фабрика, а на производителѣ. Ще се види по-нататѣкъ отъ този членъ, че се казва и за спиртнитѣ фабрики, за спиртнитѣ питиета, които се изнасятъ извънъ прѣдѣлитѣ на България. Това е една експортна премия, а онуй е културна премия. Ние имаме интересъ, и убѣденъ съмъ, че и бившето Народното Събрание, когато

е разглеждало този законъ, първата цѣль му е била, понеже се развива, понеже се внася у насъ нова култура, културата на цѣвклото, — да поощри тази индустрия и вслѣдствие на туй се дава тая премия. Обаче, понеже имаме лозя и т. н. и можемъ да произвеждаме спиртни питиета, ние имаме интересъ да направимъ извѣстенъ износъ на тия питиета и затова се дава премия — тази премия е експортна премия — за да могатъ да намѣрятъ експортъ въ пазаритѣ въ странство нашитѣ вина и други спиртни питиета. Ето кждѣ се пояснява смисълъта на чл. 3, и въ помощъ на това ни дохожда и френскиятъ текстъ. Така щото, азъ въ тая смисълъ бихъ гласувалъ безъ колебание и въ всѣко положение. Постановленията на Министерския Сѣвътъ за мене не сж задължителни и ще гласувамъ въ тази смисълъ, но за да не попаднемъ въ нѣкоя грѣшка, за да може и Народното Сѣбрание, и Правителството да излѣзатъ съ опрѣдѣлено мнѣние по този капиталенъ въпросъ, азъ мисля, че най-добрѣ ще направимъ, ако отложимъ, или, най-малко, прѣпратимъ този въпросъ въ ресективната комисия, въ която уважаемиятъ г. Министъръ на Търговията и Земледѣлието да бжде сезиранъ съ този въпросъ, и да излѣзе съ единъ опрѣдѣленъ възгледъ като правителство по тоя въпросъ. Най-сетнѣ, отъ чисто юридическа страна, въ Министерството влизатъ наши юристи, първи знатоци, които ще могатъ да дадатъ най-добро освѣтление и въ тази смисълъ да помогнатъ за правилното разрѣшение на въпроса. Мисля, по-правилно ще постѣпимъ, ако направимъ така, иначе можемъ, да направимъ нѣкоя грѣшка. (А. Франгя: Свързанъ е съ бюджета този въпросъ.) Когато дойде бюджетътъ, ние ще можемъ прѣспокойно да го отхвърлимъ.

Я. Забуновъ: Много право забѣлжи г. Министърътъ, че въпросътъ за тази фабрика е отъ капитална важность. Прѣди всичко, сѣянето на цѣвклото е една култура, която, може да се каже, иде слѣдъ лозита, която най-много плаща и която би трѣбвало да насърчимъ съ всички срѣдства. Споредъ статистиката, страната консумира едно количество отъ 10—12 милиона килограма захаръ. Ако е вѣрна тази цифра, която каза г. Министърътъ на Земледѣлието, че нѣ 100 кгр. австрийска захаръ се плаща 72 л., даже ако вземемъ 70 л., ще намѣримъ, че за тия 12 милиона килограма, които страната поглѣща въ годината, ще направимъ една сума отъ 9 милиона лева, сума, която отива въ странство безвъзвратно. Би трѣбвало въ случая, разумътъ го диктува, че ние трѣбва да насърчаваме тази култура, за да можемъ тази сума отъ 9 милиона лева, която отива безвъзвратно навънъ, да се задържи тукъ. Началото е направено съ тая фабрика. При всичко че тя още не може да произвежда това количество, което поглѣща цѣлата страна, но значителна частъ отъ тая сума, която отива безвъзвратно, почва да остава въ страната.

Сега, какъ бихме могли да направимъ, щото тази индустрия да вирѣе? Каза ни се, че фабриката най-напрѣдъ взема единъ районъ, послѣ другъ и т. н. и почти заела цѣлото Княжество. Менѣ ми се струва, че сме въ една крайна несправедливостъ като обвиняваме фабриката. Ако сме имали държавни хора, ако сме имали правителства, които не сж гледали какво вършатъ, тѣ може да се обвиняватъ, но не и тази фабрика. Така щото,

менѣ ми се струва, че въ това отношение фабриката не може да се обвинява. Сега, за да може да вирѣе тази култура, дава се обикновено премия. Въ Ромъния, дѣто се каза, то е право, че тамъ плащатъ премия 16 л. на 1.000 кгр., въ Австрия—7 л., въ Франция—9 л., а у насъ—5 л. — 4 л. и 25 ст. на 100 кгр. захаръ, и за износъ, разбира се, е още по такова. Сега, вѣрни сж така сжщо и прѣимуществата, които тази фабрика изброява, напр. тя е научила селянитѣ на по-интензивна обработка на земята. Менѣ ми казватъ, че тукъ селянитѣ не сж знаели какво нѣщо е плугъ, а сега обработватъ земята съ плугъ; послѣ тя дава сѣмената, машини и т. н., тѣй щото, това сж нѣща, които принасятъ полза. Послѣ има друго нѣщо. Ако прѣсметнемъ прихода на единъ декаръ нива, засѣта съ зърнена храна, и прихода на единъ декаръ нива, засѣта съ цѣвкло, ние ще намѣримъ една грамадна разлика. Така напр., ако вземемъ цифрата, която г. Министърътъ каза, че тази година били засѣти 17.000 декара земя, намираме, при най-плодородната година, ако тия декари биха били засѣти съ зърнени храни, само 300.000 л., кѣто смѣтнемъ по половина хектолитъръ на хектаръ и като смѣтнемъ по 15 л. на хектаръ, добиваме единъ приходъ бруто само . . . (Не се чува.) безъ да вадимъ сѣмето и разноскитѣ. Ако пъкъ прѣсметнемъ, че тия 17.000 декара сж засѣти съ цѣвкло и че декарътъ дава срѣдно отъ 2.000—2.500 до 3.000 кгр. цѣвкло, добиваме единъ приходъ бруто 45 л. Ако приемемъ даже, че не е 3.000 кгр., а 2.000 на декаръ, ние ще имаме единъ доходъ отъ 800.000 л., които фабриката плаща на земледѣлцитѣ, значи, тѣзи пари оставатъ у тия земледѣлци, които се занимаватъ съ сѣянето на цѣвклото.

Друго нѣщо. Доколѣто азъ зная, тая фабрика харчи 20.000 тона каменни въглища, които взема отъ нашата държавна мина „Перникъ“ и за които плаща по 10 л. на тонъ и 2 л. за прѣвозъ, или всичко 280.000 л.

Друго нѣщо. Тамъ ежедневно работятъ около 100 работници, които срѣдно взематъ по 2 л.; собствено, работятъ 500 души и ако прѣсметнемъ, че работятъ срѣдно 500, това сж 1.000 л. на день. Това е тоже една печалба на страната.

Като имамъ това прѣдъ видъ и като вземамъ въ съображение туй, че за производството на захарта ние плащаме навънъ пари и че би трѣбвало нашето стремление да бжде, щото тѣзи пари, които ние харчимъ безвъзвратно навънъ, да оставатъ въ страната, менѣ ми се струва, че ще направимъ една грѣшка, или ако не грѣшка, то прибързано ще бжде, ако се произнесемъ окончателно да отнемемъ премията на тая фабрика. Азъ ви питамъ, ако се отнеме премията и тя удари ключозетѣ на фабриката, какво ще стане? (Д. Ризовъ: Петъ милиона не сж малка привилегия!) Какво бихме направили? Така че, азъ не защитавамъ тукъ фабриката, но ми се струва, че е добрѣ да обмислимъ хубаво, да не би да напсеемъ по-голъма вѣрда на страната. (Д. Ризовъ: Ами какво правимъ та не мислимъ?) Моля, г-да! Не ме прѣсичайте! Така че, добрѣ е споредъ мене да се обмисли по-сериозно въпросътъ да не би съ тия 165.000 л., които даваме, като ги махнемъ, да нанесемъ съ милиони загуба на цѣлото население. И азъ сжмъ наклоненъ да подкрѣпя г. Пишманова да се изпрати въ комисията, за да може по-сериозно да се изучи въпросътъ.

Министъръ А. Людскановъ: Г-да народни прѣдставители! Както виждате, въпросътъ дѣйствително е много важенъ. И азъ, когато захванахъ моята рѣчь, изтъкнахъ всичката важностъ на този въпросъ и, щомъ като въ развитието на тая интерпелация се повдигатъ толкова други въпроси, разбира се, азъ не мога да отговоря на всички. Какво мисли да прави Правителството, г-нъ Карковъ, то е съвсѣмъ другъ въпросъ и по него азъ не мога да отговоря. Г-нъ Пишмановъ наведе нѣкои приѣри, и тѣ може да сѣ твърдѣ върни, но азъ съмъ отъ 2—3 мѣсеца насамъ въ управлението и не ги зная; ще изпитамъ работата, ще взема мѣрки да се не дължатъ селянитѣ и, ако е истина това, което каза г. Пишмановъ, ще накажа чиновницитѣ. Това е нашата длъжностъ. Доколкото зная, досега е имало твърдѣ малко оплаквания и ние винаги сме вземали мѣрки. Азъ съмъ послѣдниятъ, който ще позволю подобно излъгване на нашитѣ земледѣлци. За фабриката, за нейното централно управление мога да допусна, че ще прибѣгне къмъ такъва нѣщо, но допускамъ за нѣкои отъ нейнитѣ чиновници. Азъ заявявамъ, че колкото се касае до това, ще взема всички мѣрки да се не онеправдава никой. Истина, въпросътъ е толкова важенъ, азъ изтъкнахъ значението му, и трѣбваше да ви отговоря какъ стои фактически работата. Относително мнѣнието на Министерството, казахъ ви, че единъ Министерски Съвѣтъ е така постановилъ, и ако не бѣше въпросътъ толкова належащъ — понеже утрѣ, като дойде да се гледа бюджетътъ на Министерството, пакъ ще изтъкне този параграфъ, — азъ бихъ желалъ да се отложи. Но азъ съмъ съгласенъ да се прати въ комисията, която заедно съ мене, може би и почтениятъ г. Каравеловъ, Министъръ на Финанситѣ, да дойде и той, да разгледаме въпроса по-подробно и въ по-тѣсенъ кръгъ и да вземемъ едно рѣшение, но сега моля почитаемото Сѣбрание да се не произнася по въпроса. Ние ще го разгледаме въ комисията и послѣ ще ви сезираме съ него, слѣдъ като въ комисията се произнесе по него по-основателно, понеже е много деликатенъ. Фабриката казва въ свой рапортъ, че прѣди една година тукашнитѣ селяни, когато продавали цѣвклото по 15 л. и като видѣли, че то изведнажъ не плаща, че то изисква по-особена култура, мнозина се оттеглили на страна, мнозина не посѣляли, та самото дружество се е замислило какво ще прави, дали нѣма да настѣпи моментъ да затвори фабриката, и тогава то се е принудило да иска помощта на Правителството, защото иначе трѣбвало да сире. Една захарна фабрика, която е хвърлила единъ капиталъ отъ 3 милиона лева, да тури ключоветѣ, защото нѣма производство, не е неща работа. Ето защо тя е поддигнала цѣната на 20 л. Тя сама се бои отъ такава евентуалностъ. Ето защо, като е толкова важенъ въпросътъ, азъ моля почитаемото Сѣбрание да се съгласи, а тѣзи, които сѣ взели думата, да се откажатъ, та да се изпрати въпросътъ въ надлежната комисия да се разгледа по-обстоятелствено и да дойдемъ съ едно опрѣдѣлено рѣшение.

Прѣдсѣдателятъ: Има прѣдложение за изпращане въ комисията... Г-нъ интерпелаторътъ има ли да каже нѣщо?

Д-ръ А. Ходжевъ: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! Менѣ ми се струва, че първо трѣбва да

се говори по въпроса, дали има основание и нужно ли е да се прати въ комисията въпросътъ, който се повдигна съ моята интерпелация. Азъ ще говоря специално по въпроса за премията, тъй като въпросътъ за концесията, по който азъ по-напрѣдъ говорихъ, е, споредъ мосто дълбоко убѣждение, въпросъ, който е разрѣшенъ отъ страна на Министерския Съвѣтъ на основание на закона, и зирѣдъ него ние сега нѣма какво да говоримъ, а ще говоримъ само по въпроса за премията.

Азъ мисля, че нѣма нужда да се праща този въпросъ въ комисията, защото отъ всичко това, което се каза досега, е явно и очевидно, че Министерскиятъ Съвѣтъ, когато на 23 септемврий 1897 г., както и послѣ на 20 юлий 1899 г., е рѣшилъ да допусне една премия отъ 5 л. за 1.000 кг. цѣвкло, изработено отъ фабриката на белгийското дружество, е прѣстѣпилъ чл. 3 отъ закона за насърчение мѣстната индустрия. Туй е очевидно, защото влѣмъ се прочете този членъ отъ закона и вие видѣхте, че, съгласно съ него, не е Министерскиятъ Съвѣтъ, който има право да отпуска каквито и да е премии, но то е право на Народното Сѣбрание; то, ако намира за нужно и съобразно съ нуждитѣ, отпуска премия, а по никой начинъ Министерскиятъ Съвѣтъ нѣма туй право. Сега, дали това е право или криво и дали е полезно за страната, то е другъ въпросъ. Работата се състои въ това: имаме ли ние законъ и, ако имаме, трѣбва ли да се изпълнява? Азъ мисля, че по този въпросъ споръ не може да има. Ако ние намѣримъ, че тоя законъ въ нѣщо е билъ неизпълненъ, че е билъ потапканъ, естествено, сме длъжни, като Народно Сѣбрание, което вотира законитѣ, да възстановимъ авторитета на закона. Затова, мисля, съвършено излишно е да се изпраща въпросътъ на разглеждане въ комисията.

Колкото се касае до другитѣ въпроси, които се повдигнаха отъ страна на г. Забунова, както и отъ страна на г. Бабаджанова, дали трѣбва да се отпуска премия и по кой начинъ, ние по него нѣма да се произнасяме; азъ самъ не съмъ противъ премията, но тѣ трѣбва да се даватъ на основание на закона и по начина, прѣдвиденъ въ закона. Ние по никой начинъ не можемъ да раздаваме премии по 5 или 8 л. за 20 години. Този въпросъ трѣбва да се рѣшава всекога съобразно нуждитѣ на тази фабрика и съобразно тази полза, която фабриката принася на страната. Ако има нужда да я поддържа, ще я поддържа, и ако имаме полза отъ нея, ще я поддържа. Всяка година, когато разискваме бюджета, трѣбва да видимъ дали трѣбва да се дава премия, но не Министерскиятъ Съвѣтъ да рѣшава въпроса за 20 години. Затова мисля, че най-хубаво ще бѣде ако се съгласимъ да приемемъ слѣдующия дневенъ редъ, който не изчерпва въпроса, въ такава смисълъ, че не прѣдрѣшава дали трѣбва да се плаща премия или не: той казва едно нѣщо, че премията трѣбва да се отпуска съгласно самия законъ. (Чете.) „Народното Сѣбрание, слѣдъ като изслуша обясненията на г. Министра на Търговията и Земледѣлието и като намѣри, че постановленията на Министерския Съвѣтъ отъ 23 септемврий 1897 г. протоколъ № 51 и отъ 29 юлий 1900 г. протоколъ № 71, съ които се отпуска премия по 5 л. за 1.000 кг. изработено цѣвкло на Анонимното дружество за българска захар

и рафинерии, сж противни на чл. 3 отъ закона за насърчение мѣстната индустрия, поканва министритѣ да се съобразяватъ съ прѣдписанията на казания законъ и минава на дневенъ редъ.“ (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Много добръ!) Както виждате, ние само едно нищо признаваме, че тѣзи постановления сж незаконни. На туй всички, които говориха, сж съгласни. Така щото, ние можемъ да приемемъ тази резолюция, а колкото се касе до въпроса за премиятъ, дали трѣбва да сжществуватъ или не и колко трѣбва да бждатъ, то остава, като гласуваме утрѣ бюджета на Министерството на Търговията и Земледѣлието, да рѣшимъ да отпуснемъ премия и каква да бжде, или да не отпуснемъ.

Д. Ризовъ: Г-да прѣдставители! Азъ мисля, че трѣбва да се тури веднажъ за винаги край на това положение, съ което се е крало досега. Министерскиятъ Съвѣтъ никакви права нѣма да нарушава законитѣ, и всѣкакви негови постановления, които нарушаватъ законитѣ, не могатъ да бждатъ задължителни за Държавата. Ние вече платихме по въпроса за гнилитѣ вагони. Сега тая афера е тоже една отъ най-гнуснитѣ на миналото Правителство, и ясенъ е подкупътъ като $2+2=4$: г. Сава Иванчовъ, като адвокатъ на фабриката, прѣдставилъ е желанията на фабриката, а неговиятъ братъ г. Тодоръ Иванчовъ, като Министъръ-Прѣдсѣдатель, прѣдставилъ е въпроса въ Министерския Съвѣтъ, дѣто и се е рѣшилъ кутурица. Министерскиятъ Съвѣтъ нѣма право да нарушава законитѣ, а законътъ казва, че премия, било културни, било експортни, се вписватъ въ бюджета, значи, могатъ да се даватъ само за една година. Колкото до страха на г. Забунова и на другитѣ приятели, какво ще стане съ захарната фабрика, то е въпросъ на бюджета на Министерството на Търговията и Земледѣлието, когато ще го разглеждаме. Ако намѣтримъ за нужно, че трѣбва да се даде известна премия на тая фабрика, ще прѣдвидимъ въ бюджета сумата, която мислимъ, че е полезна. Но да задължава страната за 20 години, въпрѣки ясни и категорични чл. 3 отъ закона за насърчение мѣстната индустрия, никой Министерски Съвѣтъ нѣма право, и азъ мисля, че Народното Събрание трѣбва да вотира мотивирания дневенъ редъ на г. Ходжева, за да дадемъ на българскитѣ министри да разбератъ, че тѣ могатъ да издаватъ само постановления съгласни съ законитѣ на страната, а не съ тѣхнитѣ лични интереси. Ето защо азъ ще вотирамъ за мотивирания дневенъ редъ на г. Ходжева, па ще моля Събранието и то да вотира за него.

Нѣма нужда да се праща въпросътъ въ комисията, защото, самъ по себе си, той не е сложенъ, а е много ясенъ: има двѣ постановления на Министерския Съвѣтъ, които сж нарушили изричнитѣ прѣдписания на закона. Въпросътъ не е свързанъ съ премията: премия може да се дава и да се прѣдвижда въ бюджета, както изисква законътъ; утрѣ или други день ще разгледаме бюджета на Земледѣлието и Търговията и ще прѣдвидимъ такава премия, каквато мислимъ, че трѣбва да се прѣдвиди. Тукъ, обаче, касе се за постановления на Министерския Съвѣтъ, които нарушаватъ закона и които ангажиратъ страната за 20 години въ ущърбъ на интереситѣ на

Държавата и въ полза на лични интереси. Затова и трѣбва да приемемъ този дневенъ редъ, съ който да кажемъ именно това, което изискваше отъ насъ г. Министърътъ: какъ ние разбираме тоя въпросъ и какви трѣбва да бждатъ министерскитѣ постановления. Министерскитѣ постановления трѣбва да бждатъ съобразни съ законитѣ и интереситѣ на страната, а когато не сж съобразни, тѣ не могатъ да ангажиратъ интереситѣ на Държавата, защото има едно Народно Събрание, което държи кесията на народа въ рацѣтѣ си.

Т. Николовъ: Азъ се съгласявамъ съ мнѣнието на г. Ризова и поддържамъ дневния редъ на г. Ходжева. Тукъ има нѣколко въпроси. Въпросътъ за концесията може да бжде прѣпратенъ въ комисията за разискване и изучаване. Тамъ, дѣйствително, има интересни работи, които трѣбва да се изучатъ; но относително премията, въпросътъ е много ясенъ и азъ мисля, че чл. 3 не търпи никакво съмнително тълкувание. Граматическо тълкувание даже ако дадемъ на този членъ, то е, че обектътъ на премирането е мѣстното цвѣкло, слѣдователно, не може да има никакво съмнѣние, че трѣбва тази премия да се плати не на фабрикантина, а на производителитѣ. Фабрикантинътъ можеше да получи премия ако произвеждаше цвѣкло, както се е прѣдполагало въ началото; но понеже производителитѣ сж други, нѣма съмнѣние, че никаква сѣнка отъ право въ този членъ нѣма за даване премия при фабрикуването на захарта, и ако тая дума е употребена, тя само опрѣдѣля кое цвѣкло: не онова, както каза г. С. Димитровъ, което се продава на пазаря и всѣкъждъ, но онова, което се произвежда специално за захарната фабрика. Тѣй щото, туй постановление на Министерския Съвѣтъ е лишено отъ всѣкакво законно основание и то може да бжде задължително за насъ само за ония години, за които Народното Събрание е приело сумитѣ въ бюджета. Но сега, ако ни се подложи такава сума да гласуваме, то ще бжде отъ наша страна приемане на едно беззаконие. Тѣй щото, азъ считамъ, че трѣбва още отсега да се произнесемъ, още повече, че този параграфъ ще бжде обектенъ утрѣ или други день при приемането на бюджета; слѣдователно, трѣбва да се произнесемъ и нѣма защо да го отлагаме, защото отъ никакво изучаване тукъ нѣма нужда. Ако се породѣ въпросъ за даването премия на производителитѣ на туй мѣстно цвѣкло, то, нѣма съмнѣние, всѣка една минута може да се изучи, всѣка минута може да се поднесе отъ страна на Министерството, било когато било, за обсъждане.

Наистина, фабриката дава нѣкаква премия, за да увеличи цѣната на цвѣклото, която плаща на селянитѣ, за да ги привучи да работятъ цвѣклото. Като взема премия отъ Държавата, ще я дава тѣмъ. То не е нищо друго, освѣнъ една цѣна: вмѣсто 15 — плаща 20, а, може би, да плати 25 и 30, защото трудътъ на земледѣлеца трѣбва да се цѣни повече. Тѣй щото, г-да прѣдставители, азъ поддържамъ сжщото мнѣние и считамъ, че не трѣбва никакъ да се колебаемъ въ случая, а да признаемъ, че туй постановление за премия е свършено незаконно и да приемемъ дневния редъ на г. Ходжева.

В. Кънчовъ: Азъ допущамъ и вѣрвамъ, че мнѣнието на г. Ходжева е много право, но за мене остава се още единъ важенъ въпросъ непоясненъ, а той е: единъ пакъ Българското Правителство незаконно е ангажирало Българската държава съ единъ договоръ съ една чужда компания, незаконно е ангажирало Българското Правителство интереситѣ на Българската държава, за това беззаконие ние можемъ да осждаме българскитѣ министри, които сж го направили. Но азъ искамъ да ми се разясни задължението, което е направило Българското Правителство, не ангажира ли Държавата? То е прѣдставлявало Държавата, когато е направило съглашение съ една чужда компания, която, на основаніе на това рѣшение, е правила извѣстни разпорѣдби. Сега ние, като унищожаваме това рѣшение, което онова правителство е взело, не правимъ ли една вѣрда на държавнитѣ интереси, като показваме, че може нашето Правителство да рѣшава днесъ единъ въпросъ, а утрѣ Народното Сѣбрание да го намѣри за беззаконенъ и да го рѣшава наново? Това показва една неустойчивостъ на Държавата въ държавнитѣ договори съ чуждитѣ хора и отъ тази неустойчивостъ азъ се плаша. Азъ не бихъ искалъ нашата Държава съ своето Правителство да бѣде неустойчива въ договоритѣ съ чуждитѣ държави. (Д. Ризовъ: Нѣма неустойчивостъ! Нашата държава си прави законитѣ!) Не сж длъжни хората отвѣтъ да щудиратъ нашитѣ закони; тѣ правятъ договори съ Българското Правителство, което защитава Българската държава, та законни ли сж тѣзи български правителства или беззаконни, и на каква почва стоятъ, това не е работа на хората да изучаватъ. (Н. Цановъ: Прѣди всичко никакъвъ контрактъ нѣ съществува!) Моли! Направено е постановление отъ единъ Министерски Сѣвътъ, съ което той ангажира Държавата еврѣмо една компания да плаща пари. Ние намираме, че това е беззаконно, нали? Сега се появява едно питаие: това беззаконно рѣшение на Министерския Сѣвътъ можемъ ли сега съ едно постановление да го прѣмахнемъ безъ да се нанесе вѣрда на кредита на България? (Д. Ризовъ: Какъ може? — Н. Цановъ: Напротивъ, ще го повишнемъ!) То е въпросъ за мене неясенъ, па и Правителството не е казало какво мисли по него. (Н. Цановъ: Ние ще кажемъ.) Какъ? Но за насъ е важно мнѣнието на Правителството, което е щудирало въпроса. Азъ знамъ работата само отъ тѣзи приказки, които станаха тукъ. Освѣтъ това, азъ не бихъ желалъ да разрѣшаваме единия въпросъ, а пъкъ втория да оставимъ неразрѣшенъ, а именно: беззаконно ли е дадена концесията на компанията въ Пловдивския районъ, и ако е беззаконно, имаме ли право и интересъ да отнемемъ дадената концесия и да я дадемъ на други хора? Тѣзи въпроси за мене сж организически свързани единъ съ другъ. И двата въпроса сж важни и затова желалъ бихъ да ги разрѣшимъ слѣдъ като обсъдимъ здраво. Ето защо азъ искамъ да се изпрати въ комисията по Министерството на Търговията и Земледѣлието и тя, слѣдъ като разисква по него, да внесе едно обмислено рѣшение, за да се произнесе. Това е моето мнѣние.

Министъръ Д-ръ С. Даневъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ ще ви моля да се съгласите съ мнѣнието

на г. Кънчова и да се не произнасяте по тоя въпросъ днесъ. Въпросътъ е важенъ. Той е много по-важенъ, отколкото може би на пръвъ погледъ се струва. Той е важенъ прѣдъ видъ на току-що основаната у насъ индустрия, а важенъ е и за Правителството отъ точка зрѣние на ангажментитѣ, които то има и които то може да има и занаяпрѣдъ. Когато сте тукъ, не трѣбва да гледате на въпроса едностранчиво, не трѣбва да мислите, че сте разрѣшили всичката мжнотия съ това само, че цитирате чл. 3, и добавяте, че понеже Министерскиятъ Сѣвътъ е взелъ рѣшение противно на постановлението на тоя чл. 3, то рѣшението за васъ не важи. То е едната страна на въпроса. Съ това не искамъ да кажа, че вашата аргументация не е права. Тя може да е права, но въпросътъ има и друга една страна. Искамъ да кажа, че ония, които сж управлявали България, сж съобщили своитѣ постановления, и лицата, на които тѣ сж съобщени, сж взели извѣстни мѣрки, ангажирали сж капиталитѣ си. Тѣй щото, въпросътъ вече взема много сериозенъ, много деликатенъ характеръ. Затова, моля, оставѣте, не се произнасяйте по тоя въпросъ. Нека той отиде въ една комисия, специално назначена отъ васъ, или на нѣкоя друга отъ съществуващитѣ, която да го изучи и да дойде тукъ да каже своето положително мнѣние.

Колкото се касае до бюджета, нека да не ви тревожи тоя въпросъ, защото ние още утрѣ можемъ да го разгледаме. Какво се изисква тамъ? Изисква се да се прѣдвиди годишно една премия за захарта или цвѣклото, което ще се произвежда. Този въпросъ може да се рѣши независимо отъ всѣкъкъвъ контрактъ и министерско постановление. Слѣдователно, вотътъ, който утрѣ ще издадете, не ни свързва ни най-малко съ въпроса, който днесъ разискваме. Като е така и понеже въпросътъ е важенъ, моля да се съгласите за отлагането и да се натовари една комисия да го изучи и докладва.

Д-ръ А. Ходжевъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ отъ туй, което се говори отъ г. Кънчова, виждамъ, че на мнозина отъ г. г. прѣдставителитѣ не е ясно туй, което азъ говорихъ на дълго и широко. Прѣди всичко, по въпроса за захарната фабрика има двѣ нѣща, които трѣбва да се раздѣлятъ добръ. Въпросътъ за концесията, дали е правилна или не, дали е дадена съобразно съ закона или не и, най-сетитѣ, дали е въ интереса на Държавата или не. И слѣдъ като разрѣшимъ тия въпроси — какво може да направи туй Правителство или Народното Сѣбрание, може ли да намали района на концесията или не. Тоя въпросъ е доста сложенъ и азъ съмъ съгласенъ, че сега не бихме могли да го разрѣшимъ и че може да бѣде подложенъ на обсъждането на една комисия, назначена отъ Народното Сѣбрание съ съгласието на г. Министра на Търговията и Земледѣлието. Лично за мене си съмъ тѣй убѣденъ, че когато се касае въпросътъ за една концесия, тукъ и дума не може да става, защото има сключенъ контрактъ между концесионера и Държавата. Концесии се даватъ, но когато се даватъ, даватъ се прѣди всичко въ интереса на частнитѣ лица, но винаги се гледатъ и държавнитѣ интереси, и ако не сж съобразни съ закона, подлежатъ на ревокация. Другъ е въпросътъ дали има концесионерътъ право на обезщетение или нѣма; то е

другъ въпросъ. Тоя въпросъ не може сега да се разрѣши, защото може би да трѣбва едно обстоятелствено изучаване. Обаче, не е тъй въпросътъ за премията, за тия постановления отъ 23 септемврий 1897 г. и 29 юлий 1900 г., съ които Правителството дава премия на захарната фабрика за 20 години въ размѣръ, който вече знаемъ. Тоя въпросъ е ясенъ, защото законътъ въ това отношение е формаленъ и казва кой може да дава тѣзи премии — Народното Сѣбрание, а не Министерскиятъ Сѣвътъ, и прѣдвижда тѣзи премии винаги въ бюджета. Азъ отдѣлямъ въпроса кой ще получава тѣзи премии: дали земледѣлцитѣ или захарната фабрика. Тоя въпросъ ще разрѣшимъ тогава, когато гласуваме бюджета. Като гласуваме бюджета ще отпуснемъ такава и такава сума и ще кажемъ на г. Министра: тая сума ще дадете на захарната фабрика, а не на земледѣлцитѣ; или пъкъ ще му кажемъ: тая сума ще дадете на земледѣлцитѣ, а не на захарната фабрика. Сега ще рѣшимъ само тоя въпросъ: иматъ ли е право Министерскиятъ Сѣвътъ да ангажира държавното сѣкровище за 20 години и за една сума отъ 2—3 милиона лева. Азъ казвамъ, че въпросътъ е ясенъ и че законътъ е изриченъ. Казвамъ, че по никой начинъ не може Министерскиятъ Сѣвътъ да ангажира сѣкровището съ такива премии. Слѣдователно . . . (Драганъ Цанковъ: Слѣдователно, трѣбва да го съдимъ!) Слѣдователно, азъ ви моля да се съгласите да се вотира тоя дневенъ редъ, съ който ще кажемъ, че постановленията на Министерския Сѣвътъ въ това отношение сѣ незаконни. Тогава Министерството на Търговията и Земледѣлието ще има прѣдъ видъ да направи потребното, когато внесе бюджета, и да каже: искамъ да ми отпуснете такава и такава сума, която ще дамъ или на захарната фабрика, или на земледѣлцитѣ. И ние, като имаме прѣдъ видъ, че трѣбва да се даватъ премии, ще кажемъ, че трѣбва да се дадатъ. Така щото, ще моля г. Министра да се съгласи да приеме тоя дневенъ редъ, защото не виждамъ, че може да погрѣчи нищо на каузата, която се защитава отъ него.

Вѣрно е, че въ този въпросъ за премията, освѣнъ юридическата, има и политически страна, защото тукъ се касае въпросътъ за работата на едно чуждестранно дружество, което е внесло капиталъ въ България и, нѣма съмнѣние, че ние не можемъ да оттеглимъ ангажмента ако сме взели таквъ, когато то е било добросѣвѣстно при внасянето на капиталитѣ си въ България. Но ние не разрѣшаваме сега този въпросъ въ отрицателна смисълъ. Ние си запазваме правото и свободата на дѣйствиелно утрѣ, когато гласуваме бюджета, да кажемъ, заслужава ли да му дадемъ такава премия или не заслужава, а тукъ сега искаме да кажемъ, че постановленията на Министерския Сѣвътъ сѣ беззаконни.

Министъръ А. Людскановъ: Г-да народни прѣдставители! Менѣ ми се струва, че прѣдложението на г. Кънчова, пояснено отъ г. Дръ Данева, Министерътъ на Външнитѣ Работи, е приемливо и трѣбва да се приеме днесъ, защото то допуца единъ модусъ, единъ изходъ отъ тази интерпелация, т. е. каквото ще рѣшимъ по бюджета. Ако днесъ ние приемемъ другото, ние прѣдърѣшавате въпроса. Прѣдърѣшавате въпроса въ смисълъ, че като запазвате правото на Народното Сѣбрание то само

да бѣде върховниятъ распоредител на сумитѣ, то да връзва и развързва кисията, което по принципъ е вѣрно, ние ще кажемъ, че никакъвъ Министерски Сѣвътъ, отъ когото и да е билъ съставенъ, не е ималъ право, макаръ и въ 1897 г., макаръ и въ 1900 г., да нарушава законитѣ или да развързва кисията безъ нашето съгласие. Е добръ, струва ми се, че прѣдложението, което прави г. Кънчовъ и подкрѣпено отъ г. Данева, ни дава този изходъ по слѣдующия начинъ: когато дойде бюджетътъ на Министерството на Търговията и Земледѣлието, ние ще кажемъ: отпуща се извѣстна премия, съгласно чл. 3 отъ закона за допълнение на закона за насърчение мѣстната индустрия. Цѣлклопроизводителната кампания не се свършва сега, а се свършва по-късно, въ м. септемврий. Даже ако и сега да се свършваше и да вотирахте тая сума, нѣмаше да я дамъ, понеже чухъ вашитѣ разисквания, че не може да се нарушаватъ законитѣ и никакъвъ Министерски Сѣвътъ не е могълъ да ангажира държавното сѣкровище за 20 години, ние ще гласуваме сумата и слѣдъ това какво ще стане? Вашата комисия, наедно съ Правителството, което ще бѣде по-спокойно — защото тукъ много въпроси се повдигатъ и защото и този въпросъ изглежда да е единъ видъ като въпросътъ за гнилитѣ вагони, а при това и единъ въпросъ отъ капитална важностъ, но, отъ друга страна, пъкъ Министерскиятъ Сѣвътъ е взималъ постановление и ангажирвалъ Държавата да прѣме вагонитѣ и ние платихме паритѣ, макаръ че ще дадемъ Министерството подъ съдъ, но казвамъ, че ние уважихме постановлението на Министерския Сѣвътъ и платихме паритѣ — и понеже, казвамъ, въпросътъ е толкова важенъ — тукъ се касае за честта на Правителството, — ние, безъ да прѣдърѣшаваме въпроса, ще го прѣпритимъ на изучаване и идущата година ние ще дойдемъ да ви кажемъ: прѣдъ видъ на това, че е нарушенъ този членъ, прѣдъ видъ на това, че е нарушена конституцията, трѣбва да се отмѣни постановлението на Министерския Сѣвътъ и ще го отмѣнимъ; или пъкъ ние можемъ да кажемъ: че, макаръ и да не сѣ законни постановленията, трѣбва пакъ да приемемъ да платимъ сумата, като кажемъ, че, за да се спаси честта на България, ще хвърлимъ 100—150 хиляди лева. (Д. Ризовъ: Ама тъй ли ще спасимъ честта на България? Утрѣ ще дойде другъ Министерски Сѣвътъ, който ще спасява пакъ така България!) Въпросътъ не е за насъ или за други, защото ние и Министерскиятъ Сѣвътъ нѣма какво да постановяваме. (Д. Ризовъ: Не ние, а нѣкой другъ!) Въпросътъ е за този конкретенъ случай. Приемѣте така да се постѣпни, а когато дойде утрѣ бюджетътъ на Министерството на Търговията и Земледѣлието, ще гласуваме параграфа тъй, че по чл. 3 на закона се отпуща сума за премия, а кому ще се дава — ще разрѣшимъ много по-късно. За да запазимъ достойнството на Народното Сѣбрание, прѣдърѣшаваме го въ комисията за изучаване, за да можемъ послѣ да излъземъ съ едно съставено мнѣние и отъ Правителството, и отъ Народното Сѣбрание.

А. Франгя: Г-да народни прѣдставители! Азъ на бихъ ималъ нищо да се отложи тая работа, но има едне голѣма прѣчка. Туй дѣло вече се е прѣдставило прѣдъ една комисия, нарѣчена вече изпитателна, избрана отъ

цѣлото Народно Сѣбрание, като дѣло, въ което се крие нѣщо като нарушение, злоупотрѣбление, кражба и пр., както щете го наречете. Ако сега наредимъ друга комисия, може би тя да дойде въ конфликтъ съ изпитателната комисия и да намѣри, че всичко туй е наредено. Та азъ мисля, че понеже този дневенъ редъ на г. Д-ръ Ходжева не врѣди никому, защото не нарушава нищо, да го приемемъ и утрѣ въ бюджета да приемемъ една малка сума и ще кажемъ, че Министерскиятъ Сѣвътъ ще види кому трѣбва да се даватъ тия пари. Ако нѣмаше тая прѣчка, нѣмамъ нищо противъ, но казвамъ ви, че именно туй дѣло заедно съ други нѣколко дѣла сж дадени на нѣкои да ги изучаватъ, именно на мене, на Д-ръ Ходжева и на други нѣкои да ги разгледаме, и може, като наредите друга комисия, възгледитъ на едната комисия да бждатъ противъ ония на другата комисия. За да не става такава нѣщо, което ще бжде причина да се поставитъ единъ противъ другъ, то да помолимъ г. г. министритѣ да приематъ този дневенъ редъ, който е съвършено невиненъ, не разрѣшава нищо, и да минемъ на дневенъ редъ.

А. Краевъ: Г-да народни прѣдставители! Министритѣ отдѣлно и като Министерски Сѣвътъ колективно иматъ високата мисия да изпълняватъ законитѣ и да се разпореждатъ въ тѣхния кръгъ съ държавнитѣ суми. Престижитъ на Държавата е запазенъ винаги, когато министритѣ се пазятъ отъ прѣстъпване на законитѣ, и кредитътъ на Държавата е запазенъ, когато министритѣ не пилѣятъ безразсѣдно, башибозушки, общото благо. Въ конкретния случай се констатира по единъ най-очевиденъ и положителенъ начинъ, че има нарушение на законитѣ и едно лошо държавно хозяйство. Азъ не употрѣбихъ изражението „умишлено“; то може да се презумира, то е въпросъ на свѣстѣта на всѣкого. Е, добръ ако всѣки день въ България се разкриватъ подобни случаи, азъ мисля, че кредитътъ ни като държава ще падне много ниско и той нѣма да се повдигне освѣнъ по единъ случай: ако се съзнае, че има едно Народно Прѣдставителство, че има едно Народно Сѣбрание, което се интересува, което надзирава, което, най-сетнѣ, дава имената на нѣщата, както заслужаватъ, квалифицира всѣко дѣйствиe, както то заслужава, и, главно, когато не одобрява извършенитѣ беззакония и разсишничества и когато даде да се разбере, че въ тая страна единъ день, рано или късно, ще стане това. А при този съставъ на Правителството и при този съставъ на Камарата, имаме достатъчна гаранция да се надѣваме, че е настѣпило царството на законитѣ, царството на економитѣ и на разумното държавно хозяйство. Какви по-особени изучавания ще се правятъ по този въпросъ, азъ не мога да разбера, освѣнъ, може би, да изгубимъ още нѣколко часа, още нѣколко дена. Ние нѣмаме причини да подозираме добросвѣтността на своитѣ другари, които сж изучили много основателно този въпросъ и които ни го изложиха по поводъ на тази интерпелация, което, между впрочемъ, както справедливо забѣлѣза съседътъ, се потвърждава напълно отъ министерската банка. (С. Бабаджановъ: Не е въпросътъ за фактичката страна, г-нъ Краевъ!) Прави се сравнение съ вагонния въпросъ. Тамъ имаше единъ ангажментъ съ една чужда държава, а дипломатически агентъ, но тукъ е въпросътъ съ една

компания, която може да се състои отъ чужденци или туземци, — то е безразлично, — но която, когато е вършила тѣзи дѣйствия, е била въ България, е била длѣжна да знае българскитѣ закони.

Поради всичко това, г-да народни прѣдставители, азъ моля, прѣди всичко, почитаемото Правителство да не настоява за отлагането, а да се съгласи да се приеме прѣдложения дневенъ редъ отъ г. Ходжева, а и вась моля да удобрите този дневенъ редъ.

М. Валабановъ: Г-да! Азъ рѣдко взимамъ думата, но понѣкога съмъ принуденъ и азъ да я взимамъ; тукъ сега има бъркотии въ понятията. Тукъ има два въпроса, които трѣбва да различаваме рѣзко единъ отъ другъ. Има въпросъ за нарушение на единъ законъ отъ едно бивше правителство. Ако този законъ е нарушенъ, нѣма съмнѣние, че това правителство подлежи подъ отговорностъ и то трѣбва да се сѣди. Менѣ ми се чини, доколкото знаа, че за това закононарушение истото Министерство е вече подъ отговорностъ и, ми се чини, че слѣдствената комисия, която сме назначили, е взела и това нѣщо прѣдъ видъ. (А. Краевъ: Нѣмала е право!) Ако не го е взела прѣдъ видъ, може да го вземе по-нататѣкъ. Но въ всѣки случай ще кажа, че, ако има нарушение на закона отъ министритѣ, ние сме свободни да ги сѣдимъ когато щемъ и както изискватъ законитѣ. По този въпросъ ми се чини, че всички сме съгласни. Това е едното.

Има, обаче, и единъ другъ въпросъ, и той е, че, каквито и да сж били тия министри, тѣ сж ангажирали Държавата и, както ни каза по-напрѣдъ г. Министърътъ на Търговията и Землѣдѣлието, въпросътъ е важенъ. Важенъ е, каза между друго той, затова, защото съ този ангажментъ се засѣга държавниятъ кредитъ. Именно, чини ми се, въ днешно врѣме ние не трѣбва да взимаме никаква мѣрка, която да засѣга нѣкакъ държавния кредитъ и съ която да покажемъ, че ние, сегашното Народно Прѣдставителство и сегашното Правителство, взимаме такива мѣрки, които по единъ или по другъ начинъ да накрѣняватъ, да нацѣрбяватъ, да намаляватъ нашия държавенъ кредитъ. Заради това азъ съмъ на мнѣние, че докато, разяснимъ тия два въпроса, добръ ще направимъ сегазасага да приемемъ прѣдложението на г. Кънчова, поддържано и отъ Министерството, или пъкъ да се помоли г. Ходжевъ да оттегли своето прѣдложение за дневенъ редъ, защото казватъ тукъ отстрана, че то е едно невинно прѣдложение, което не засѣгало премията, та може да се разгледа утрѣ или други день, когато разглеждаме бюджета. Азъ пъкъ казвамъ, че тая невинностъ не е невинностъ; тя е сѣщинската работа, защото, ако приемемъ този дневенъ редъ, ние съ това прѣдложение ще унищожимъ премията. А пъкъ въпросътъ не е да я унищожаваме, ами да видимъ какво трѣбва да направимъ. Трѣбва да дѣдемъ врѣме и на себе си, и на Министерството, за да се обсъди, какъ ще се постѣпи съ тази работа, съ този въпросъ, въпросъ, наистина, злѣ разрѣшенъ, ако искате, отъ едно бивше министерство, но въпросъ, който съществува и за който не можемъ да кажемъ, че не съществува. (Д. Ризовъ: Тогава каква нужда има отъ комисията?) Затова азъ съмъ на мнѣние, че прѣдложението, което се прави отъ г. Кънчова и което се под-

държа отъ г. Министра на Външнитѣ Работи и отъ компетентния г. Министъръ на Търговията и Земледѣлието, трѣбва да се приеме, за престижа на сегашното Правителство, отъ една страна, (Д. Ризовъ: Съ тия престижи е ограбена България!) и, отъ друга страна, за да не нахърнимъ българския кредитъ. А колкото за това, да се не ограбва България, взели сме мѣрка, има комисиия, която изслѣдва. Може да има и втора, и трета комисиия. Ако има министри, които нарушаватъ законитѣ, ние трѣбва да вземемъ мѣрки и да ги осѣдимъ; но сега-засега, менѣ ми се чини, че е и въ интереса на Народното Прѣдставителство, и въ интереса на Държавата да се приеме прѣдложението на г. Кънчова, поддържано и отъ респективното Министерство.

Това е моето мнѣние.

А. Малиновъ: Г-да народни прѣдставители! По този въпросъ се изказаха много отъ г. г. народнитѣ прѣдставители, та азъ ще бѣда твърдѣ кратъкъ. Взехъ думата за да прѣдложа другъ единъ дневенъ ренъ. Цѣльта ми е, съ този дневенъ редъ да можемъ да възложимъ отговорността за разрѣшението на този въпросъ, който се повдигна тукъ, на Правителството първоначално, а по-послѣ на Народното Събрание. И ето защо. Г-нъ Министърътъ на Търговията и Земледѣлието ви каза: тъй стои фактически въпросътъ, такива сж разпорѣжданията на закона; изтъкувайте закона, вземѣте едно рѣшение, съобразно съ това рѣшение азъ ще постѣпя тъй или иначе. Азъ мисля, че тоя пжтъ не е добъръ. Г-нъ Министърътъ на Търговията и Земледѣлието трѣбваше да излѣзе съ едно опрѣдѣлено мнѣние или съ едно опрѣдѣлено рѣшение на въпроса прѣдъ Народното Събрание и слѣдъ това Народното Събрание щѣше да има за задача да каже, съгласно ли е съ това рѣшение на г. Министра или не. Но ако г. Министърътъ на Търговията и Земледѣлието иска да знае нашето мнѣние по този въпросъ, то, очевидно, той мисли, че и онова мнѣние, взето отъ неговия прѣдшественникъ или, по-добъръ, отъ цѣлия кабинетъ, е мнѣние, което може да се дискутира въ този смисълъ: може да бѣде поддържано или може да бѣде отхвърлено; друго-яче, тоя въпросъ е въпросъ тъменъ. Още по-ясно: г. Министърътъ мисли, може би тѣзи господа и да сж прави, може би и да сж криви; дайте ми рѣшение, дайте ми упжтване какъ да постѣпя въ случая. Азъ мисля, че Народното Събрание не може да направи това. Народното Събрание може да контролира дѣйствиата на Министра по прилагането на тоя законъ; Народното Събрание може да отговори на Министра на Търговията и Земледѣлието, ако той поиска отъ Народното Събрание да му изтъкува тоя законъ, понеже, споредъ конституцията, това тълкувание принадлежи на Народното Събрание. Но да дойде г. Министърътъ на Търговията и Земледѣлието и да каже: добъръ или злѣ сж постѣпнали моитѣ прѣдшественници, азъ не зная, произнесѣте се вие; ако намѣрите за добъръ, азъ ще слѣдвамъ пжтя, по който сж слѣдвали тѣ, ако ли не, азъ ще обърна колата и ще тръгна по другъ пжтъ — азъ намирамъ, че това не е добро. Заради това азъ мисля, че най-добъръ дневенъ редъ е този, който азъ ще прочета сега. И най-добъръ е, и ето защо. Нека г. Министърътъ на Търговията и

Земледѣлието, който има едно извѣстно мнѣние по този законъ, — не може да го нѣма, — който му дава извѣстна смисълъ, — защото законътъ трѣбва да има извѣстна смисълъ, законътъ разпорѣжда или черно, или бѣло — да каже: трѣбва ли да се дава премия на захарната фабрика, или не трѣбва. Г-нъ Министърътъ по този въпросъ не може да нѣма мнѣние. И г. Министърътъ ако мисли, както изказа мимоходомъ, че разпорѣжданията на бившитѣ негови колеги по този въпросъ сж незаконни, не остава нищо друго, освѣнъ да не ги привежда въ изпълнение. Защото азъ мисля, че всѣки министъръ е длъженъ, прѣди всичко, да привежда въ изпълнение законитѣ на страната, — а не и постановления, отъ когото тѣ и да произлизатъ. Заради това, споредъ мене, най-добъръ би било да искаме отговорностъ и отъ сегашнитѣ министри, а не да диримъ такава само отъ тѣхнитѣ прѣдшественници. Да видимъ какъ ще приложатъ този законъ; възможно е да го прилагатъ, както сж го прилагали и тѣхнитѣ прѣдшественници, защото мислятъ, че е основателно, възможно е да го прилагатъ и друго-яче. Ако законътъ е толкова ясенъ, не остава нищо друго, освѣнъ да го приложатъ. Нѣма защо да искатъ отъ насъ да имъ даваме консултация, упжтване. Не е това задачата на Събраниято. Тази задача може да я има Събраниято само тогава, ако Министърътъ иска да се изтъкува този законъ. Това, обаче, ще стане по другъ редъ и не по този случай. Единъ отъ г. г. народнитѣ прѣдставители интерпелира одного отъ г. г. министритѣ, и Министърътъ на тази интерпелация отговаря: „рѣшете вие този въпросъ, изтъкувайте закона и съобразно съ това тълкувание азъ ще постѣпя.“ Не е този пжтътъ. Заради това, споредъ мене, най-добриятъ дневенъ редъ е този: „Народното Събрание, като изслуша обясненията на г. Министра на Търговията и Земледѣлието и като е увѣрено, че той ще приложи закона за насърчение мѣстната индустрия и спрѣмо захарната фабрика, както спрѣмо всички други индустриалци, минава на дневенъ редъ.“ И Министърътъ, ако е толкова ясенъ законътъ, да го приложи, а ако не е ясенъ, да иска тълкуванието му.

Министъръ-Прѣдсѣдателъ П. Каравеловъ: Да ви кажа, законътъ е доста тъменъ и не е за мене тъй ясенъ, както бѣше за г. д-ръ Ходжева. Чл. 2 отъ допълнението оставямъ свършено на страна. Казано е: „Министерскиятъ Съвѣтъ, по прѣдложението на Министра на Търговията и Земледѣлието, може да даде районъ на фабриката за захаръ и за 20 години.“ (Д-ръ А. Ходжевъ: Не е казано нищо за райони!) Моля, моля! По-нататкъ чл. 3 казва: „Народното Събрание опрѣдѣля въ бюджета нужната сумата за премии на мѣстното цѣвкло“ — кой ще получи тази премия, не се знае, — „което ще се употребява отъ мѣстнитѣ фабрики за захаръ“ — за колко години, не е казано, — „както и на спирта и спиртнитѣ лѣтиета, които се изнасятъ извънъ прѣдѣлитѣ на България.“ Ясно е, че тукъ става дума за вътрѣшна премия. Не може да се отнася и за двѣтъ, и за захарта, която се изкарва, а излиза, че е само за захарта, която се произвежда за вътрѣшността, слѣдователно, това е вътрѣшна премия. На основание на тия отдѣлни членове, Министерскиятъ Съвѣтъ е рѣшилъ. Затова азъ бихъ

молил да се приеме предложението на г. Кънчова. Се тръбва да помислим какъ тръбва да свържемъ тия членове. Единиятъ опрѣдѣля годинитѣ ясно, а другиятъ опрѣдѣля премията. Върху тия въпроси се въртимъ сега. Колкото за другитѣ привилегии въ първия законъ, и тѣхъ ще ги разгледаме. Азъ вземамъ втория законъ. Фактътъ е, че райони има право да дава Министерството и, второ, че премии може да опрѣдѣля. (Д. Ризовъ: Всѣка година, а не за двадесетъ години. — А. Краевъ: Моля, благоволѣте да прочетете френския текстъ!) Ще прочета и него. За себе си не бихъ го рѣшилъ, затова бихъ желалъ да стане малко по-големо изучаване. Тукъ е казано: „Народното Събрание опрѣдѣля въ бюджета пужната сума за премия“. Казано е „въ бюджета“, но не е опрѣдѣлено; дали се подразумѣва една година или редъ години, докато съществува привилегията, за мене това не е ясно. (Д. Ризовъ: За една година.) Че всѣка година може да се опрѣдѣля. Малко странно ще бѣде и, ако отиде въпросътъ въ сѣдилищата, още не знаемъ какъ ще го разрѣшатъ тѣ. Азъ не казвамъ нищо, казвамъ само . . . (Д. Ризовъ: Въ бюджета е казано!) Макаръ да е казано тѣй, не мислѣте че е само за една година. Свършено други може да се явятъ и да кажатъ, че това се прѣдлага всѣка година до 20 години.

Колкото за игрането съ районитѣ, което е станало, азъ не съмъ изучавалъ дѣлото, но отгорѣ-отгорѣ прѣгледахъ и, видѣхъ, че тамъ работата не е много ясна и е съмнителна даже. Фактъ е, че сж опрѣдѣлени годинитѣ, и, второ, за премията. Сега спорниятъ въпросъ е: на кого да се дава премията, на производителитѣ, или на фабриканта. Оставямъ този въпросъ на страна. Но тукъ особено г. Франгя не каза вѣрни работи. Той говорѣше за 15, 18 и 20 л. Собствено, въ послѣдно врѣме се установи на 20 л. (А. Франгя: 15, 18 и 20 л.) Миналата година бѣше 20 л. Затова азъ бихъ желалъ малко да помислимъ. Прѣдставѣте си, че азъ съмъ фабрикантъ, азъ мога да направя това нѣщо: ще заключая фабриката и ще кажа правѣте каквото щете. Какво ще направатъ селянитѣ съ 50 милиона килограма цвѣкло? Единъ много сериозенъ въпросъ. (А. Франгя: Кой е този фабрикантъ, който ще затвори фабриката?) Ако го заплашватъ, че ще бѣде разоренъ съ конкуренция на чуждата захаръ. . . (А. Франгя: Той разорява себе си.) Вихъ молилъ едно нѣщо: — можете да се произнесете както щете, то е въ вашитѣ рѣцѣ — но не бѣйте бърза толкова. Нека за два три дена да отиде въ комисията, да може тамъ и комисията да помисли, да помислите и вие, да помислимъ и ние, защото за мене поне въпросътъ е тъмънъ. Азъ съмъ чѣлъ първия законъ, но земамъ само тия членове, както сж тукъ, и за мене думитѣ „само за една година“, положително ви казвамъ, че не ги разбирамъ. Азъ не прѣдиполагамъ, че се касае само за една година, а за всѣка година, и може да му дадете тълкувание, че се касае за този периодъ, за който е била тази премия (Д. Ризовъ: Въпросътъ е, че Народното Събрание рѣшава.) и за двадесетъ години. Даже думата и по български може да се каже по-ясно. (А. Франгя: Трѣбва Събранието да рѣшава, а не Министерскиятъ Съвѣтъ!) Тогава ще четемъ: „Министерскиятъ Съвѣтъ, по предложението на Министра на Търговията и Земле-

дѣлието, може да даде районъ на фабриката за захаръ и за двадесетъ години.“ Значи, отъ Министерския Съвѣтъ. И послѣ: „Народното Събрание опрѣдѣля въ бюджета пужната сума“ и пр. То е като гаранция за тѣхъ въ контракта. Това задължава, че сумата, която е условена по-напрѣдъ, трѣбва да се тури въ бюджета. (А. Франгя: Нѣма такова нѣщо въ контракта!) Ако дойдатъ да се сѣдятъ, сѣдѣтъ може да дойде до такова заключение. Защо непременно да приематъ вашето мнѣние, а не чуждото? Азъ не симпатизирамъ на премиятъ изобщи — това ви го казвамъ, — не симпатизирамъ за тия райони: искатъ ту Хасково, ту Ст.-Загора; изшарили сж България споредъ собственото си желание, като въ собствената си къща. Но за мене тия въпроси не сж ясни. Азъ бихъ желалъ да минавъ 2—3 дена, за да си ги разяснимъ, да си помислимъ, защото, „въ бюджета“ като е казано, и тѣй се тълкува, и инакъ се тълкува. Важното е, че Министерскиятъ Съвѣтъ е опрѣдѣлилъ: 20 години сж опрѣдѣлени да се даватъ и премиятъ. Значи, рѣшили сж по принципъ въпроса. (Д. Ризовъ: Нѣма такова право Министерскиятъ Съвѣтъ!) Сега, азъ не настоявамъ, че моето мнѣние е вѣрното. Азъ искрено желая и много ще се радвамъ, ако вашето мнѣние е вѣрно. Но прѣди да се произнесемъ по съвѣстъ, азъ бихъ желалъ да прочета и първия, и втория законъ, и други нѣкои. А за французкия текстъ, за който говори г. Краевъ, азъ не виждамъ да има голѣма разлика. Разглеждахъ го и него и никаква поне разлика не съглеждамъ. (А. Краевъ: Че премия се дава на производителитѣ, такива сж били и мотивитѣ на закона.) Виждамъ, че има разлика, съгласенъ съмъ, че има думата „cultivateurs“, но нещастното е това, че е вотиранъ български законъ, а не френски. Въ всѣки случай, като не желая да се произнасямъ по тоя въпросъ, защото за мене е свършено неясенъ, само затова бихъ молилъ, да отиде въ земледѣлческата комисия и слѣдъ 3—4 дена много лесно можемъ да го рѣшимъ.

А. Малиновъ: Г-да народни прѣдставители! Вземамъ втори пътъ думата, и ето защо. Азъ не мога да се съглася съ г. г. министритѣ, че има единъ законъ и този законъ билъ неясенъ. Този законъ разпорежда извѣстни нѣща, и той трѣбва да бѣде приложенъ. Азъ разбирамъ тоя законъ така, както го разбиратъ и другаритѣ, които говориха по този въпросъ. Този законъ дава премия на производителитѣ на цвѣклото, а не дава премия на захарната фабрика. Текстътъ на закона е ясенъ и този текстъ трѣбва да бѣде приложенъ отъ г. г. министритѣ, безъ да искатъ за това удобрѣние отъ страна на Народното Прѣдставителство. Има рѣшения на Министерския Съвѣтъ — законни ли сж тѣ или не, то е другъ въпросъ — и не може, споредъ мене, единъ министъръ да дойде въ Народното Събрание и да иска отъ него, щото то съ единъ вотъ да унищожи едно министерско постановление. Защо не може? Ето защо. Това постановление на Министерския Съвѣтъ е съобщено на захарната фабрика. Съ това съобщение между захарната фабрика и Държавата сж се породили извѣстни юридически отношения, които ще бѣдатъ разрѣшени, така или инакъ, тогава, когато дойде, може би, редъ да бѣдатъ разрѣшени.

На второ място, иска се от Народното Събрание да даде по единъ такъвъ косвенъ начинъ, по поводъ интерпелацията на г. Ходжева, едно тълкувание на чл. 3 отъ закона за допълнение закона за насърчение мѣстната индустрия. Не е този нѣтъ и не може да става това така. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Ставало е!) Това е мое мнѣние. Заради това азъ прѣдлагамъ този дневенъ редъ, и съ този дневенъ редъ гоня известна цѣль. Споредъ мене, едно министерство, когато се срѣщне въ известна колизия между разпореденията на неговитѣ прѣдшественици и изричитѣ постановления на закона — защото азъ чухъ и отъ уважаемия г. Министъръ на Търговията и Земледѣлието, че и той сподѣля нашето тълкувание, — тогава, когато единъ министъръ се срѣщне, казвамъ, въ колизия между постановленията на Министерския Съвѣтъ и изричитѣ заповѣди на закона, за него не остава нищо друго, освѣнъ да приложи закона, защото за него ще има отговорностъ тогава, когато приложи едно противозаконно разпоредяване, отъ когото и да изхожда то. Но единъ министъръ, който прилага единъ законъ, той никога нѣма да бѣде прѣстъпникъ. Затова азъ мисля, че най-добъръ е. Народното Събрание да приеме дневния редъ, който азъ мисля за най-добъръ въ този случай. Защо най-добъръ? Защото съ такъвъ дневенъ редъ ние ще избѣгнемъ и много други случаи, по които уважаемото Правителство ще поиска прѣдварително мнѣнието на Прѣдставителството, за да може да оправдае своята линия на поведение по единъ въпросъ, който сж разрѣшавали неговитѣ прѣдшественици. Това Правителство трѣбва да има едно опрѣдѣлено мнѣние, единъ опрѣдѣленъ възгледъ по тѣзи рѣшения: или да ги отхвърли, или да ги изпълни. Тамъ, дѣто съглежда нарушения, да дойде въ Народното Събрание и да каже: ето ви нарушенията, хванѣте тия господа за ушитѣ и ги накажете. Но да иска да се консултира всѣки нѣтъ Камарата, какъ да се постѣпва, така или иначе, въ такъвъ случай, споредъ мене, подобно едно консултиране на Камарата е и неудобно, и неприемливо, защото ние имаме прѣдъ себе си едно отговорно правителство и това отговорно правителство ще борави съ сжщитѣ закони, съ които боравимъ и ние. Ако Правителството, наистина, мисли, че този законъ е неясенъ — а споредъ мене той е ясенъ, него сж го затѣмнили и изопачили кой знае по какви съображения, но този законъ е ясенъ, — нѣма освѣнъ да го приложи. Ако ли пъкъ счита, че е неясенъ, нека внесе едно прѣдложение и да поиска отъ Народното Събрание автентично, законодателно тълкувание. Такова едно тълкувание по такъвъ единъ инцидентенъ случай е тълкувание неудобно. Заради това азъ мисля, че слѣдъ тия обяснения, които дадохъ, ще бѣде разбрана редакцията на дневния редъ, който азъ прѣдложихъ. Може би, тази редакция да не е дотамъ приятна за приемане, но въ всѣки случай тя е редакция, която ще бѣде полезна за нашата парламентарна практика. (Чете.) „Народното Събрание, като изслуша обясненията на г. Министра на Търговията и Земледѣлието“ — ние изслушахме тия обяснения, той има опрѣдѣлено мнѣние и по-фактитѣ, и по постановлението на закона, и не може да го нѣма... Какъ така, бе джанъмъ! Има единъ законъ и не знаемъ какво пѣе този законъ: за или противъ. Той е ясенъ и, стига добросъвестно да го приложи Министърътъ, нѣма

отъ що да се бои, — „слѣдъ като изслуша обясненията на г. Министра на Търговията и Земледѣлието и като е увѣрено, че той ще приложи закона“ — и ще го приложи, защото има законъ и защото трѣбва да има мнѣние по него, — „ще приложи закона за насърчение мѣстната индустрия спрѣмо захарната фабрика тѣй, както ще го приложи и спрѣмо другитѣ индустриалци, минава на дневенъ редъ.“ Нека г. Министърътъ да постѣпи тѣй, както иска по този въпросъ, или да не изпълни тѣзи разпоредения, които сж извършили неговитѣ прѣдшественици, и съ това ще докаже, че тѣ сж извършили едно беззаконие, и, слѣдователно, ще има право, безъ да му даваме наставления, да откаже на захарната фабрика; а ще помисли дали да откаже, било по политически, било по финансови или по други съображения, които, така или иначе, ние тукъ криемъ. Тамъ ни стиска чепикътъ. Нека той да го приложи, а ако не го приложи, очевидно е, че неговитѣ прѣдшественици сж дали едно добро тълкувание и, слѣдователно, нѣма защо да дохождаме тукъ да повдигаме този въпросъ. Заради това, споредъ мене, най-добъръ дневенъ редъ е този. Въ България има законъ за насърчение на мѣстната индустрия; този законъ е ясенъ и Народното Събрание може да ви каже само едно: Приложете закона, вие сте отговорното правителство и нѣма нужда да ви даваме тълкувание по всѣкия единъ законъ. Считате ли го за неясенъ, внесѣте едно прѣдложение и искайте не само по този инцидентенъ случай, но изобщо едно авторитетно тълкувание на закона. Азъ считамъ, че съ тая редакция на дневенъ редъ ще се постигнатъ двѣ цѣли: първо, по този начинъ ще прѣмахнемъ тази нежелателна практика прѣдварително да се консултира Народното Събрание. То е добъръ, но не само тамъ, дѣто Правителството като че не иска да вземе върху себе си цѣлата отговорностъ, а казва ви: вие рѣшихте, ние направихме; вие рѣшете, ние ще видимъ; вие сте отговорнитѣ. Друго, ние ще постигнемъ тая цѣль, която се гони съ дневния редъ на г. Кънчова, Правителството ще има тогава възможностъ да обсъди и финансовитѣ, и политическитѣ, и всичкитѣ други обстоятелства, които стискатъ у насъ твърдѣ често ботуша на г. г. министритѣ. Но нѣматъ нужда ние тукъ да имъ даваме едно рѣшение. Заради това, споредъ моя дневенъ редъ, ще дадемъ възможностъ на г. Министра да се подготви по този въпросъ, а и намъ да видимъ какъ мислятъ. Може би, и тѣзи министри да разбиратъ тѣй закона, както сж го разбирали, по разни причини и съображения, тѣхнитѣ прѣдшественици.

Та, г-да прѣдставители, като свършвамъ съ това, искамъ да дамъ обяснение лично за себе си. Когато дойде въпросъ въ бюджета до кредита отъ 165.000 л., тогазъ, менѣ ми се струва, споредъ обясненията на г. Министра на Търговията и Земледѣлието, ние тамъ ще кажемъ мнѣнието си, защото ще иска г. Министърътъ отъ насъ кредитъ 165.000 л. За какво ги искате? Нѣма да прибѣгнемъ да дадемъ 165.000 л. неизвѣстно за какво. Ще ви кажемъ: ние тѣй разбираме закона, защото отъ насъ се иска да го изтълкуваме, че даваме 165.000 л. — или колкото ще даде Народното Събрание — за производителитѣ на цѣвкото. Такъвъ е законътъ, законътъ е ясенъ. Та, ако обичатъ, г. г. министритѣ, или по-добъръ г. Мин-

нистърът на Търговията и Земледелието, нека приеме този дневен ред и ще получи и от нас едно решение, ако Народното Събрание споделя моето мнение, когато ще вотира този параграф на бюджета. Но сега, по повод интерпелацията на г. Ходжева, да дадем, г-да прѣдставители, едно тълкувание на закона и съ това тълкувание да дойдем да кажем тукъ, въ Народното Събрание, безъ да видимъ какви юридически връзки имаме, безъ да проучимъ въпроса, че всички ангажменти, които е сключила Държавата съ трети лица, че всички сключени контракти сж негодни — защото г. Ходжевъ казва въ своя дневен редъ, че постановлението на Министерския Съветъ е било противозаконно, слѣдователно, съ такава резолюция, — а има и други резолюции, по други случаи, хората сега ги чувствуватъ; г. Р. Петровъ най-добрище е запознатъ, — такова тълкувание на контрактитѣ, вземемо съ едно решение, и хората не могат да се отнесатъ ни въ сѣдилище, ни никадѣ — не е хубаво. Нека, най-послѣ, г. Министерътъ постѣпи тъй, както разбира закона, но дайте възможност на тѣзи хора да се защитятъ. Г-нъ Ризовъ каза тукъ, че не зная кой взелъ нѣщо; туй не бихъ си позволилъ да хвърля никому, защото, за да го хвърля, трѣбва да имамъ основание. Г-нъ Ризовъ казва, че този взелъ рушветъ и не зная какво направилъ. Оставете да изпълняватъ законитѣ, както мислятъ да ги изпълняватъ, и дайте възможност на тѣзи хора да намѣрятъ защита прѣдъ сѣдилищата, а не съ едно решение, но таквъ инцидентенъ начинъ, да кажемъ: постановленията на Министерския Съветъ сж незаконни; чл. 3 отъ законъ трѣбва да се тълкува така, а чл. 4 иначе. Съ всички тѣзи тълкувания, съ всички тѣзи анулирания, да дадемъ възможност на Държавата, която е контрагентъ, да иде въ сѣдилищата и да запуши устата на тѣзи хора да не могатъ да отговарятъ, менъ ми се струва, грѣшимъ въ туй; и затова дневниятъ редъ, който прѣдлагамъ, нѣма да даде възможност да направимъ грѣшка. Имате законъ, приложете го. Не е ясенъ, поискайте да го изтъкуваме; но нѣма нужда да го тълкуваме при всѣки отдѣленъ случай.

Д. Цанковъ: Вие, г-да, които не сте били сѣдии, виждате колко е мъчно на нашитѣ горки сѣдии да слушатъ адвокатитѣ, когато говорятъ. Азъ слушахъ г. Малиновъ 10—15 минути и нищо не разбрахъ. (Смѣхъ.) Коджа старъ човѣкъ и съмъ билъ ей, не знамъ какво си! Какво иска той, нищо не разбрахъ. Той току вика: законътъ е ясенъ. Не е ясенъ! Какво казва законътъ? Казано е: ще се тури въ бюджета. Ами казано ли е, че всѣка година ще се тура или за 10—20 години? Онзи, който дойде да иска концесия, хелбетъ, нѣма да иска за една година. То е чудно, да прави фабрика, да похарчи милиони и да му кажатъ: зависи отъ бюджета, и каквато премия му опрѣдѣлимъ съ бюджета, да каже: азъ съмъ доволенъ и съ туй! Онзи лудъ ли е да си тури паритѣ и да прави фабрика? Не мога да ги разбера! Нѣматъ логикъ: г. г. адвокатитѣ! Чудно нѣщо! (Смѣхъ.) Слѣдователно, тукъ, разбира се, че въ бюджета трѣбви да се тури, защото, ако се не тури, ще каже тогава, че оставяме Министра да се споразумѣе съ оногози концесионера и

колкото ще да му даде. Ами трѣбва да се знае ние какво даваме и онѣзи какво имъ плаща Държавата.

Другиятъ членъ не е ясенъ и трѣбва да се разясни. Другъ членъ казва, че, за да се насърчи производството на цѣвклото, дава се премия на производителитѣ. Азъ, напр., произвеждамъ за 5 л. цѣвкло, ще ми дадатъ не знамъ какво — какъ ще го направите да ми се даде? Хелбетъ, ще направите чрѣзъ фабрикантина, защото, иначе, какъ ще ми го давате на мене? Азъ произвеждамъ за 5 л. цѣвкло, другъ за 100 л., тогава какъ ще стане? Дѣто ще каже, законътъ и тамъ не е ясенъ. (Д. Ризовъ: Народното Събрание ли дава премии или Министерскиятъ Съветъ?) Не е тамъ въпросътъ. Васъ ви боли, че бившитѣ министри сж направили едно беззаконие, едно прѣстѣпление. Ние можемъ да туримъ единъ дневенъ редъ и да кажемъ: като чухме интерпелацията и разясненията, видѣхме тукъ, че бившитѣ министри сж направили едно прѣстѣпление и затуй възлагаме тоя въпросъ на анкетната комисиия, която сме опрѣдѣлили отъ 12 души.

Туй е то едно. Второто нѣщо, което ви казахъ, е, че законътъ не е ясенъ, защото премиятѣ, които се даватъ, ще зависатъ отъ концесионера, който е приелъ и направилъ фабриката. Може това да бѣде за 10, за 20 или за 50 години. Не е ясенъ законътъ. Като не е ясенъ законътъ, ще каже, че каквото условие е направено за да бѣде направена една фабрика, за колкото години се е позволило да стане фабриката, за толкова години ще бѣде и премията. (Д. Ризовъ: Не е тъй, г-нъ Цанковъ!) То е другъ въпросъ. (Д. Ризовъ: Народното Събрание дава премиятѣ!) То се знае, че Народното Събрание, но само че въ закона не е опрѣдѣлено за колко години премия трѣбва да се даватъ. Дѣто ще се каже, че премиятѣ ще се опрѣдѣлятъ споредъ концесията за колкото години я дадемъ. Това е твърдѣ ясно, защото, иначе, като стои за една година, може да дадемъ, а пъкъ другата година да не му дадемъ. Като е така, тогава кой е лудъ да си харчи паритѣ да прави фабрика? Ето защо азъ мисля, че най-добрище ще бѣде да се направи тъй, както казахъ.

Колкото за това, г-нъ Ризовъ, то не може да се тури тая година въ бюджета за тая захарна фабрика, и то колкото искашъ, а ще се тури толкова, за колкото се е ангажирало бившето Министерство — щешъ не щешъ. (Д. Ризовъ: Тоя ангажментъ не е законъ!) Фабриката контракта си знае — тя не гледа тебе. (Д. Ризовъ: За ваговитѣ какъ искаше това?)

Министъръ-Прѣсѣдатель П. Каравеловъ: Въ рѣчта на г. Малинова имаше разумни работи, но пакъ съ заключението не съмъ съгласенъ. Разумното е това, че Правителството трѣбва да излѣзе съ мнение. То е право. И нѣма защо да се явява да иска тълкувание отъ Народното Събрание, безъ прѣдварително да опрѣдѣли своето мнение по това тълкувание. То е ясенъ въпросъ. Но онова, което искаме ние, не е тукъ въ дадения случай тълкувание, ами да се разсрочи на нѣколко дена, додѣто дѣйствително ще можемъ да имаме по-ясно прѣдставление за прѣдмета, защото за мене е ясно, че въ известни нѣща фабрикантитѣ иматъ пълно право. Тукъ пакъ ще кажа, по втория членъ, и „за 20 години“ вѣроятно трѣбва

да бжде максимумътъ, макаръ и думата за да не е много на мѣстото си. Второ, че ще има премии на потребление. Нѣма, тукъ поне въ самия законъ, какви премии ще бждатъ. Тукъ нѣмаме опрѣдѣлено дали ще бжде 1 л., 2, 3 или 5 л. Г-нъ Краевъ е правъ, че въ френския текстъ било казано — както ви казахъ, той не е за мене обязателенъ, защото не е вотирано отъ Събранието по френския текстъ — кому да се дава, на фабрикантина, или на производителя. Ние какво искаме? Просто сами да опрѣдѣлимъ какво искаме отъ васъ. И ако постои въпросътъ 3—4 дена, не зная какво ще изгубимъ. Ние сами ще си опрѣдѣлимъ онова положение, въ което трѣбва да бждемъ, но затова пъкъ ние искаме да разгледаме всички точки на закона, на правилниците и на контракта; защото, ако въ контракта е признато 20 години и премии 5, 4 или 3 л., тогава, на основание на тоя контрактъ, за сумата въпросътъ е свършенъ и остава само за района, за който законътъ не е изриченъ. Министерскиятъ Съвѣтъ е ималъ двѣ права по тоя законъ и фабрикантинътъ на основание на тия права е основалъ това си прѣдприятие.

Обикновено онова, което се включва въ бюджета, не търпи тълкувание. А третото е самиятъ контрактъ, който е сключилъ Министерскиятъ Съвѣтъ за 5, 3 или 2 л. Затова пакъ бихъ ви молилъ да приемете мнѣнието на г. Кънчова. Нѣма да се минатъ 3—4 дена и ще свършимъ въпроса. Тогава може да се тури формулата на г. Малинова за удобоуѣние. Нѣмамъ нищо противъ нея.

Прѣдсѣдательтъ: Тѣй като никой не иска думата, споредъ правилника г. запитвачътъ има послѣденъ думата.

Д-ръ А. Ходжевъ: Много се говори по интерпелацията, обаче, не можахме да се разберемъ. Прѣди всичко, ще ви дамъ едно обяснение. Най-напрѣдъ, колкото се отнася до въпроса за района, оставамъ го ачигъ, отворенъ. Правителството дали е дало правилно или неправилно цѣла България за районъ на белгийското дружество, за това не искамъ да се вземе никакво рѣшеніе отъ Народното Събрание. Тоя въпросъ, самъ признавамъ, че е доста сложенъ. Азъ го изучихъ много подробно, затова намирамъ, че може да се възложи на комисията да го изучи и да каже своето мнѣние. Има вече една комисия; тя е изпитателната комисия. Между другитѣ въпроси, които и сж прѣддени да изслѣдва, е и въпросътъ за концесията на захарната фабрика. Тя ще изучи тоя въпросъ и ще даде своето мнѣние.

Спорътъ бѣше само за единъ въпросъ, а именно тоя: ималъ ли е право Министерскиятъ Съвѣтъ да дава нѣкаква премия на захарната фабрика или не. Тоя въпросъ е много ясень. Въпросътъ за премиятъ се рѣшава отъ Събранието. Само то е компетентно, само то има право да отпуша премии комуто и да било. Министерскиятъ Съвѣтъ по никой начинъ нѣма това право, и азъ по него само въпросъ прѣдлагамъ да се произнесемъ ние. И дневниятъ редъ прѣслѣдва именно тази цѣль — да се произнесемъ върху тоя въпросъ. Азъ не виждамъ да има нѣкаква опасение у нѣкои г-да, които говориха, че съ туй ще да накърнимъ нѣкои интереси на дружеството. Прѣди всичко,

азъ мисля, че даже и да накърнимъ нѣкои интереси, ако ние, Народното Събрание, намѣримъ, че единъ законъ е прѣстъпенъ, прѣгазенъ, че той не е съблюденъ отъ когото е трѣбвало, въ такъвъ случай ние сме длѣжни да се произнесемъ, че това не е тѣй. Ние не можемъ да се ръководимъ отъ никакви съображения, на били тѣ политически или други. Но за успокоение на тия г-да, които искатъ да бждатъ съхранени интереситѣ на дружеството, ще кажа слѣдующето. Прѣди всичко, когато е дадена концесията на 8 априлий 1895 г., въпросъ за премии не е станалъ; на дружеството не сж обѣщани никакви премии. Ако, когато бѣше дадена концесията, нашето Правителство бѣше отстъпило нѣкои премии, тогава се съгласявамъ, че се пораждатъ извѣстни правоотношения между дружеството и насъ и, ако отнемемъ тѣзи премии, накърняваме интереситѣ на дружеството, и че то може да има пълно право по сждебенъ редъ да си ги дири отъ насъ, понеже сж обѣщани. Обаче, случаятъ не е такъвъ. Премиятъ се даватъ на дружеството едва прѣзъ 1897 г. на 23 септемврий — близо 2½ години слѣдъ като концесията е била дадена и фабриката е била вече основана. Фабриката е основана на 31 май 1895 г.; така щото, тукъ не може да става и въпросъ за нѣкакви придобити права на туй дружество. Нѣма по единъ начинъ, тѣй да се каже, *gratuit*, както казватъ френцитѣ, Държавата да дава премии. Премията не е нищо друго, освѣнъ подарѣкъ — ако тази фабрика нѣма възможность да работи, Правителството може да ѝ даде възможность да работи, да фабрикува захаръ. Но ако Правителството и Народното Събрание намѣратъ, че и безъ това фабриката може да работи, винаги сж въ правото си да отнематъ тоя подарѣкъ. (Д. Цанковъ: Ако бжде тѣй условіето!) Тукъ нѣма условия. (Д. Цанковъ: Отдѣ знаешъ?) Азъ съмъ изучилъ дѣлото. Премията е една помощ, една субсидия — нищо повече. Но азъ казахъ и по-рано, че ние днесъ не прѣдрѣстваме въпроса за премиятъ. (Глъчка. М. Балабановъ: Прѣдрѣстваме го!) Правителството, ако намѣри за нужно да се дава премия, ние пакъ ще дадемъ такава премия; то ще я прѣдложи на основание чл. 3 отъ закона за допълнение закона за насърчение мѣстната индустрия и ние ще рѣшимъ да внишемъ въ бюджета едно перо отъ 150 или 200 хиляди лева за премия. Ние съ днешния воть не казваме, че Правителството нѣма право да дава премия. Така щото, да не се смѣсва този въпросъ. Заради това азъ моля почитаемото Народно Събрание да приеме дневния редъ, който не прѣдрѣшава въпроса за района, не прѣдрѣшава въпроса за премията, но ние рѣшаваме само единъ въпросъ, че само Народното Събрание, на основание на чл. 3 отъ закона за допълнение закона за насърчение мѣстната индустрия, има право да дава премия, а другъ никой нѣма право да дава премия.

Министъръ Д-ръ С. Даневъ: Именно, този е важниятъ въпросъ!

Прѣдсѣдательтъ: Г-да! Казахъ, че прѣднията сж приключени, и дадохъ послѣдната дума на г. запитвача. (Министъръ Д-ръ С. Даневъ: Искамъ думата!)

Има думата г. Министърътъ на Външнитѣ Работи.

Министъръ Д-ръ С. Даневъ: Азъ се изказахъ по-прѣди противъ прѣдложението на г. Ходжева затова, защото при всичката невинна форма, въ която иска да облѣче почтенниятъ Старо-Загорски прѣдставителъ своя дневенъ редъ, той се натъква на самата сжщностъ на въпроса. (М. Балабановъ: Да!) И въпросътъ, именно, е този: дали Народното Сѣбрание ще трѣбва да опрѣдѣли премията или тази премия трѣбва да се счита опрѣдѣлена отъ Министерския Сѣвѣтъ още когато се е устроивала фабриката и когато се е давала концесията. Ето този е важниятъ въпросъ. (Д. Ризовъ: Той е рѣшенъ отъ закона!) Той е рѣшенъ отъ закона! Ето върху какво може да спори човѣкъ. Азъ ех гротрѣи вземамъ тукъ думата. Интерпелацията е била отправена къмъ моя колега, Министерътъ на Търговията и Земледѣлието, и, слѣдователно, азъ се запознахъ съ въпроса тукъ отъ прѣднията, които чухъ прѣди нѣколко минути. Е добръ, азъ ще ви кажа, безъ да искамъ много адвокатски да гледамъ на работата, че едно рационално тълкувание на закона би могло да ни доведе до едно по-друго заключение отъ онова, което направи г. Ризовъ. Г-нъ Ризовъ казва, че въпросътъ за премията е изключително отъ компетентността на Народното Сѣбрание. (Д. Ризовъ: Тъй говори чл. 3!) Азъ пъкъ бихъ могълъ да възразя, че ми се вижда съмнително, доколко може да се приеме за рационално Вашето тълкувание на закона, че въпросътъ за премията трѣбва да се рѣшава изключително отъ Народното Сѣбрание, когато могло би да се поддържа и онова, което изтъква г. Министерътъ на Финансите, а именно, че този въпросъ се разрѣшава отъ два фактора: отъ Министерския Сѣвѣтъ по принципъ, като се опрѣдѣли една норма, а пъкъ отъ Народното Сѣбрание въ всѣки годишния бюджетъ, като се има прѣдъ видъ количеството цѣвкло, което ще се произведе. (Д. Ризовъ: Чл. 2 прѣдвижда правото на Министерския Сѣвѣтъ само за района! Ако бѣше тъй, щѣше да прѣдвижда и за премията!) Ако бѣше тая мисълъта на законодателя, тогава въ чл. 3 трѣбваше да се каже, че Народното Сѣбрание опрѣдѣли въ бюджета не нужната сума за премия, опрѣдѣли самата премия. (Д. Ризовъ: Сѣ едно!) Не е така. Защото и когато премията е опрѣдѣлена, сумата може да бѣде различна споредъ годишното количество цѣвкло. Ето, прочее, текстътъ на чл. 3 че не е така ясенъ, както мислите. Възможно е, допустимо е по начало тая премия да бѣде опрѣдѣлена, т. е. единичната цѣна да бѣде опрѣдѣлена отдѣлно, но законътъ мълчи, не казва, че това право за опрѣдѣление премията има Министерскиятъ Сѣвѣтъ, а не и Народното Сѣбрание. Е добръ, единъ бившъ Министерски Сѣвѣтъ си е присвоилъ това право. Пита се сега: правилно ли е постигналъ или не е. Рационално бихъ отговорилъ, че е по-приемливо неговото мнѣние, защото, ако дойде единъ концессионеръ и иска концесия за известно число години за да произвежда захаръ, за която Държавата дава известна премия, очевидно е, че той ще иска да знае, дали ще бѣде поддържанъ въ производството на своята захаръ прѣзъ концессионния периодъ, и само когато му се даде такъвъ ангажментъ, само тогава той може да се задѣлжи. (Д. Ризовъ: Но само чрезъ законъ!) Но да оставите вие да се опрѣдѣли размѣръта на премията

споредъ настроението, може би, на прѣдставителитѣ или поне споредъ бюджетнитѣ срѣдства, то е да изложите прѣдполагамата индустрия на такава несигурностъ, щото въ дѣйствителностъ никой да не смѣе да се ангажира. Азъ ще кажа пакъ, г-да, че не искамъ да приемамъ това мнѣние; но азъ го изтъквамъ нарочно, за да видите, че въпросътъ е не тъй ясенъ, както се прѣдставя, и че би могло да се вземе и по-друго рѣшение по него. При тая обстановка, какво ви казваме ние? Ние казваме: дайте врѣме на комисията да го изучи; никаква комисия този въпросъ не го е разглеждала. Г-нъ Ходжевъ е отправилъ една интерпелация къмъ г. Министра и Министерътъ изложи фактитѣ. Но въпросътъ самъ по себе си е важенъ. Вие виждате, че не само моятъ колега отъ Министерството на Търговията и Земледѣлието се намѣси въ дебатитѣ, но и азъ, и г. Министерътъ на Финансите. Тукъ, г-да, има разни течения и желателно би било по такъвъ единъ важенъ въпросъ да можемъ да дойдемъ до едно правилно заключение безъ да бързаме. Какъ ще погледнемъ на въпроса, азъ не искамъ да го прѣдрѣшавамъ, но дайте ни поне врѣме за изучаване. Това никого не ангажира, нито даже г. Малинова, противъ дневния редъ на който азъ не бихъ ималъ нищо, а още по-малко г. Д-ръ Ходжева. Позволѣте ми да ви кажа, че това ще бѣде много набързо взето рѣшение. Ето защо азъ мисля, че при това разногласие, което се явява между г. г. народнитѣ прѣдставители, най-цѣлесобразното ще бѣде да се съгласите съ прѣдложението на г. Кънчова и да се възложи тицѣлетното изучаване на този въпросъ на една комисия, било ad hoc, било же на бюджетарната комисия, която ще има да се произнесе и безъ това по премията утрѣ, когато ще се разисква бюджета по Министерството на Търговията и Земледѣлието.

Прѣдсѣдателътъ: Има петъ прѣдложения. Първото е на г. Кънчова: „Сѣбраието проважда въпроса за изучаване въ комисията по Министерството на Търговията и Земледѣлието и докладване отъ нея въ Народното Сѣбрание и минава на дневенъ редъ.“

Второто е на г. Страти Димитровъ: „Народното Сѣбрание тълкува чл. 3 отъ закона за допълнение закона за насърчение на мѣстната индустрия, че въпросната въ него премия се дава на производителитѣ на цѣвклото и минава на дневенъ редъ.“

Третото прѣдложение на г. Франги, измѣнено отъ онова, което той прочете: „Народното Сѣбрание, като изслуша обясненията на г. Министра на Търговията и Земледѣлието и като намѣри постановлението на Министерския Сѣвѣтъ подъ № 71 отъ 29 юлий 1900 г. за несъгласно съ чл. 3 отъ закона за допълнение закона за насърчение мѣстната индустрия, кани г. Министра да прѣдвиди въ настоящия бюджетъ само 55.000 л. за премия на мѣстното цѣвкло, което ще се употребява отъ захарната фабрика, като ограничи същеврѣменно и района на фабриката само отъ окржжитѣ, дадени въ първата концесия.“

Четвъртото прѣдложение е на г. Д-ръ Ходжева: „Народното Сѣбрание, слѣдъ като изслуша обясненията на г. Министра на Търговията и Земледѣлието и като намѣри, че постановленията на Министерския Сѣвѣтъ отъ

23 септември 1897 г., протокол № 51, и отъ 29 юлий 1900 г., протокол № 71, съ които се отпуща по 5 л. за 1.000 кгр. изработено цвѣкло на анонимното дружество за българската захарна фабрика и рафинерия въ гр. София, съ противни на чл. 3 отъ закона за допълнение закона за насърчение мѣстната индустрия, поканва г. Министра да се съобрази съ прѣдписанията на казания законъ и минава на дневенъ редъ.“

Петото и послѣдно прѣдложение е на г. Малинова: „Народното Събрание, като изслуша обясненията на г. Министра на Търговията и Земледѣлнето и като е увѣрено, че той ще приложи закона за насърчение на мѣстната индустрия спрѣмо Софийската захарна фабрика тѣй, както ще го прилага и спрѣмо други индустриалци, минава на дневенъ редъ.“

Пристъпваме къмъ гласуване. Най-напрѣдъ прѣдложението на г. Кънчова. Моля ония, които съ за това прѣдложение, да вдигнатъ ржка. (Болшинство.) Събранието приема.

Минаваме на слѣдующето запитване — на г. С. Димитровъ. (Гласове: Отдохъ!)

Г-да! Часътъ е 7 безъ четвъртъ и нѣма защо да давамъ отдохъ.

Н. Цановъ: Законътъ за отмѣнение на чл. 13 отъ закона за изтрѣбление разбойничеството да се чете.

Прѣдсѣдательтъ: Моля, г-да, съгласни ли сте да се върнемъ на третото четене на закона за отмѣнение на чл. 13 отъ закона за изтрѣбление разбойничеството? (Гласове: Съгласни!)

Тогава моля г. докладчика да го прочете.

Докладчикъ Н. Цановъ: (Чете.)

„Законъ

за отмѣнение чл. 13 отъ закона за изтрѣбление разбойничеството.

Членъ единственъ. Чл. 13 отъ закона за изтрѣбление разбойничеството се отмѣнява.“

В. Поповъ: Искамъ думата.

Прѣдсѣдательтъ: Не може да има разисквания, нѣма прѣдложение.

В. Поповъ: Прѣдложението, г-нъ прѣдсѣдателю, е внесено още вчера и вчера азъ имахъ честта прѣдъ г. г. народнитѣ прѣдставители да обясня мотивитѣ, по които съмъ внесълъ това прѣдложение. (Гласове: Ще гласуваме!)

Д. Ризовъ: Вие вчера говорихте, сега ще гласуваме.

В. Поповъ: Азъ нѣма да говоря сега, а само искахъ да кажа на г. прѣдсѣдателя, че има прѣдложение.

Прѣдсѣдательтъ: Моля, г-да! Има прѣдложение отъ г. г. Х. Филиповъ, В. Поповъ и др.

Докладчикъ Н. Цановъ: Прѣдложението, което бѣше внесено вчера отъ г. г. В. Поповъ, Х. Филиповъ

и др., бѣше слѣдующето: „Разбойницитѣ, укривателитѣ и съучастницитѣ имъ се съдятъ отъ военнитѣ сѣдилища.“

Д. Цанковъ: Менѣ ми се струва, че ние имаме единъ законъ отъ единъ само членъ, отъ по-много членове нѣмаме. Когато на второ четене се четѣше този членъ, тогава трѣбваше да стане намѣсто него друго прѣдложение. Сега е трето четене, ще гласуваме; ако падне, правѣте другъ законъ, ако не падне, тогава ще се покорите. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Ще се боримъ, Дѣдо Цанковъ!)

С. Вабаджановъ: По прѣдложението на г. Венедикта Поповъ ли ще се разисква?

Прѣдсѣдательтъ: Да.

С. Вабаджановъ: Тогазъ, азъ се отказвамъ.

Прѣдсѣдательтъ: Г-нъ Златановъ има думата.

М. Златановъ: На второ четене, г-да прѣдставители, азъ гласувахъ заедно съ онѣзи, които искаха да остане редакцията на г. Попова, т. е., че се съдятъ разбойницитѣ отъ военно-полевитѣ сѣдилища, плюсъ прибавката, която тогава г. Министерътъ на Външнитѣ Работи направи. Но сега за тази редакция, която той прѣдлага днесъ, имамъ честь да направя слѣдующитѣ възражения. Разбирамъ да поддържаме, че военно-полевитѣ сѣдилища съдятъ тѣзи дѣла, защото тамъ има една бърза процедура, която не търпи никакво обжалване, нито апелационно, нито касационно; но да туримъ „военни сѣдилища“, то значи да промѣнимъ само формата на съда и да осигуримъ онази медленостъ, която има въ обикновенитѣ сѣдилища. При военнитѣ сѣдилища ще има обжалване въ Върховния Касационенъ Съдъ и същото забавяне. Значи, само даваме единъ мундиръ на сѣдитѣ, безъ да осигуримъ онова, което има най-голѣмо значение при случая — бързо раздаване на правосъдие. Така щото, онѣзи съображения, които завчера рѣководѣха ония, които завчера гласуваха за прибавката, сега, слѣдъ това измѣнене, не могатъ да поддържатъ такова измѣнене.

Министъръ Д-ръ С. Даневъ: Азъ ще поддържамъ прѣдложението, което направихъ по-напрѣдъ и което, собствено, е прѣдложението на г. Венедикта Поповъ, съ една малка прибавка. И азъ ще моля г. Попова да се съгласи съ моето прѣдложение, т. е. че разбойницитѣ, укривателитѣ и тѣхнитѣ съучастници се съдятъ отъ военно-полеви сѣдилища, ако за това има постановление отъ Министерския Съвѣтъ, удобнѣно чрѣзъ Височайши указъ.

Д. Ризовъ: Това прѣдложение бѣше при второто четене и се провали.

Министъръ Д-ръ С. Даневъ: По него не е имало гласуване.

Т. Николовъ: Азъ съмъ съгласенъ съ редакцията, която прѣдлага г. Министеръ Д-ръ Даневъ, и я поддържамъ.

Прѣдсѣдательтъ: Г-да прѣдставители! Има прѣдложение съ такава редакция, но не е подписано отъ

10 души; (Министъръ Д-ръ С. Даневъ: Ще се подпише.) затова не може да се постави на гласуване.

Г-нъ Бабаджановъ има думата.

С. Бабаджановъ: Азъ именно искахъ да кажа, че такова предложение не може да се разисква. Трѣбва да бѣде внесено по формалния редъ, предвиденъ въ нашия правилникъ, и тогава да го разискваме. (И. Московъ: Внесено е!) Добръ, внесѣте го. (Гласове: Да се гласува!)

Председателъ: Г-нъ Кирковъ! Отказвате ли се?

Г. Кирковъ: Азъ ще говоря по туй предложение. Прѣди всичко. . . . (Шумъ.)

Докладчикъ Н. Цановъ: Чакайте да прочетемъ предложението: (Чете.) „Разбойниците, укривателитѣ и съучастникитѣ имъ се сѣдятъ отъ полевитѣ военни сѣдилища, ако за това има мотивирано постановление отъ Министерския Сѣвътъ, утвърдено съ Височайши указъ.“

В. Поповъ: Искамъ думата!

Председателъ: Записани сте.

В. Поповъ: Азъ я искахъ прѣди г. Киркова!

Г. Кирковъ: Г-да народни прѣдставители! Прѣди всичко, азъ бихъ желалъ, наистина, да узная отъ г. Министра на Външнитѣ Работи, който е юристъ, да ни поясни: отъ кой основенъ законъ на България той черпи термина „полеви военни сѣдилища“? Въ мирно врѣме България се управлява съ една конституция. Съгласно тази конституция, всичкитѣ български граждани се сѣдятъ отъ извѣстни сѣдилища, които се наричатъ обикновени, граждански сѣдилища. Всички български граждани се сѣдятъ въ тия сѣдилища. Изключение въ конституцията, съгласно § 72, е направено само за военнитѣ лица, които се намиратъ на дѣйствителна военна служба, като е казано, че тѣ могатъ да бѣдятъ сѣдени отъ тѣхъ нарѣченитѣ военни или съловни сѣдилища. Следователно, прѣди всичко, за разбойничество било, за каквото ще да било, въ мирно врѣме българскитѣ граждани могатъ да бѣдятъ сѣдени само въ обикновенитѣ сѣдилища. Ако тѣ сѣ военни лица и сѣ на дѣйствителна военна служба, могатъ да бѣдятъ сѣдени отъ военни сѣдилища по прѣстѣпления по службата. Сега, казвамъ, се внася едно предложение, което визира същеврѣменно единъ старъ § 13, който е билъ внесенъ въ нашето законодателство, въпрѣки конституцията, въ изключителни врѣмена, въ едно изключително врѣме, въ едно врѣме, когато, може би, се е мислило, че може да не защитаваме конституцията. Този параграфъ, казвамъ, е взетъ отъ руското законодателство, което нѣма нищо общо съ нашето законодателство, защото у насъ общото наше законодателство произтича отъ нашия основенъ законъ. Тѣй щото, този параграфъ противорѣчи въ основата си на нашата конституция. И ако се е явило по-прѣди, при извѣстни изключителни обстоятелства, едно правителство да го прокара въ една камара, това не е още мотивъ, нито оправдание за едно правителство, което живѣе въ

едно нормално врѣме, да го поддържа. Ето защо азъ ще гласувамъ противъ това предложение, ще гласувамъ за прѣмахването на цѣлия параграфъ, като смѣтамъ, че § 13 противорѣчи на конституцията, че това предложение, направено отъ г. Министра на Външнитѣ Работи, за голѣмо мое очудване, противорѣчи на конституцията — оставамъ вече програмитѣ — и, като такова, ще гласувамъ противъ него.

Министъръ Д-ръ С. Даневъ: Г-нъ Кирковъ иска да прокара тукъ мисълта, че редакцията на чл. 13, както я прѣдлага г. Николовъ и както азъ я приемамъ, противорѣчи на конституцията, защото нашата конституция не била знаела никакви „полеви военни сѣдилища“. Азъ казвамъ, че нашата конституция знае граждански и военни сѣдилища, а тѣзи военни сѣдилища се дѣлятъ на обикновени военни сѣдилища и полеви военни сѣдилища. Този въпросъ е, който се урежда не отъ конституцията, а отъ обикновенитѣ наши закони. (Г. Кирковъ: Въ военно врѣме!) Ще дойда и на този въпросъ. Г-нъ Кирковъ казва: може да има у насъ полеви военни сѣдилища, но въ военно врѣме. Какво ще каже това? Ще каже, че нашата конституция допуска полеви военни сѣдилища. Г-нъ Кирковъ допуша, че такива сѣдилища може да ги има само въ военно врѣме. На кое основание, г-нъ Кирковъ, на основание на кой членъ отъ конституцията? (Г. Кирковъ: Не казвамъ, че сѣ съгласни съ конституцията, но казвамъ, че сѣ руски военни закони.) Азъ ще обърна вниманието на г. г. народнитѣ прѣдставители върху нѣкои изключителни разпореждания на нашата конституция, които даватъ право на изпълнителната властъ да отиде много по-далечъ, отколкото ние искаме да отидемъ съ прѣдвидения чл. 13 отъ закона за разбойничеството. (Г. Кирковъ: Но ще иска удобрѣние отъ Камарата!) Ние имаме чл. 47 отъ конституцията, който ни дава право да издаваме даже разпореждания, които иматъ сила на законъ. А пъкъ чл. 76 отъ конституцията гласи, че ако би се появили нѣкои събития, които биха могли да нарушатъ обществената безопасност, то може да се суспендира — какво? — приложенето на чл. 73, който съдържа принципа, че никой не може да бѣде изетъ отъ естествения си сѣдия, а трѣбвало да бѣде сѣденъ само отъ него. Значи, нашата конституция прѣдвижда такива изключителни случаи, дѣто може да вземемъ единъ български гражданинъ отъ неговия редовенъ сѣдия и да го прѣдадемъ на другъ. Кога? Когато има събития, които нарушаватъ обществената безопасност. Е добръ, азъ твърдя, че разбойничеството нарушава обществената безопасност! Ако има дѣяния, които се визиратъ отъ чл. 76 отъ конституцията, то сѣ, между друго, дѣянията на разбойникитѣ; тѣ турятъ въ опасност общественъ редъ. (Д. Ризовъ: Спорно е Вашето тълкувание на чл. 76 отъ конституцията!) Ще рѣче, на основание на конституцията, ние можемъ да кажемъ днесъ: за единъ специаленъ случай дайте възможност да отнемемъ единъ български гражданинъ отъ обикновенитѣ сѣдилища и да го прѣдадемъ — кому? — на едно изключително сѣдилище. (Д. Ризовъ: Това нѣмате право!) Ще ме попитате, какви трѣбва да бѣдатъ тия изключителни сѣдилища. Вие сте, които трѣбва да

рѣшите този въпросъ. Г-нъ Кирковъ може да бѣде на мнѣние, тѣзи сѣдилища да бѣдатъ такива или онакива, но вие сте господари. Конституцията не опрѣдѣля никаква норма. Ние правимъ прѣдложение въ този специаленъ случай, този сѣдъ да бѣде какъвъ? Полеви воененъ сѣдъ. Защо? Защото той е най-ефикасното срдство, съ което може да се реагира противъ една обществена язва, каквато е разбойничеството. (Ржкоплѣскане.— Д. Ризовъ: Конституцията прѣдвижда само два вида сѣдилища: военни и граждански!) Военниятъ полеви сѣдилища какви сж: не сж ли военни сѣдилища? И тѣ сж военни сѣдилища, само че се придържатъ о една посомарна процедура. Какво, прочее, искате, г-да народни прѣдставители, отъ насъ? Вие искате, като стане, може би, разбойничеството една епидемическа язва у насъ, да прибѣгнемъ къмъ какво? Къмъ суспендиране на конституцията въ извѣстни части на Княжеството, къмъ обявяване военно положение. Ами че именно отъ това трѣбва да се пазимъ. Вие знаете какъ се практикува у насъ военното положение, вие знаете, че да обявишъ една частъ отъ Княжеството въ военно положение, значи, да суспендирашъ свободата на печата, да не дадешъ никому правото да се събира, да агитира и пр. А ние какво казваме? Ако има разбойници, единственото изключение ще бѣде това, че разбойниците, заловени, ще се прѣдадатъ подъ сѣдъ на полевия воененъ сѣдъ. Ние искаме много по-малко отъ онова, което ни дава конституцията. И като е така, ние не само стоимъ на почвата на конституцията, но ние ограничаваме тия голѣми прерогативи, които конституцията дава на изпълнителната властъ. Ако искате, слѣдователно, да бѣдете конституционалисти и да дадете на изпълнителната властъ оржжие да се бори противъ една язва, каквато е разбойничеството, азъ ви моля да гласувате за чл. 13 тѣй, както го прѣдложи г. Николовъ. (Ржкоплѣскане.)

Д. Ризовъ: Това е радославовско тълкувание на военното положение!

В. Поповъ: Г-да прѣдставители! Азъ се присѣдинявамъ напълно къмъ редакцията на г. Министра Даневъ.

Докладчикъ Н. Цановъ: Г-да прѣдставители! Законопроектътъ, който подлежи на разглеждане, е законопроектъ внесенъ не по частна инициатива, а на г. Министра на Вътрѣшнитѣ Работи. (Г. Кирковъ: И туй е смѣшното! — К. Петковъ: Това е жалкото даже!) И менъ ми е чудно, дѣйствително, слѣдъ мотивитѣ, които сж изказани отъ надлежния Министъръ на Вътрѣшнитѣ Работи, днесъ, когато този законопроектъ ще се гласува въ окончателна форма на трето четене, г. г. министритѣ да искатъ да се ползватъ отъ едно прѣдложение, което не изтича отъ редоветѣ на онѣзи хора, отъ които произтича Министерството, а отъ съвсѣмъ други редове. Това е дѣйствително за очудване. Ние говорихме по този въпросъ твърдѣ много. И въ едно отъ прѣдшнитѣ засѣдания г. Министърътъ на Търговията и Земледѣлието въ една блѣстяща рѣчь показа по единъ най-очевиденъ начинъ доколко законътъ за разбойничеството, чл. 13, е противорѣчущъ на нашата конституция. Това е въ съ-

гласие съ нашитѣ общи начала, съ началата на тѣзи партии, отъ които ние произхождаме. Това е, което сме писали, и това е легнало въ мотивитѣ на законопроекта, съ които той е внесенъ въ Народното Събрание за разглеждане, именно за разглеждане отмѣнението на чл. 13 отъ закона за разбойничеството. Каза ни се отъ министерската маса, че разбойничеството може да се унищожи само тогава, ако въпросътъ за разбойническитѣ дѣла се иземе отъ обикновенитѣ сѣдилища и се прѣдаде на военнитѣ полеви сѣдилища. Миналиятъ пѣтъ говорихме по този въпросъ твърдѣ много, и азъ мисля, че по този въпросъ не можехме вече да се повръщаме наново, заради туй, защото съ рѣшението, което гласувахме при второто четене, чрѣзъ което рѣшение Народното Събрание се произнесе, щото въпроситѣ даже за разбойническитѣ дѣла да бѣдатъ разгледвани само отъ тѣхнитѣ естествени сѣдии, а именно отъ гражданскитѣ сѣдилища, съ това рѣшение, казвамъ, е вече отнето правото при третото четене да се внасятъ каквито и да сж нови прѣдложения (В. Поповъ: Не е вѣрно!) затуй, защото това стана и възъ основание на тълкуванието, което се даде отъ министерската маса.

Г-да! Азъ слушахъ и онзи день едно мнѣние доста криво, което искамъ да подчертая днесъ. Споредъ чл. 47 отъ конституцията, когато Държавата би се заплашвала отъ нѣкоя външна или вътрѣшна опасностъ, Министерството има право да издаде нѣкои постановления, които да бѣдатъ задължителни за гражданитѣ, както сж задължителни законитѣ, които се издаватъ отъ Народното Събрание. Това не значи, че неврѣмѣнно трѣбва да бѣде обявена въ военно положение страната тогава, когато ще се появятъ разбойници, или се яви друга нѣкоя опасностъ за Държавата. Може, безъ да се обяви Държавата, или една частъ отъ нея, въ военно положение, Министерството да издаде извѣстни разпореждания, които да иматъ задължителна сила, каквато иматъ законитѣ, издадени отъ Народното Събрание. Така щото, опасността, която се визираше отъ министерската маса днесъ, че е много по-лошо едно военно положение, което е вѣрно, не е необходимо всѣкога да се взема, когато има опасностъ за Държавата. Министерскиятъ Съвѣтъ ще има да обмисли за всѣки отдѣленъ случай какви мѣрки да вземе, т. е. да ги приложи въ Държавата, като ги обнародва и ги направи задължителни за българскитѣ граждани, и за всѣко едно отдѣлно свое дѣйствие то отговаря прѣдъ първото Народно Събрание, нѣма съмнѣние, тогава, когато Народното Събрание не е могло да се свика. Но ако не се заплашва Държавата отъ нѣкоя външна или вътрѣшна опасностъ и ако има възможностъ Народното Събрание да бѣде свикано, то трѣбова да бѣде свикано, за да може колективниятъ умъ на Българския народъ да се произнесе: дали дѣйствително сжествува такава опасностъ за Държавата или не. (Д-ръ К. Милановъ: И на туй основание се оборваше правото на Радославовото министерство да взема такива мѣрки.) Да, и на туй основание се оборваше правото на Радославовото министерство да взема каквито и да сж мѣрки, съгласно чл. 47 отъ конституцията, които то взе противоконституционно.

Г-да! Не за защита на Българския народъ може да се прѣдприема такъвъ единъ членъ. (Министъръ Д-ръ

С. Даневъ: Българскиятъ народъ нѣма нищо общо съ разбойничеството!) Ако ние отиваме въ този редъ на разсуждения, ние можемъ да отнемемъ всички свободи на Българския народъ, за да го защитаваме. (Министъръ Д-ръ С. Даневъ: За щастие, Българскиятъ народъ не защитава разбойниците!) Туй е само, което имамъ да кажа въ възражение на оновъ, което се каза, и ще заключа пакъ, че се очудвамъ, когато по единъ такъвъ въпросъ министритѣ не сж солидарни.

Министъръ Д-ръ С. Даневъ: На това последно очудване ще отговори твърдѣ на късо. Вие знаете, какъ е съставенъ кабинетътъ. Е добръ, ние искаме да пазимъ свободата на нашиятъ мнѣния. Има въпроси, по които министритѣ може да не бждатъ непрѣмънно на едно мнѣние. Теорията за пълна солидарностъ въ една група, кога не се касае за важни принципиални мѣроприятия, не издържа критика. Въ една партия партизанитѣ не сж овце, а словесни смѣстства. (Докладчикъ Н. Цановъ: Тѣ сж принципи, за които сме писали и пишемъ.) Така щото, позволѣте да имаме по извѣстни въпроси наши особенни мнѣния. Колкото за че ние се дѣлимъ по много дребни въпроси, азъ пакъ ви заявявамъ отъ тая маса, че при всичко това ние продължаваме да бждемъ солидарни.

По въпроса за чл. 13, при първото четене, г. Сарафовъ ви заяви, че неговата мисль, съ внасянето на предложението за отмѣнение на чл. 13, е била, именно, да се ограничи приложението му на разбойниците, а да не се прилага на политическитѣ прѣстѣпници. И, въобщо, законопроектътъ се дължи на това обстоятелство, че въ миналитѣ врѣмена чл. 13 се е прилагалъ на извѣстна категория прѣстѣпници, които би било желателно да бждатъ сждени отъ обикновенитѣ сждилища, а особено сега когато живѣемъ въ нормални врѣмена. Тая е била мисльта на моя колега отъ Вхтрѣшнитѣ Работи. Сега азъ го прѣдставлявамъ и мисля, че дѣйствувамъ въ духа на онѣзи мотиви, които сж прокарани въ неговия законопроектъ, като поддържамъ редакцията на чл. 13, както е прѣдставена отъ г. Николова.

Колкото се касае за другитѣ съображения на г. Цанова, азъ мисля, че е излишно да говоримъ за работи, които вече се казаха веднажъ.

Д. Цанковъ: Чакайте и азъ да ви кажа нѣщо. Че за разбойникитѣ да правимъ законъ, да опрѣдѣляме да ги сждятъ военни сждилища, туй и въ турско не е било и го нѣма, и въ никоя държава на свѣта не е и не може да бжде. Само когато има бунтъ въ една държава, когато войската и военната сила трѣбва да работи, да, тогава разбирамъ, но да се основаватъ военни по сждилища за разбойници, то и въ турско не е било; крайней мѣрѣ, азъ не зная такова нѣщо. Какво има? Има това, че извънредни мѣрки даватъ на сждилищата, сир. не върватъ по обикновената процедура, ами имъ даватъ особена процедура. Туй го разбирамъ, и сега ми се струва, че Министерството добръ ще направи да направи единъ законъ за да изтълкува чл. 76 отъ конституцията; да се направи единъ законъ какъ казва чл. 76, какъ казва чл. 73 и чл. 74, какъ да се разбиратъ тия чле-

нове. Единъ законъ да се направи и въ него ще влиза, напр., че чл. 73 казва, че военнитѣ нѣма да сждятъ хора прѣстѣпници по опрѣдѣления редъ на обикновенитѣ сждилища, ами ще сждятъ по начинъ, както намѣри Правителството за добръ. Да се каже, когато е бунтъ, ще има военни сждилища, и когато има разбойници, какви привилегии трѣбва да се дадатъ на сждилищата да могатъ по-скоро да вършатъ работа. Този членъ да го унищожимъ, да го нѣма, а да задължимъ Правителството да приготви такъвъ законъ, за да изтълкува по-добръ чл. 76 отъ конституцията.

Д. Ризовъ: Г-да прѣдставители! Азъ говорихъ завчера доста, но ще кажа още нѣколко думи. Менѣ искрено ми е жалъ, че г. г. министритѣ иматъ разни мнѣния по принципиални въпроси. По въпроси отъ практическа политика, тѣ могатъ да бждатъ на разни мнѣния, и това ще имъ прави честь, защото ще показва, че тѣ мислятъ; но по въпроси принципиални, за които двѣтѣ партии, отъ които излиза днешното Министерство, цѣли години сж се борили, странно е тѣ да иматъ двѣ мнѣния. Азъ даже считамъ малко неудобно за единъ шефъ на Прогрессивната партия да защитава една изключителна юрисдикция. (Министъръ Д-ръ С. Даневъ: Докажете го, г-нъ Ризовъ! Азъ съ честь бихъ поддържалъ своето мнѣние!) Има обикновени сждилища за гражданитѣ и военни сждилища за военнитѣ хора; но основниятъ принципъ, върху който лежи нашата конституция, е, че всѣки трѣбва да бжде сжденъ отъ естествения си сжди. И азъ се чудя, какъ г. Даневъ може да допусне, че извѣстна категория граждани могатъ да бждатъ сждени, даже по желанието на Министерския Съвѣтъ, отъ единъ неестественъ сждъ. За тоя принципъ кръвъ се е лѣла! Г-нъ Даневъ знае много хубаво това нѣщо. И никдѣ съ него принципъ не си играятъ. Това не сж въпроси отъ практическа политика, а сж основни въпроси за свободитѣ на гражданитѣ. Ние тукъ говорихме доста, па и вие сами знаете какви злоупотребления сж ставали съ чл. 13 въ разстояние на 15 години. Вие казахте, г-не Министре, че сте отворили нова ера. Не сте отворили никаква нова ера, а отваряте вратата, дѣто ще могатъ да тикнатъ колото щатъ подъ понятието „укривателъ“ и „съучастникъ“. На основание този чл. 13, днешниятъ Министъръ-Прѣсѣдател, г. Каравеловъ, бѣше сжденъ като „съучастникъ“ на хора, хванати съ оружие въ рѣка, тогазъ когато вие знаете, че г. Каравеловъ никакво оружие не е хващалъ. (Д. Цанковъ: И не може да го хване!) Ето дѣ е въпросътъ. И самиятъ фактъ, че рѣкоплѣсканията Ви идатъ отъ страна на ония, които прѣдставляватъ реакцията въ България, трѣбваше да Ви стрѣсне и накара, г-не Министре, да не поддържате това измѣнение, което иска г. Поповъ. Въпросътъ, който е споренъ тукъ, е, че тоя законъ, даже когато ще отхвърлите политическата му часть, пакъ ще остане опасенъ. Въ него е загнизденъ другъ единъ въпросъ, който и за г. Данева, и за всѣкиго отъ насъ трѣбва да е важенъ: въпросътъ за супремацията на гражданския елементъ надъ военния. Едно Народно Събрание, което почива върху конституцията, не може никогажъ да допусне супремация на военния елементъ надъ гражданския. Насъ каратъ да признаемъ днесъ, че не можемъ

да съществуваме безъ военни сѣдилища, т. е. че нашитѣ граждански сѣдилища въ известни моменти не могат да представяват гаранция, та трѣбва тѣ да се затворят и да се турят външо тѣхъ военни. Ето дѣ е въпросътъ. Ако е въпросътъ за ускорена процедура, която иска г. Даневъ, завчера Министерътъ на Правосѣдието, г. Радевъ, обѣща, че още сега може да направи това — съ едно окръжно може да създаде специални състави на сѣдилища, които да отидатъ въ самитѣ гори и полета да засѣдаватъ и да рѣшаватъ сѣдбата на разбойниците. Може да се създаде и една ускорена процедура отъ мѣсецъ, два, най-много три, както бѣ въ миналия режимъ съ закона за прѣстѣпленията по печата. Но за хатѣра на нѣкакви си разбойници да отиваме да газимъ принципа, който трѣбва да лежи въ основата на нашата конституция, да отидемъ да тѣпчимъ принципа, на който ние собствено стоимъ и въ който намираме своето нравствено оправдание, азъ считамъ това за много голѣмъ грѣхъ отъ страна на едно Министерство прогресивно-демократическо. По тоя въпросъ много се е говорило, и азъ мисля, че е много ясенъ. Конституцията никакви военни полеви сѣдилища не прѣдвижда и не може да прѣдвижда. Тѣ сѣ останали отъ руско врѣме, както сѣ останали оттогава и много други красти, отъ които още не можемъ да се отървемъ и които веѣки день се мѣчимъ да лѣкуваме. Конституцията прѣдвижда само военни сѣдилища и само за военни хора, а военнитѣ полеви сѣдилища не сѣ и сѣдилища. Въ Русчукъ, хората, които потушиха единъ бунтъ, на другия день сами съставиха военно-полеви сѣдѣ и избѣсиха най-добритѣ герои на България. Военно-полевитѣ сѣдии сѣ касапи, а не сѣдии. Азъ ви казахъ завчера примѣръ, че дѣже при такъвъ единъ добръ юристъ за прокуроръ, като нѣния колега г. Д. Марковъ, обѣсиха се трима невинни турци и една непразна жена, защото е крила своя мѣжъ. (Д. Пишмановъ: И затова се прѣкратиха разбойниците!) За това не се прѣкратиха разбойниците, г-нѣ Пишмановъ! Навѣсѣждѣ разбойничеството има своитѣ социални причини. Ако законитѣ биха могли да прѣкратяватъ прѣстѣпленията, бѣждѣте увѣрени, че нѣмаше да има прѣстѣпления. Никой законъ не може да направи това. Г-нѣ В. Поповъ е юристъ, но може да се посвѣтѣва у единъ човѣкъ, който е по-уменъ и по-високо стои отъ всички юристи, какъвто е Спенсеръ, който казва, че „съ развитието на цивилизацията, прѣстѣпленията ще се увеличаватъ, само формата имъ ще се измѣни“. Защото борбата за съществуване и борбата за наслаждение сѣ, които създаватъ прѣстѣпленията. Ясно е, че нуждата да се води тази борба не само за животъ, но и за луксъ и удоволствие, ще увеличава прѣстѣпленията. (В. Поповъ: Не вѣрвамъ Спенсеръ да пише за тия прѣстѣпници именно!) Ако ви е страхъ, можете да обявите военно положение. Г-нѣ Даневъ каза, че военното положение ще ограничи свободата на гражданитѣ. Това е стамболовско и радославовско тълкувание; а азъ вѣрвамъ, че г. Даневъ нѣма да даде такова тълкувание, ами, както каза и г. Цановъ, още идущата сесия ще внесе законъ, за да туря военното положение въ опази граница, въ която го туря чл. 76 отъ конституцията. Ако даже настоящо Правителство намѣри за нужно да объяви военно положение, ние имаме пълно довѣрие въ него, че то нѣма да му

даде радославовско приложение, а ще го тълкува, както вече казахъ, относително разбойниците само да има военни сѣдилища, а относително всички други граждани, които иматъ права по конституцията, да има граждански сѣдилища. Тѣй сме и мислили ние, и тѣй разбираме военното положение. Най-послѣ, не можемъ да отнемемъ правото на едно правителство да прибѣгва до него, когато самата конституция му го дава. Но законътъ за разбойниците, както е, отваря вратата на злоупотрѣбленията, защото, както ви казахъ и завчера, въ Македония има грамадна частъ арестовани хора, като укриватели и съучастници на комитети, безъ да сѣ такова — тѣ сѣ арестовани, защото едни отъ тѣхъ искатъ да пратятъ въ затанитѣ, а други, богатитѣ, да оскубятъ парично. Азъ самъ неотдавна получихъ извѣстие, че единъ мой роднина е билъ освободенъ като му взели нѣколко стотини лири рушветъ. У насъ нѣма скубачи на пари, а има скубачи на глави, които сѣ по-опасни. Страхъ ме е даже, че тѣ ще започнатъ отъ г. Данева. . . .

Министъръ Д-ръ С. Даневъ: Г-да народни прѣдставители! Г-нѣ Ризовъ ме нарѣче шефъ. Азъ нѣмамъ тази претенция. Но като човѣкъ отъ Прогресивно-либералната партия съгласенъ съмъ, че трѣбва да държа високо принципитѣ на партията. Само че г. Ризовъ трѣбваше тукъ да докаже на основание на тия принципи, на основание на конституцията, която трѣбва всички да почитаме, че ние вършимъ прѣстѣпление, като поддържаме новата редакция на чл. 13 и по тоя начинъ се отклоняваме отъ постановленията на конституцията. Г-нѣ Ризовъ, обаче, ни остана дълженъ съ доказателствата си. Той твърди, че въ България имало единъ принципъ, че всѣки трѣбвало да бѣде подсѣдимъ на естествения си сѣдия. Ами чл. 76? За него г. Ризовъ нищо не спомена. Този членъ съдържа изключения. Една държава, колкото нормално и да се развива, не може да не мине нѣкои изключителни фазиси, прѣзъ нѣкои събития, които да нарушатъ обществената безопасност. Тогава принципътъ, който г. Ризовъ навежда, се нарушава. Като искаме да урегулируме нарушението на тоя принципъ, ние стѣваме тѣкмо на почвата на конституцията, нѣщо повече, ние искаме да охранимъ българското общество отъ произволитѣ, за които говори г. Ризовъ. За миналото нѣма да споменувамъ, защото бихъ желалъ да хвърлимъ було върху него. Само едно ще извадя отъ аргументацията на г. Ризова, а именно, че могло съ такъвъ законъ, какъвто ние прѣдлагаме, да се злоупотрѣбѣва. Допущамъ, г-да народни прѣдставители. Но съ какво не може да се злоупотрѣбѣва? Немъ съ чл. 47 отъ конституцията миналата година не се злоупотрѣби? Немъ съ всичкитѣ закони не се е злоупотрѣбѣвало и занаярѣдъ не може да се злоупотрѣбѣва? (Д. Ризовъ: Но отговаряте за туй.) Съ това искамъ да кажа, че прѣдлагаме законъ съ намѣрение добросѣвѣстно да го прилагаме. Ако мислите, че той ще се прилага отъ хора, които иматъ желание да тѣпчатъ свободата и съ това заедно и правдинитѣ на народа, то бѣждѣте увѣрени, г-нѣ Ризовъ, че законътъ може да бѣде най-свѣршенъ, но частие нѣма да принесе, защото и той ще бѣде потѣпканъ. (Д. Ризовъ: Да, но ще има министерска отговорност!)

Вие казвате, че азъ се отклонявамъ отъ началата, които проповѣдвамъ. Имамъ претенцията да твърдя, напротивъ, че се старая да се опирамъ на тѣхъ, и въ конкретни случаи на тѣхъ се базирамъ. И дѣйствително, за какво е рѣчь, г-да народни прѣдставители? Рѣчьта е за разбойниците, които нарушаватъ публичната безопасностъ, и станали сме по поводъ на този изродъ, може да се каже, на този измѣтъ на обществото, станали сме, казвамъ, по поводъ на него да говоримъ за принципи? Добрѣ, да говоримъ — съгласенъ съмъ. Какво приехме тукъ прѣди нѣкой денъ, когато говорихме за избирателното право на циганитѣ? Вие отнехте това право на циганитѣ. (Н. Цановъ: Не ние, а тѣзи, които искатъ да проведатъ Вашето мнѣние!) По-нататъкъ, ако искате, нека прослѣдимъ нашата конституционна практика: кой ви дава право да отнемате избираемостта, да кажемъ, на българскитѣ свещеници? Отнети сж тия права и никой отъ васъ не мисли да ги повърне надирѣ. Така че, не дѣйте прави упрекъ на мене, а гледайте конкретно на мѣрката, която искаме да прокараме тукъ. Е добрѣ! Азъ не се срамувамъ да поддържамъ съ чиста съвѣсть, че стоя въ рамкитѣ на конституцията и убѣжденията си, като прѣдставлявамъ и поддържамъ новата редакция на чл. 13. Въ моитѣ очи тя е толкозъ конституционна, колкото и въ интереса на страната.

С. Вабаджановъ: Г-да народни прѣдставители! Само едно малко пояснение ще направя. Азъ, нѣма съмнѣние, нѣма да влизамъ въ такова инервирано положение и по такъвъ начинъ да разисквамъ. Азъ виждамъ, че нѣкои отъ приятелитѣ, които сж покрай мене, а и уважаемиятъ Министъръ на Външнитѣ Работи, много се увличатъ. Има едно принципиално различие между него и насъ. Ние мислимъ, че съ този членъ се нарушава принципътъ на конституцията. Не е така казватъ. Може ние да грѣшимъ или пъкъ г. Министъръ Даневъ, управляющъ Министерството на Вътрѣшнитѣ Работи. Ето кѣдѣ е спорътъ, споредъ мене. Азъ не казвамъ, че уважаемиятъ Министъръ Даневъ, като поддържа това прѣдложение, е отъ желание непрѣмънно да бѣде нарушена конституцията. Напротивъ, и азъ съмъ слушалъ, че има известни проявления на разбойничеството въ нашата страна и това, може би, диктува този страхъ, който кара нѣкои приятели отъ дѣсницата, а така и уважаемиятъ Министъръ, да искатъ непрѣмънно да остане чл. 13 въ тая форма, както се прѣдлага днесъ. Нѣма съмнѣние, че този членъ е много несимпатиченъ на Българския народъ и особено на онѣзи, които сж теглили, и особено г. Ризовъ е най-оправданъ да се възмущава. Защото азъ бѣхъ малъкъ ученикъ, когато дѣйствително се сѣдѣше като разбойникъ или най-малко като укривателъ и съучастникъ и г. Каравеловъ. Това азъ го зная. Тѣ сж злоупотрѣбления, които нѣма да съставляватъ правило. Сега е важното да видимъ, дали дѣйствително чл. 13 хармонира съ конституцията. Уважаемиятъ г. Даневъ напиря много на чл. 76, който дава право и не нарушава въ никой случай тази изключителна подсѣдностъ на военно-полевитѣ сѣдилища.

Г-да народни прѣдставители! Ето въ кои случаи конституцията прѣдвижда сѣществуването на военнитѣ сѣдилища. Чл. 72 изрично казва: „По работи криминални,

военни лица се сѣдятъ отъ военни сѣдилища само тогава, когато се намѣрватъ на дѣйствителна служба.“ Чл. 73 отъ конституцията казва слѣдующето: „Никой не може да бѣде наказанъ безъ присѣда отъ надлежния сѣдъ, който е вече добила законна сила.“ Това е единъ принципъ, за който, менѣ ми се струва, никой отъ насъ не спори. Чл. 74 отъ конституцията казва: „Затвори и прѣтързания по кѣщата могатъ да ставатъ само споредъ правилата, които сж изложени въ законитѣ.“ Азъ въ тия два члена не виждамъ да се казва, че дѣйствително могатъ военнитѣ полевни сѣдилища да сѣдятъ или, въобщо, да се прѣдава единъ български гражданинъ на единъ неестественъ сѣдия. Имамъ прѣдъ видъ и чл. 76 отъ конституцията. Той казва слѣдующето: „Ако би се появили нѣкои събития, които би могли да нарушатъ обществената безопасностъ, то Князътъ може да спре въ цѣлото Княжество, или въ отдѣлни мѣста, дѣйствието на 73 и 74 членове, но задължава се да внася такива свои разпореждания за потвърждение въ първото Народно Събрание.“ Тамъ е и гаранцията, че до подобни разпореждания за нѣкакви изключителни случаи може да се прибѣгва само тогава, когато въобщо държавната безопасностъ е застрашена. Но за да има гаранция, сериозенъ контролъ отъ страна на Народното Събрание, върховниятъ господаръ на страната, непрѣмънно се подлага това на утвърждение и одобрене отъ Народното Събрание. Сега, ставали сж злоупотрѣбления, казва уважаемиятъ г. Министъръ и нѣкои други, може да става злоупотрѣбление и съ това военно положение, което се създава съ чл. 76, и много право казва, че и съ всички закони може да ставатъ злоупотрѣбления. Не е тамъ въпросътъ. По-голъма е гаранцията при сѣществуването на това положение, отколкото да удобрявате съ законъ, т. е. да квалифицирате кой е съучастникъ и кой не е, кой е укривателъ и кой не е, и какво нѣщо е разбойникъ — така, както ставаше и по-рано. Поне това право по е гарантирано отъ конституцията и нѣма да му дадемъ отъ по-рано извѣстно опрѣдѣлено законоположение, съ което всѣки би могълъ да злоупотрѣблява, а искаме да отбѣгнемъ това. Тамъ е всичкиятъ въпросъ.

Най-сетѣ, г-да народни прѣдставители, защо ще даваме на военнитѣ сѣденето на разбойниците? Кой е мотивътъ? Азъ виждамъ, че така, както е въ конституцията, нѣма никѣдѣ членъ, отъ който да се вижда, че дѣйствително гражданитѣ, при такива изключителни случаи, за които говори чл. 76, може въобщо да се сѣдятъ отъ военни полевни сѣдилища. Какво се опасяваме ние отъ гражданскитѣ сѣдилища? Изказаха се нѣкои мисли по-рано, че ако ние нѣмаме вѣра въ нашитѣ сѣдилища, по-хубаво е да ги махнемъ и да дадемъ юрисдикцията на военнитѣ сѣдилища. Може, както казахъ и по-рано, прѣспокойно тогава, когато се появи такава обществена нужда, да се създадатъ такива състави, самата процедура да се съкрати и да може да се постигне цѣльта. Значи, както е прѣдвидено въ чл. 76, азъ намирамъ, че дѣйствително ние бихме нарушили конституцията, ако приемемъ този чл. 13.

В. Кънчовъ: Азъ се чудя защо съ такава страстностъ и съ туй инервиране се разглежда тоя въпросъ, като че ли ще пропадне цѣлата страна, ако се приеме

това предложение. Менѣ ми се струва, че ние бихме могли по-хладнокрѣвно да разглеждаме и да рѣшимъ този въпросъ и да оставимъ свободна съвѣстѣта и разбирането на всѣки едно да се произнесе по него. Азъ бихъ искалъ много спокойно да си кажа мнѣнието и бихъ желалъ сѣщо така всички да сторятъ. Има между насъ хора, които мислятъ, че понеже разбойничеството е единъ опасенъ елементъ за напредъка на страната и понеже единъ такъвъ специаленъ законъ е помогналъ да се прѣкрати единъ пѣтъ разбойничеството, то и сега билъ потребенъ, пѣкъ и въ бѣдѣще трѣбвало да има такъвъ, който би могълъ да спира развитието на разбойничеството. Азъ не мисля така. Азъ мисля, че разбойничеството така, както се намира у насъ, би могло и съ обыкновенитѣ сѣдилища да бѣде съсипано, да бѣде унищожено. Министерствѣтѣ на Правосѣдието има право навсѣкѣждѣ, кѣдѣто се появяватъ разбойници, да заповѣда на гражданскитѣ сѣдилища да ги сѣдятъ бързо и, намѣсто въ три години, да ги осѣжда въ една година, или въ два мѣсеца; тогава опасността не е толкова страшна и до известна степенъ се прѣмахва. Ето защо азъ мисля, че бихме могли да не вотираме специаленъ законъ за сѣдене на разбойникитѣ, като прѣдполагамъ, че страната нѣма да бѣде поставена въ опасностъ. Чл. 76 отъ конституцията го тълкувахме и видѣхме, че той не споменава никѣдѣ, че гражданскитѣ лица не се сѣдятъ отъ военнитѣ сѣдилища; но азъ съглеждамъ въ духа на този членъ, че граждански лица не трѣбва да се сѣдятъ отъ военни сѣдилища, когато не е военно врѣме. Заради това мисля, че и Правителството нѣма да загуби нищо, ако ние приемемъ щото разбойникитѣ да се сѣдятъ отъ обыкновенитѣ сѣдилища. А пѣкъ она голѣмъ страхъ, който иматъ нѣкои наши приятели, че така, както е поставенъ този параграфъ, може да отвори вратата на страшни злоупотребиления за едно правителство, което ще дойде подиръ насъ, азъ казвамъ, че може едно правителство слѣдъ насъ и самѣ да си създаде отъ единъ пѣтъ такъвъ законъ. (Н. Цановъ: Но ние да го не създаваме!) Затова азъ казвамъ, че сѣденето на хората по-добрѣ да бѣде отъ гражданскитѣ сѣдилища. Моето мнѣние е такова. Ми се струва, добрѣ ще бѣде безъ голѣми гюрултии и безъ такава страшна разпаленостъ да гласуваме спокойно и тихо. Азъ съмъ убѣденъ и намирамъ, че ще бѣде по-добрѣ, ако се сѣдятъ разбойникитѣ отъ граждански сѣдилища, а не отъ военни, и тѣй ще гласувамъ.

Т. Николовъ: Г-да прѣдставители! Азъ се смущавамъ отъ поведението, което държи лѣвицата въ случая по една мѣрка, която трѣбва да се взимъ за изключителни случаи срѣщу разбойници, които и полицията даже не може да усмири, и то въ такава редакция, която дава право на Правителството да прибѣгва къмъ нея само тогава, когато не може съ други срѣдства да помогне. У насъ обикновено разбойникитѣ се сѣдятъ и ще се сѣдятъ — ако приемемъ тази редакция — отъ обыкновенитѣ сѣдилища, ако има двама, трима, петъ души разбойници, които сѣ се появили въ нѣкоя мѣстностъ; но, ако систематически се явяватъ разбойници въ нѣкоя мѣстностъ, които застрашаватъ безопасността на държавата и обществото и прѣчатъ за безопасността на пѣтицата и съобщенията, нѣма съмнѣние, че въ такъвъ случай

ще излѣзе мотивиранъ указъ, че въ еди-кое си мѣсто се е появило разбойничество въ остра форма, което трѣбва да се ограничи. И този указъ ще се издаде отъ едно правителство, на което ще имаме пълно довѣрие и никакъ не можемъ да допуснемъ, че Правителството ще прибѣгне къмъ нѣкакви произволи, които сѣ правени въ старо врѣме отъ нѣкои други правителства, и то пакъ на основание на закона. Ако вие допускате, че може да дойде лошо правителство, нѣма съмнѣние, че то нѣма да гледа закона и ще си създаде другъ законъ. (Д. Ризовъ: Нека създаде!) Най-послѣ, когато има цѣла система на разбойничество, тогава има и полеви сѣдилища. (Докладчикъ Н. Цановъ: Нека то ги създаде, а не ние!)

Прѣсѣдателятъ: Моля, недѣйте прѣкъсва г. оратора.

Т. Николовъ: Г-да прѣдставители! Вие възставате противъ законитѣ, които съществуватъ у насъ. Има и военно-полеви сѣдѣ; унищожете го тогазъ, да го нѣма никѣдѣ; има и военно-сѣдебенъ законъ. Тѣй щото, трѣбва да унищожимъ законитѣ, за да се не смущаваме отъ тѣхъ. (Д. Цанковъ: Трѣбва да ги поправимъ!) Ще ги поправимъ. Това е повече мѣрка за безопасността на обществото и трѣбва да бѣде приета. Азъ мисля, че въ случая Народното Прѣдставителство нѣма да прѣстъпни законитѣ, ако приеме това предложение.

Д. Петковъ: Г-да прѣдставители! Много право ви забѣлѣжи г. Кънчовъ, че трѣбваше да съществува малко по-голѣмо хладнокрѣвие, когато разискваме такъвъ единъ доста сериозенъ въпросъ, защото нѣма положително никакви причини, особено за васъ, които стоите тамъ и се числите къмъ болшинството, да се дразните съ министритѣ си. (Х. Конкилевъ: На акѣл недѣйте ни учи!) Прѣдлага се едно предложение за начина, по който ще се сѣдятъ разбойникитѣ. Азъ мислѣхъ, че тази редакция, която прѣдлага сега г. Тодоръ Николовъ, нѣма да възбуди такива голѣми прѣпири, такава раздраженостъ, защото въ редакцията на края съществува бѣлѣжка, че това ще става само когато Министерскитѣ Съвѣтъ намѣри за нужно.

Д. Ризовъ: Да дадемъ право на единъ Министерски Съвѣтъ да бѣде палачъ!

Прѣсѣдателятъ: Моля, г-нъ Ризовъ!

Докладчикъ Н. Цановъ: Конституцията казва, че указъ трѣбва!

Прѣсѣдателятъ: Моля Ви, г-нъ докладчикъ, Вие поне недѣйте прѣкъсва! (Смѣхъ.)

Д. Петковъ: Г-да прѣдставители! Лѣвицата, която се хвърля толкова страстно по този въпросъ и тѣй възмутително говори, гледа, вѣроятно, на въпроса съ минали възпоминания. Друго-яче не може да се мисли. Но, г-да, вамъ ви казватъ и декларира тукъ отъ министерската трибуна, и въ Народното Събрание се говори цѣли двѣ дена, че тукъ въпросъ за политически прѣстъпници не може вече да става; че тоя членъ съвършено се прѣ-редактира. Какво има да се страхувате тогава? Онѣзи

сждения на политически прѣстѣпници въ миналото врѣме, които-ви задаватъ страхъ, не сж ставали така произволно, както си мислите вие, а сж били прѣдвидени въ единъ законъ, за да се сждятъ разбойниците тѣй, както е искало тогава Правителството. Изключителнитѣ врѣмена създаватъ и изключителни закони. Недѣйте мисли, че, ако дойдатъ такива изключителни врѣмена, днешното Правителство, което е отговорно прѣдъ Българския народъ, нѣма да вземе такива сжщо мѣрки сирѣщу хората, които ще правятъ сжщитѣ работи. Но ние днесъ не разсждаваме за политически прѣстѣпници; тукъ нѣма такъвъ въпросъ, за да вмѣваме политическитѣ прѣстѣпници. Могли бихте, прочее, да се освободите отъ тази мисль, че това се прави непрѣмѣнно за политическитѣ прѣстѣпници, толкозъ повече, че се говори и се декларира и отъ министерската маса.

Д. Ризовъ: Тѣхъ вѣрваме, васъ не вѣрваме.

Д. Петковъ: Г-нъ Ризовъ, Вие не можете да знаете колко ще трае това Правителство.

Д. Ризовъ: Именно за това, а пъкъ знамъ какви стоки сте вие!

Прѣдсѣдателтъ: Напомнямъ Ви, г-нъ Ризовъ, че ще Ви приложатъ правилника и ще го приложатъ съ всички строгостъ къмъ всички, които прѣкъсватъ.

Д. Петковъ: Г-да! Когато се касаеше тукъ неотдавна за избирателния законъ, г. Ризовъ отъ трибуната хвалѣше офицеритѣ съ такива думи, които само той намира, когато иска да повлияе, да казва и да ни доказва, че непрѣмѣнно офицеритѣ и войската трѣбва да произвеждатъ изборитѣ, защото само на тѣхъ ималъ довѣрие. А пъкъ днесъ сжщиятъ Ризовъ дохожда и казва: „Ние не вѣрваме на офицеритѣ, защото тѣ сж касани.“ (Д. Ризовъ: Не офицеритѣ сж касани, а полевитѣ сждилища!) Помѣйте какво говорите въ разстояние на една и сжща недѣля. Военнитѣ полени сждилища се състоятъ отъ офицери. Ние, които поддържаме това прѣдложение на г. Николова, пакъ повтарямъ, не разбираме, че съ това ще се сждятъ политически прѣстѣпници, а разбираме, че съ него ще се сждятъ разбойници. Ако г. Цанковъ бѣше си припомнилъ, той ще знае каква система бѣше туй разбойничество въ първитѣ години на Освобождението. Той знае, че на генералъ Ернота бѣха му дали пълномощно да ги прѣслѣдва и че той изгори цѣли села, като ги прѣхвърли въ други села. И тогава имаше конституция. Тия пълномощия се продължаваха до извѣстно врѣме. Най-послѣ настѣпиха събитията отъ 9 августъ; Правителството, което управляваше тогави, видѣ, че имаше нѣкоя хора, които смущаватъ реда, по неговитѣ понятия, правѣха бунтове и убийства, и, за да тури край на безредицитѣ, то допълни тоя законъ съ единъ членъ, който да се отнася и до политически прѣстѣпници. И то постигна своята цѣль: умири страната. Но днесъ това не ви се прѣдлага и ние не го поддържаме, защото днесъ нѣма причини, нѣма обстоятелства, които да ни каратъ да поддържаме това. Ако вие излѣзете сега да поддържате такова нѣщо, излѣзте, кажете го. За миналото ние

не се отказваме отъ дѣлата си. Азъ ви го казвамъ, че създадохме тоя законъ нарочно, не произволи да правимъ, а на основание на закона да сждимъ разбойници и политически прѣстѣпници. Но днесъ такова нѣщо не ви прѣдлагатъ. Ето защо азъ не разбирамъ, защо се прави такъвъ голѣмъ въпросъ и защо е такава голѣма раздробеностъ, когато се говори специално за разбойници! Ако бѣше се говорило тукъ за правата на българскитѣ граждани, за свободата на българскитѣ граждани, тогава разбирамъ да се развиватъ всички тия теории. Ами тукъ самото заглавие на закона, самата материя, която се третира, показва, че това е само за разбойници и за изключителни случаи. (Нѣкой отъ лѣвицата: И Каравеловъ бѣше сжденъ по тоя законъ!) Г-нъ Каравеловъ бѣше сжденъ по този законъ, но вие знаете, че той бѣше сжденъ, защото сжществуваше въ самия законъ, че по него се сждятъ и политически прѣстѣпници. Но днесъ политическитѣ прѣстѣпници не могатъ да се сждятъ по този законъ. Днесъ нито азъ, нито вие, ако правимъ прѣстѣпления политически, не можемъ да бждемъ сждени, като политически прѣстѣпници, по този законъ. (Н. Поповъ: Ако станете съучастници и укриватели?) Пакъ не може. Ние говорихме два дена и всичко, което сме говорили, е заблѣжено въ стенографическитѣ протоколи. Г-нъ Министертъ ви декларира тѣй сжщо, че това не се отнася ни най-малко за политическитѣ прѣстѣпници. Казватъ ми: ами укривателитѣ и съучастникитѣ? Нѣма съмнѣние, ако е съучастникъ на разбойника или укривателъ, ще го сждятъ военнитѣ сждилища, но ако е политически прѣстѣпникъ, нѣма да го сждятъ по този законъ. Ето защо азъ и приятелитѣ ми ще поддържаме това прѣдложение, защото мислимъ, че то е най-правото прѣдложение, което би трѣбвало да се приеме.

Докладчикъ Н. Цановъ: Г-да! Азъ много добръ разбирамъ защо г. Петковъ настоятелно иска и поддържа чл. 13: безспорно, за това, защото е дѣте тѣхно и тѣ не могатъ освѣнъ да го поддържатъ и днесъ. Но едно нѣщо искамъ да кажа. Ние говоримъ постоянно за разбойници. (Д. Петковъ: Тѣй.) Да, туй говоримъ, но трѣбва да дадемъ възможностъ и на тѣзи, противъ които викатъ че сж разбойници, да дойдатъ да се защитятъ прѣдъ сждилищата и да докажатъ, дали сж разбойници или не. Всичката гаранция, за да могатъ да бждатъ защитени едни хора и да се види дали сж разбойници или не, всичката гаранция, казвамъ, е прѣдъ обикновенитѣ сждилища, защото прѣдъ изключителнитѣ сждилища може покрай виновни десетъ души разбойници тридесетъ души невинни да отидатъ. Ето защо азъ сѣмъ противъ чл. 13, по принципъ, отъ закона за разбойниците.

П. Станчевъ: Почитаеми г-да народни прѣдставители! Не съмъ въ числото на тия, които нѣматъ довѣрие въ хубавото пѣмѣрение на настоящето Правителство, особено въ лицето на нашия младъ шефъ г. Д-ръ Даневъ. Но дълженъ съмъ да изкажа дълбоката си скръбъ, че вмѣсто да се прѣдизвикватъ отъ насъ недоразумѣния между Правителството и болшинството, често пакти взеха да се прѣдизвикватъ и отъ министерската маса, между тѣхъ и насъ. Ако така би гледало нашето Правителство отначало още, когато се внесе прѣдложението на

г. Сарафова за изхвърлянето на чл. 13 от закона за прѣсѣждане на разбойниците, ако, казвамъ, бѣше гледало тъй на работата Министерството, въ лицето на Министра на Вътрѣшнитѣ Работи, както гледа г. Даневъ, Министерътъ на Външнитѣ Работи и управляющъ Министерството на Вътрѣшнитѣ Работи, сигурно, че тия недоразумѣния между Правителството и болшинството нѣмаше да ги има. Слѣдователно, недоразумѣнията между Правителството и болшинството излѣзоха отъ министерската маса. Първоначалното прѣдложение на г. Министра на Вътрѣшнитѣ Работи бѣше за изхвърляне на чл. 13 отъ закона за разбойничеството, гуй което желае и болшинството. Въ такъвъ случай азъ съмъ длъженъ да заявя, че ако болшинството, въ това число и азъ, водихме толкова прѣспирни, нанесохме си толкова оскръблениа взаимни, както и министритѣ ги видѣхме на разни мнѣния, и нѣкои отъ тѣхъ днесъ отсъствуватъ, поставихме въ такова положение нашия уважаемъ г. Министъръ на Външнитѣ Работи и управляющъ Министерството на Вътрѣшнитѣ Работи, менѣ ми е скръбно, че при такива условия на работата търси врагове тамъ, дѣто ги нѣма. Слѣдователно, азъ нѣма да скрия, че съ пълно убѣждение ще поддържамъ отхвърлянето на чл. 13, както първоначално бѣше внесено отъ г. Министра на Вътрѣшнитѣ Работи и както го вотирахме, защото ако, споредъ наведенитѣ указания на г. Министра Даневъ, може да има нѣкои събития въ България да прѣдстоятъ, да се взематъ нѣкои мѣрки противъ появяването самъ тамъ на нѣкои разбойници, неудобно ли да се внесе ново прѣдложение отъ г. Военния Министъръ и да се занимаемъ съ него. Но въ дадения случай да минемъ на дневния редъ, като го гласуваме.

Министъръ Д-ръ С. Даневъ: Една забѣлѣжка искамъ да направя.

Д. Цанковъ: Азъ ще направя едно прѣдложение, да го рѣшимъ. Работата е тукъ, че разбойничеството, то се знае, е едно отъ най-големитѣ прѣстѣпления на общественитѣ прѣстѣпници. Така щото, когато има бунтъ, когато има война, и разбойницитѣ ги сѣдятъ отъ военнитѣ полеви сѣдилища, но когато нѣма война, когато нѣма бунтъ, разбойницитѣ въ никога държавата не ги сѣдятъ военнитѣ полеви сѣдилища. Били въ Турция, най-варварското цѣрство, и тамъ не ги сѣдятъ военни сѣдилища, само че има изключение за процедурата. Но тъй като ние се смѣтаме, че сме варварски народъ, че нашитѣ разбойници сѣ много проклѣти варвари, искаме да ги сѣдятъ военнитѣ сѣдилища и когато нѣма военно положение въ Държавата. Добръ, да го приемемъ. Защото конституцията въ чл. 76 казва, че ако он се появили нѣкои събития, които би могли да нарушатъ обществената безопасностъ, то Князътъ може да спре въ цѣлото Княжество или въ отдѣлни мѣста дѣйствието на 73 и 74 членове, но задѣлжава се да вичея такива свои разпореждания за потвърждение въ първото Народно Сѣбрание. За да може да стане сега едно таквозъ, тъй като се смѣтаме, че сме варвари, и нашитѣ разбойници искаме да се сѣдятъ отъ военнитѣ сѣдилища, добръ, да приемемъ едно наказание много по-силно. Тогазъ менѣ ми се струва, че най-добръ ще бѣде

да прибавимъ на туй прѣдложение. Дѣто се казва тамъ да става по постановление на Министерския Сѣвътъ съ Княжески указъ, щото този указъ да се положи на одобреніе, споредъ чл. 76 отъ конституцията, отъ Народното Сѣбрание. Само туй да кажемъ. Ако кажемъ туй, тогазъ можемъ да приемемъ това прѣдложение. (Н. Цановъ: Има то въ конституцията!) Не е така, моля Ви се! Ако го оставимъ така, безъ тази забѣлѣжка, ще каже, че тогазъ когато искатъ министритѣ ще основаватъ полеви военни сѣдилища ужъ за сѣдене на разбойници и нѣма да внасятъ за одобреніе на Народното Сѣбрание това нѣщо. Но като турнемъ, че трѣбва да подлагатъ това свое дѣйствие на одобреніето на най-близкото Народно Сѣбрание, тогазъ е конституционно. Това искамъ да кажа и ми се струва, че г. Министерътъ нѣма да откаже да го приеме.

Министъръ Д-ръ С. Даневъ: Нѣмамъ нищо противъ това.

Т. Николовъ: И азъ нѣмамъ нищо.

Прѣдсѣдателъ: Това прѣдложение трѣбва да бѣде подкрѣпено отъ 10 души.

Я. Врѣшляновъ: Г-да! Начинътъ на разискванията, който се води вчера и днесъ по поводъ на чл. 13 отъ закона за разбойничеството, прави едно много скръбно впечатление както на мнозина отъ насъ, така сѣщо и на публиката, която слуша, защото се вижда, като че ли Народното Прѣдставителство като никога другъ пѣтъ сега е раздѣлено на два много враждебни лагера и единъ на другъ нищо не отстъпватъ. Тукъ има, г-да, страна, която силно защищава чл. 13 отъ закона за разбойничеството казватъ нѣкои, а азъ казвамъ — противъ разбойницитѣ, и страна, която иска този членъ веднажъ за винаги да бѣде изхвърленъ. Не се съмнѣвамъ, че и едната, и другата страна иматъ благи намѣрения, но не могатъ да дойдатъ до едно общо споразумѣние. Страната, която съ двѣтъ си ръцѣ се е хванала о тоя членъ 13, не ще съмнѣние, иска да избави честнитѣ и трудолюбиви български граждани отъ разбойницитѣ; другата страна пъкъ, която иска съвършеното прѣмахване на този членъ, се ръководи отъ една опасностъ, която опасностъ сме изпитали, сме видѣли въ дѣйствителностъ. Тази опасностъ е, защото едно недоброевѣстно правителство ще може да подвежда, чрѣзъ гнѣсни срѣдства, своитѣ политически противници, било като укриватели, или като съучастници на разбойници, и да ги наказва немилостиво.

Каза ни се, че ще направимъ едно благодѣяние на страната, ако приемемъ да остане чл. 13, защото по този начинъ ще се отнеме възможността на правителствата да приспособаватъ чл. 76 отъ конституцията, който членъ дава право на всѣко правителство, въ случай на размирици, да обяви военно положение. Не ще съмнѣние, че военното положение е една тежестъ за страната, но, г-да, я направѣте едно сравнение между едно военно положение, което ще трае, може би, само мѣсець, два, три или по-вече, докѣтѣ мине опасността, и между онова положение, въ което се намиратъ българскитѣ граждани, когато ние

единъ другъ видъ военно положение имъ давате съ чл. 13, макаръ че само въ едно направление. Ако се размири страната, нека се ползватъ добросъвестниятъ правителства отъ конституцията, нека обявяватъ военно положение и нека опрѣдѣлятъ само точкитѣ, кои именно свободи се спиратъ на българскитѣ граждани. Що му прѣчи да каже: въ Източния или въ Западния край на България обявявамъ военно положение, но спира се отъ конституцията тая свобода само, че разбойницитѣ, дѣйствителнитѣ разбойници ще се сждятъ отъ военнитѣ сѣдилища, на били тѣ и поледи, а пъкъ свободата на печата, свободата на събранията, всичко ще съществува. Мигаръ конституцията казва, че, ако Правителството обяви военно положение, трѣбва непрѣмъвно да наложи и други наказания на българскитѣ граждани?

Друго има, г-да! (Прѣдсѣдателътъ: Напомнямъ на оратора, че частъ е 8.) Каза ни се, че, ако дойде едно недобросъвестно правителство, то, казва, ще въведе единъ законъ, много по-лошъ. Да, може! Но ние, г-да, които сме сега противъ този законъ, ще имаме моралното право да поведемъ народа противъ такъвъ законъ, но сега ако го приемемъ, ние губимъ тая почва, ние нѣмаме право да се явимъ прѣдъ народа и да го поведемъ. Най-сетнѣ, ако иска нѣкой да ме бѣси, нека самъ отиде да купи вѣжето, азъ никога нѣма да му дамъ вѣжето.

Г-да! Понеже се търси бърза процедура, то, както я има въ военнитѣ сѣдилища, нека я направимъ и въ гражданскитѣ; нека уредимъ по закона, ако щете, единъ специаленъ граждански сѣдъ: граждански сѣдъ за сѣдене на разбойницитѣ, на нека го нарѣчемъ, отъ любовъ къмъ приятелитѣ, поледи граждански сѣдъ и тамъ да се сждятъ разбойницитѣ. Каква е разликата? Нема ако сждятъ военнитѣ, тѣ повече знаятъ отъ гражданскитѣ? Нека има специаленъ бръзъ граждански сѣдъ за разбойницитѣ, и ние пакъ ще се избавимъ.

Прѣдсѣдателътъ: Тѣй като вече никой не иска думата... (А. Франгя: Азъ искамъ думата.) Не може. (Силно тропане по банкитѣ.) Моля г. Франгя да сѣдне на мѣстото си. Ако иска да говори, трѣбва да се запита Събранието, защото частъ е 8. Искате ли да питамъ Събранието? (А. Франгя: Да, попитайте го.) Моля Събранието да се произнесе дали желае да се продължатъ дебатитѣ и слѣдъ 8 ч. (Гласове: Не желае!) Моля ония, които сж за продължението, да вдигнатъ ржка. (Меншество.) Събранието не приема.

Пристъпваме къмъ гласуване прѣдложението на г. г. Тодора Николовъ, Мисловъ и други нѣколко съ изтиъението на г. Цанкова: (Чете.) „Чл. 13. Разбойницитѣ, укривателитѣ и съучастницитѣ имъ се сждятъ отъ поледи военни сѣдилища, ако за това има мотивирано постановление на Министерския Съветъ, утвърдено съ Височайши указъ, който указъ се внася, съгласно чл. 76 отъ конституцията, въ първата слѣдующа сесия на Народното Събрание за одобрене.“ (Д. Ризовъ: Слѣдъ като избѣсятъ хората!) Моля ония, които сж за това прѣдложение, да вдигнатъ ржка. (Гласове: Поименно трѣбваше да се гласува!) Моля ония, които сж за това прѣдложение, да вдигнатъ ржка. (Болшинство.) Събранието приема.

Сега пристѣпваме къмъ третото четене съ поименно гласуване.

Законътъ се състои въ този членъ, който сега се прие; слѣдователно, този членъ поименно ще се гласува.

Моля г. секретаря да прочете списъка.

Секретарь А. Малиновъ: (Прочита списъка и г. г. прѣдставителитѣ гласуватъ.)

С. Арсениевъ — противъ; А. Ангеловъ — противъ; Д. Аргирiadисъ — за; Д. Анчевъ — противъ; П. Арнаудовъ — за; М. Абаджиевъ — (отсѣтствува); Н. Антикаровъ — за; И. Бѣлиновъ — (отсѣтствува); А. Болджийски — за; А. Блажевъ — (отсѣтствува); А. Бозовски — (отсѣтствува); Г. Булевъ — противъ; И. Бобековъ — за; М. Балабановъ — (отсѣтствува); М. Божковъ — противъ; П. Баевъ — противъ; С. Бойковъ — противъ; Ц. Бакаловъ — противъ; Я. Бръшляновъ — противъ; С. Бабаджановъ — противъ; К. Величковъ — въздържа се; А. Виячевъ — за; И. Вачковъ — за; И. Веселиновъ — (отсѣтствува); Д-ръ Х. Владигеровъ — за; Т. Влайковъ — противъ; Ц. Вучковъ — (отсѣтствува); И. Гешовъ — (прѣдсѣдателствува); В. Гьоковъ — (отсѣтствува); И. Георгиевъ — (отсѣтствува); К. Гърковъ — противъ; Н. Гимиджийски — противъ; Д-ръ П. Гудевъ — за; Д-ръ С. Даневъ — за; В. Димчевъ — за; Д. Десевъ — (отсѣтствува); С. Димитровъ — за; Ж. Желѣзовъ — за; Я. Злауновъ — за; М. Златановъ — (отсѣтствува); А. Ибишевъ — (отсѣтствува); Д-ръ К. Икономовъ — за; Ст. Ивановъ — (отсѣтствува); Сп. Ивановъ — (отсѣтствува); П. Ивановъ — за; П. Каравеловъ — (отсѣтствува); А. Краевъ — противъ; В. Кжичовъ — противъ; А. Крушковъ — за; Г. Кирковъ — противъ; М. Калевъ — за; Н. Козаревъ — (отсѣтствува); Н. Кормановъ — противъ; П. Калинковъ — (отсѣтствува); Х. Конкиленъ — противъ; А. Картовъ — за; А. Людсковъ — (отсѣтствува); Л. Лазаровъ — противъ; А. Малиновъ — противъ; А. Маринкехайовъ — за; Г. Маджаровъ — за; Д. Марковъ — (отсѣтствува); Ц. Мечкаровъ — за; И. Московъ — за; Д-ръ К. Милановъ — противъ; Ц. Мисловъ — въздържа се; Т. Михайловъ — противъ; Я. Матакиевъ — за; С. Мазаковъ — за; В. Николчовъ — (отсѣтствува); Г. Недѣлковъ — за; Е. Начевъ — за; Р. Николовъ — за; Т. Николовъ — за; Т. Орловъ — противъ; Р. Петровъ — за; Х. Петруновъ — за; Д. Петковъ — за; В. Поповъ — за; Д. Пчелински — за; Д. Пишмановъ — за; Д. Папазовъ — за; П. Кръстевъ — за; Ю. Теодоровъ — (отсѣтствува); Ж. Петковъ — за; И. Петровъ — противъ; К. Петковъ — противъ; Н. Петровъ — за; Н. Поповъ — противъ; Н. Петковъ — (отсѣтствува); П. Пешевъ — за; С. Поповъ — за; Т. Петровъ — (отсѣтствува); Д-ръ А. Петровъ — за; Д-ръ А. Радевъ — (отсѣтствува); Д. Ризовъ — противъ; Н. Русевъ — за; М. Сарафовъ — (отсѣтствува); Д-ръ К. Серафимовъ — за; И. Саллабашевъ — за; А. Станчевъ — за; Г. Стойновъ — за; И. Стойновъ — за; И. Соколовъ — за; И. Сунгуларски — за; И. Спасовъ — (отсѣтствува); М. Стойновъ — за; П. Станчевъ — противъ; С. Савовъ — (отсѣтствува); С. Стойновъ — за; С. Стойновъ — за; С. Соколовъ — за; О. Сюлеймановъ — (отсѣтствува); Д-ръ П. Табурновъ — за; Х. Топузановъ — (отсѣтствува); Ц. Таслаковъ — противъ; А. Урумовъ — (отсѣтствува); А. Филиповъ —

противъ; А. Франгя — (отсѣтствува); Х. Филиповъ — (отсѣтствува); Т. Ферадовъ — за; Д. Христовъ — противъ; Н. Христовъ — противъ; Д. Батовъ — (отсѣтствува); Х. Неджибъ Бей — (отсѣтствува); Х. Бей Мустафа Бейовъ — за; К. Яневъ — за; Д-ръ А. Ходжевъ — противъ; Е. Хасановъ — за; Д. Цапковъ — за; Н. Цановъ — противъ; С. Цоцумански — за; Г. Цонковъ — противъ; Х. Чакмаковъ — за; Г. Шиваровъ — за; Г. Шойлевъ — за; Ю. Юмеровъ — (отсѣтствува); Я. Юмеровъ — за; К. Янчевъ — противъ.

Прѣдсѣдательтъ: Събранието приема съ 65 гласа противъ 36. (Рѣкопלטскане.)

Г-нъ Забуновъ има думата за дневния редъ.

Я. Забуновъ: Понеже въпросътъ за привилегията на земеделческитѣ каси е много важенъ, моля да се тури на дневенъ редъ.

Прѣдсѣдатель: **И. Гешовъ.**

Секретаръ: **А. Малиновъ.**

Министъръ Д-ръ С. Даневъ: Прѣлагамъ отъ името на Правителството да се поставятъ на първо мѣсто въ дневния редъ бюджетитѣ на Министерството на Търговията и Земеделството и на Просвѣщението.

Прѣдсѣдательтъ: Събранието приема ли? (Гласове: Приема!)

Послѣ ще бѣде прѣдложението за привилегиятъ на земеделческитѣ каси и послѣ ще слѣдва дневниятъ редъ, както е днесъ.

Г. Недѣлковъ: Да се тури на дневенъ редъ измѣнението на търговския законъ.

Прѣдсѣдательтъ: Засѣданието се вдига.

(Вдигнато въ 8 ч. и 20 м. вечерта.)

Подпрѣдсѣдатели: { **В. Кжичовъ.**
А. Краевъ.

Началникъ на Стенографическото бюро: **Т. Гължбовъ.**